

Recd
5/11/32

శ్రీ వాల్మీకి

కేసరి రత్న త్రయము

KESARI KUTEERAM
 INDIAN CHEMISTS
 & DRUGGISTS
 EGMORE • MADRAS

కేసరి కుటీరం,
 ఆయుర్వేద వైద్య పదశాల, ఎగ్మోర్, మదరాసు.

1932
సంవత్సరము

విదేశభాషాభ్యసనము

ఈనడుమ కలకత్తావిశ్వవిద్యాలయమువారు మెట్రిక్యులేషను తరగతివఱకును దేశభాషలద్వారా విద్యగఱపుటకు నిశ్చయించిరి. ప్రపంచమున మఱియేదేశపు విద్యార్థులకునులేని పరభాషాదాస్యము భారతదేశవిద్యార్థులనుపట్టి పీడించుచున్నది. కలకత్తావిశ్వవిద్యాలయమువారు దేశభాషలద్వారా విద్యగఱవ నిశ్చయించి ఈదాస్యమునకు వీడ్కోలు పత్రము చదువనారంభించిరనవచ్చును.

మనదేశపు పాఠశాలలను పరికించితిమేని ప్రతితరగతియందును ఆతరగతిలంతయును కొనవడియుండు విద్యార్థులు పలువురుకాననగుదురు. ఇట్టి వెనుకబడియుండు విద్యార్థుల ఉనికివలన ఉపాధ్యాయుని విలువయైన కాలము స్వర్థముగ వెచ్చింపబడుచున్నది. విద్యార్థులలో "భట్టియంపద్ధతి" పెచ్చుపెరుగుచున్నది. ఈభట్టియంపద్ధతికి అలవడినవిద్యార్థులు స్వతంత్రమైన ఆలోచనను చంపుకొనుచున్నారు. వారిఉపజ్ఞ సమసిపోవుచున్నది. దేశభాషోగ్యమును చెడుచున్నది. దీని కంతకును కారణము అతిబాల్యముననే విదేశభాషావబోధమునకు విద్యార్థులను గుఱిచేయుటయేఅని మనదేశపువిద్యావేత్తలెల్ల అంగీకరించియున్నారు.

పాశ్చాత్యదేశములందును విద్యార్థులకు విదేశభాషాభ్యసనవిధి గలదు. కాని మనదేశమునందునలే అయిదవపటను, ఆరవపటను ఆవిధి ఆవిద్యార్థులపై బడదు. పండ్రెండువండ్లు దాటువఱకును అచ్చటివిద్యార్థి ఏవిదేశభాషనుగాని చేకొనడు. అంతవఱకు ఆతడునేర్చుకొను సమస్తవిషయములు మాతృభాషద్వారానే. ఇంగ్లండులో ప్రిపరేటరీపాఠశాల (Preparatory school) వదలువఱకు అనగా విద్యార్థికి పండ్రెండవవత్సరము దాటువఱకు విద్యాక్రమమున విదేశభాషకు స్థానములేదు. మనము సెకండరీపాఠశాలలని పిలుచువానిని ప్రాంసుదేశమున (Lycee)అని అందురు. అందు విద్యార్థికి పదునొకండవవత్సరము నందు ననగా విదేశభాషలతో కొంతకొంత పరిచయము కల్పింతురు. జర్మనీదేశమున Dietcha

Overschule అనియు, Reformed Real Gymnasium అనియు రెండురీతుల పాఠశాలలుగలవు. మొదటివర్గమునకు చెందినవి ప్రజలచే విశేషముగ ఆదరింపబడునవి. వానియందు పదమూడేండ్లు నిండినగాని విద్యార్థులకు విదేశభాషలు చెప్పనారంభింపరు. రెండవవర్గమునకు చెందినవానియందు విద్యార్థుల పదునొకండవవత్సరమున ఆంగ్లమును, పదమూడవ వత్సరమున ఫ్రెంచిభాషయు ప్రారంభింపబడును. హిందూదేశపుయూరపియను పాఠశాలలయందు నాలుగవతరగతియందు అనగా విద్యార్థికి పదమూడేండ్లు నిండుతరుణమున లాటిను భాషచెప్పుటకు మొదలిడుదురు. ఇట్లు పాశ్చాత్యదేశములందు విద్యార్థుల పరిణీతవయస్సున విదేశభాషలు నేర్పుట ప్రారంభింపబడుచుండగా మనదేశమున ప్రాయశముగా ఆరవ ఏటనే ప్రారంభింపబడుచున్నది. సాధారణముగ మనదేశమున పిల్లలను వారికి అయిదవఏట అయిదవనెలలో అయిదవరోజున వాడుకప్రకారము చదువవేయుదురు. ఎ. బి. సి. డిల్ ఎన్నెమ్మవారిని ఆనాడే పట్టుకొనును. ప్రభుత్వమువారి విద్యాప్రణాళికయందు ఈదేశపు విద్యార్థులను ఆరవఏటనే పాఠశాలలో జేర్చుకొనవచ్చునని లేఖ్యరూఢమైయున్నది.

రూసో (Rousseau) మహాశయుడు తన 'ఎమిలి' గ్రంథమున విద్యార్థికి పండ్రెండు వత్సరములు నిండులోపున విదేశభాష బోధించుటను తీవ్రముగ నిరసించియున్నాడు. ఇట్లు నిరసించుటకు అతడగ్రంథమున చూపిన కారణములు బహుచిత్రములుగానున్నవి. మన స్వత్వ శాస్త్రము ననుసరించి అవి ఎంతవఱకు ఆరూఢములో మేము చెప్పజాలము. పండ్రెండుఏండ్లు నిండువఱకు మానవునకు స్వతంత్రాభిప్రాయము, సాదృశ్యనిరూపకశక్తి గలుగదని అతని వాదన. సాదృశ్యనిరూపకశక్తి లేనివాడు అన్యభాషను గ్రహింపజాలడు. కొన్ని పక్షములను, కొన్ని వాక్యములను కంఠస్థమొనర్చుకొని చిలుకవలె వాని నేవలుకును. అర్థసారస్యమును పుట్టింపజాలను. కావున పండ్రెండువత్సరములకులోపున మానవునకు విదేశభాషలు నేర్పుట అతని మనస్సుకు ఆరోగ్యభంగకారియగు పరిశ్రమను కల్పించుటయేయగునని రూసో నిరూపణముగ చెప్పుచున్నాడు. రూసోయొక్క ఈ అభిప్రాయమెంతవఱకు మన స్వత్వ శాస్త్రజ్ఞులంగీకరింతురో మేము చెప్పజాలము కాని నాగరికతాభివృద్ధిము నభివృద్ధియొన్న అన్ని దేశములందును విదేశభాషలబోధనము విద్యార్థులకు పండ్రెండువత్సరములు నిండినగాని ప్రారంభింపబడుటలేదు. మనదేశస్థితి ఈవిషయమున అనేక ఇతరవిషయములందువలెనే మిక్కిలి అభావ్యముగనున్నది. ఈవిషయము మనవిద్యార్థులు గుర్తించి చాలకాలమైనది. అది వాదస్థితినిదాటి నిశ్చితస్థితికివచ్చినది. కాని ఆచరణలోకి వచ్చుటకు సూచనలు మాత్రము విశేషముగ చూపట్లవు. కలకత్తావిశ్వవిద్యాలయమువారినిశ్చయము ఆశా లేకమును రేపుచున్నది. భారతదేశమునందలి ఇతరవిశ్వవిద్యాలయములవారుగూడ ఈ విషయమై సాధ్యమైనంత త్వరలో చర్చించి మూర్ఖభాషద్వారా విద్యగలవువద్దతిని చేకొందు లేని దేశకళ్యాణమునకు నిజమైనపునాదులువై చివట్లగును.

ఘోర ప్రతిజ్ఞ

ఊటు కూరు సత్తినా రాయణ రావు బహద్దర్ గారు

అతడు ధనంజయుండు సకలావనిపాలకీరీటమాకిక
 ప్రతతులు పాదపీఠముగ భాసిలుభారతచక్రవర్తి, ఈ
 గతి పడియుండనేల తనగాండివమొక్కడ పారవైచి, సం
 తతపరిముక్తబాష్పనయనమ్ములు తేలగవైచి ధూళిలో?
 ఇది యుల్పారముకావలెన్ జగతి కింకేలీ? ఇతం డల్లినన్
 త్రిదివాధీశుని చీరికింగొనడు సందీప్తగ్రగాండివము
 కదవాగ్నిచ్చటకాలకేయరిపుసంతానంబు మండించి స
 మ్మద్యుడై నట్టి ధనుష్పదగ్రణి, రణోన్మాదుండు—సామాన్యుడే!
 నిలచి అట్టులే నేవకుల్ తలలువంచి
 భిన్నులు హజారములయందు నున్నవారు
 మిన్నువిరిగిన కలగని మేటికృష్ణు
 డామహాధైర్యరాశి, నేత్రాంతికముల
 శోకము కుదించుకొని నేల చూచుచుండె.

కొడుకా! నన్నిడిపోయినావే! యని అక్రోశించె యెల్లెత్తి; అ
 ప్పుడు పాషాణములన్నియున్ కరగెనో, భూదేవికిం బుల్కులే
 ర్పడెనో, వాయువులాగిపోయినవో, ఔరా! క్రీడి దుఃఖానకున్
 తడబాటుం ద్రవయున్ రసాస్పదుల హృద్వాప్యపారముల్ మాన్పెనో.
 బామలుముడియించు దూరముపోయి శోక
 భారమున నిశ్చలించు దుర్భరముగాగ,
 పార్థ! నీకేమిపిచ్చియేర్పడెనో యిట్లు
 వగచునే ధీరుడవాడు? భౌతికమ్ము
 కేవలనిమిత్తమని వాసుదేవు డంక
 మందు జేరిచి తెల్పె దేహప్రసక్తి.

నినలేదొక్కటి క్రీడి, ధర్మజానకై వీక్షించి నీపాదముల్
 మనమందెప్పుడు గొల్చునాకిటుల సంప్రాప్తించునే దుఃఖ మే
 మని జీవించును, మొండిదేహ మిది, సద్యఃపాలనిధాతసం
 జనితోద్వేపదవానలంబు ననువేల్చున్ రాదొ ఘోరాకృతికీ?
 మనలుచు కృష్ణుని బాహుల
 బుసవెట్టుచు కండ్లయెరువుపూర్ణముగాగన్
 వెనచెమ్మట గ్రమ్మగ వా
 డసితచ్చపులెనగు భీషణాహియవోలెన్.

అతిరథసాతిరేకభయదాకృతినేత్రకమాయరేఖలో
తలలయకాలచిహ్నావికృతత్వములేర్పడ, పుత్రశోకభా
ధితపరిభుగ్నభూకుటి మదిందినయేనుగదై పునఃపునో
ద్ధతఘనదేహాయప్తిని విడల్పుచుకృష్ణుని, బల్కె సీగతిన్.
కడుపుందుఃఖము కాల్పుచున్నయది మూర్ఖా! సైంధవా! నన్ను ఎ
వ్వడో సామాన్యుడుగా దలంచితివో, దుర్వారాహవక్షోణి ని
ల్వడ, ద్రోణుండును కర్ణుడున్ కృపుడు; గెల్లుక-ఎల్లి సూర్యుండు క్రుం
కడు వెన్నెలుచు నిన్ను చంపువరకున్ గాండివత్రాస్త్రముల్.
ఏను జగత్ప్రసిద్ధుడగు కృష్ణునిభక్తుడ, ధర్మసూతికిన్
మానని పాదసేవకు డమానుషవిక్రము డన్నపేరు, ఏ
మైనయగున్ వధింపన, మహానలకీలలు గ్రమ్ముకోగ అం
దేనును పుత్రువోలె మగణింతును తప్పదు గాండివమ్ముతోన్.
జలజాతుం డపు డద్దునా! యనుచు నైశ్చల్యంబుజూపించె, కా
గిలికేర్పన్ యమసూతివోయి అట నాగెన్; భవ్యసంధ్యానట
జలద్రవాతము పుల్కరించుమెఱపున్ స్వచ్ఛందమార్గమ్ములో
పల న్నించెను పుష్పవృష్టి భవితవ్యప్రాప్తి సూచించుచున్.

వి యు క్తి

చేంకటకాళిదానకపులు

దృష్టికందని యేయనాదినో జనించి
ప్రాతగిల్లినవాఁడు జైవాత్మకుండు;
ఆసుధాహాస మెప్పటికపుడెక్రోత్త,
అమధురశోభ యెప్పటికపుడె హాయి.
చిరవరస్పరసంగతన్నేహభావ
పరిచితమ్ము భవన్మనోహరముఖమ్ము
మృదులమధురంబు లానవ్వు లెంతకాల
మనుభవించినఁ దీరదుతనివిచెలియ!
ఈపురాణప్రకృతిలోఁ గవిశ్వరులకు
నిత్యనూతనకళలె కన్పించుచుండు
ముగ్ధమోహనమైన నీమూర్తిలోనఁ
బ్రతిదినమునాకుఁ గ్రోతసంపదలతోఁచు.
సకేయ! నాతోడఁబ్రేమప్రసక్తి నీవు
హాయిగాఁగనుపుకొను చాంపేయమల్లి

కాగులాబీప్రసూనసాగంధ్యబంధు
రమ్ములగు సేవసంతదినమ్ములందు;
అప్రయత్నంబుగాఁ బల్లవాధరములె
యభ్యసించినవో మందహాససంజ్ఞ;
అనభిలషితంబుగా నయనాంచలములె
యలవరచుకొన్నవో మృదువలనసంజ్ఞ.
కడచినది యెంతకాలమోకాని, రెప్ప
పాటునంబోలె మనయాటపాటలందు;
ఇన్ని దినముల యానందమెల్లనింకఁ
దలచి మాటాడుకొంద మాతలఁపులందె.
పెదవిమీఁద నాచెలువమ్ము విరియలేదు;
కన్నుగొనలనాయందమ్ము కదలలేదు;
పూలుదీయక యటు తెల్లఁబోయెదేల?
సకేయ! యీవియోగమ్ము శాశ్వతముగాదు.

“బాబూ! గవరయ్యగారూ! గవరయ్యగారూ!”
 “బాబూ! గవరయ్యగారూ! గవరయ్యగారూ!”
 [లోపలనుండి] “ఎవరూ వారూ?”
 “నేనుండి. ఎంకల్లండి. ఓసారి తలుపు తెరుండి.”
 [తలుపుచాలునుండి] “ఎందుకురా అయ్యగారూ?”
 “నాపిల్ల యారమ్మకి వారంతో జాలనుంచి జరం అండి. మూసివకమ్మ తెరవడంలేదండి. కటికలంక బాలు కట్టించినా తగ్గనేలేదండి. పైగా పరాకుమాటలుకూడా మొదలెట్టినదండి. అయ్యగారికడకి మందుకోచ్చానండి.”

రంగమ్మ యివతలకితోంగిమాసి “పదకొండుగంటల యిండి, అయినయింకా గుళ్ళోనేఉన్నారు. ముందు నామకనబడి నామడితగలకెట్లావు. నీమొహమ్మండా! మాలపీనుగని. ఆమాత్రం తోచకపోయింది, ఘోషనాల వేళ బ్రాహ్మలపిఠికి వెళ్ళుకుడదని? ఇప్పుడునుళ్ళి స్నానంచేసి తగులదారి. అసలు వంట్లో బాగాలేదాయెను. పో. అవతలికి.” అని తలుపుగట్టిగావేసుకొని లోపలికి వెళ్ళిపోయింది.

వెంకన్నకిమీ పాలుపోయిందికాదు. అమ్మగారె యిలా తిడితే అయ్యగారు మరెట్లాఅయిపోతారేమోనని అక్కడనుండి వెళ్ళిపోవటానికి ఆతగాడి మనస్సు ఒప్పుటంలేదు. ఉన్నదిఈరమ్మ ఒకరైపిల్ల. ఆపిల్లమకని తల్లి పరమపదించింది. అప్పటినుండి వెంకన్న ఎంతో ప్రేమతోకవ్వపడి పెంచాడుయారమ్మని. వదుమాదేశ్వరయస్సాపిల్లకి. రజస్వలయింది. ఇంకా పెళ్ళికాలేదు. ఏనోకొంచెం చదువుకున్నవాడికిద్దామని అతడిఉద్దేశం. పాపం, అయారమ్మకే యిప్పుడు జ్వరంవచ్చింది. వారంతోజాలనుంచి వెంకన్న కూతురు ఆరోగ్యవతికావడంతోసం వేయిదేవుళ్ళకి మొక్కుకుంటున్నాడు. అమ్మవారు పనుములమ్మకి వేటపోతునిస్తానన్నాడు. గనిపోతురాజాకి నాలుగు కోళ్ళనికోస్తాననుకున్నాడు. ఇంతకీ వంద మూడు కుగ్రామం ఆవడంవల్లా, ఆడోళ్ళొకన్న పూజారి గవర

అరవ వేంకటస్వామి గారు య్యగారుతప్ప యింకవరూ వైద్యులులేకపోవడం వల్లా విధిలేక వారంతోజాలు ఉరుకుని, యింక ఉపేక్షచేస్తే తనకూతురు తనకు దక్కదని భయపడి బ్రాహ్మణపీఠాలోకాపురంఉన్న పూజారిగవరయ్యగారి కోసంవచ్చాడు.

పాపం. వారంతోజాలనుంచి ఒక్కకాసీఅయినా సంపాదనలేదు. రోజూరోజు ఒకజతకుట్టి, కొవ్వూరు తీసుకువెళ్ళి, సాయంత్రందాకా తిరిగి, ఆవోడులో వచ్చేలాభం, ఏపానలాతోనో నూకలుతీసుకొస్తే అప్పుడుయారమ్మ గండికాదియిచ్చి, తానింత్రాగుతుంది. ఒక్కొక్కనాడు చెప్పులతోడు అమ్మడుకాక పోతే ఆనాడు ఏపారుగింటివానినో అప్పుఅడిగి కాలక్షేపంచెయ్యవలసిందే. యారమ్మకి జ్వరంవచ్చినతరవాత ఏరెండురోజులోవెళ్ళాడు కొవ్వూరు. అంతే. సంపాదనలేక తిండికి ఓమూలయిబుబుండిపడడం, ఓమూల యారమ్మ పరాకుమాటలు-పాపం వెంకన్న హృదయాన్ని దుఃఖంతోనింపి, క్రుంగదీసిస్తే.

మధ్యాహ్నంఅయింది. ఎంతకూ గవరయ్య కోవెల నుంచి యింటికిరానందున అక్కడికేవెళ్ళి ప్రతిమాలి, మందుతీసికొని వెదదాము అనుకొని గుడిపిఠికి బయలుదేరాడు. కోవెలకిముప్పైవలదై గజాలదూరంలో ఉండగానే శివాలయంలోనుండి పండ్లతో నిండిన మాట భుజానవేసుకొని, దబ్బులతోనిండినపళ్ళెం చేతిలోపట్టుకొని, “పారపారమహాదేవ” అనుకుంటూ యావలికివచ్చి, దూరానఉన్న వెంకన్న ను చూచి “ఓరి నీదుంపతేగా! నీయిల్లుపల్లకాడుగానూ! దిక్కుమాలినపినుగా! ఇలాబ్రాహ్మణపిఠికి తగులడినా వేమిరా? స్వామివారికి ఆనుంగళం అయిపోయిందిరా. ఇప్పుడు మళ్ళీక్రొత్తనుంజ్రం వేయించాలంటే కాకివెళ్ళి వెయ్యిరూపాయలు కర్చుపెట్టాలి. ఘో. ఘో. నీకేం పోయేకాలంవచ్చింది?” అని గుక్కత్రిప్పుకుండా ఉరిమేడు.

దీనపదవంతో, దుఃఖాశ్రువులతోనిండిఉన్న కళ్ళతో మెల్లగా వెంకన్న “బాబయ్యగారూ! పొద్దుటి

నించి గంటసేల్చినాత్రాగలేదంటి. మాయారమ్మకి తగనిజ్వరంవచ్చింది. కూతమందిప్పించడయ్యారు. తమపాదాలకి లచ్చడండాలుపెడతాను." అన్నాడు.

"ఫీ. నీ మొహంయూడ్చా. నామడి మంట కలిపిన మాలకుంకి నిమమందూ, మామూయిస్తావా? ఫీ. అవతలికి."

"బాబుగోరూ! తమర్ని బతిమాలకుంటాను. ఒక్క రమ్మండొక్కన్న నాపిల్లని తమరురచ్చించక పోలే ఎవరు రచ్చితారు బాబూ!"

"నిన్ను తగలెయ్యా! ఇంకాపించాకుడు ఏడవకుండా నీకు మండలాయిస్తావా. ఇప్పుడు స్నానంచేసి తినులదాచి. ఫీ. రాత్రిరా. చూదాం. ఫీ. దూరంగా తొలగు."

ఇలాఅని గవరయ్య చరచర నెళ్ళిపోయాడు. విచారంచేత బరువైన స్నానయంతో వెంకన్న మాలపల్లెకు నెళ్ళిపోయాడు. యారమ్మ ఒక రీ చింకిరిచాసుమీద పండుకొనిఉన్నది.

"అమ్మా! అమ్మా!"

యారమ్మకి మాట్లాడడానికిమాదా ఒపికలేదు. మాగన్ను పడింది. వెంకన్న కూతురు పిత్తి తియసి, పూలారి కాశ్యమ కలదుకుంటూ చెక్కినక్కి చిన్న పిల్లవానివలెపడ్చినాడు. ఎంతవీపు ఆట్లాచిలపించినాడో అతనికితెలీదు. ఏడ్చి ఏడ్చి ఆకటిమంటచే దపించుకుంటూఉన్న చిత్తంతో అతడు నెలమీద మేనువాల్చినాడు. పాపం. దుఃఖాతిశయంవల్ల ఏడ్చి ఏడ్చి, నిద్రపోయి వెంకన్న లేయనకి సాయంత్రం ఆరుగంటలయింది. రక్తప్రస్థాయిధరించిన మూర్ఛకు పశ్చిమాచలమచూచుకు నెళ్ళిపోయినాడు.

అనుడిసెలోనికి గాలిగాని నెలురురుగాని ప్రవేశించడానికి లేకమయినా అవకాశంలేదు. ఒక చింకి చినికక్రంతో వెంకన్న చెమటపట్టిఉన్న యారమ్మకి చినికనాడు. ఏడుగంటలయింది. మందుకోసం బయలుదేరాడు మళ్ళి.

2

అనాడు శనివారం, దసరాకు కాలేదీసెలవు రోజులు కనక రామారావు రాజమండ్రినుండి నంద

మూరునెళ్ళాడు. అతనికి తండ్రిలేడు. తల్లి, ఒక విశంతుసోదరీ, తమ్మదూఉన్నారు. అతడు డి. ఏ., చదువుకున్నాడు. విశేషభాగ్యవంతుడు. ప్రజాసేవ ఆదర్శంగాగల యువకుడు. డి. ఏ., పూర్తిచేసిన తరువాత ప్రజోపయోగకరములైన కార్యాలెన్నో చేయ సంకల్పించుకున్న ఉదారవృద్ధము డతడు.

అతనియింటికెదురుగానే ఉన్నది గవరయ్యగారి యిల్లు. రామారావు భోజనంచేసి, వీధిఆరుగుమీద కూర్చుని పత్రిక చదువుకున్నాడు. రాత్రి ఎనిమిది గంటలై ఉంటుంది. గవరయ్యకేకలు వినిపించగా, రామారావు చదువు ఆపి విన్నాడు.

"ఫీ. ఫీ. రాత్రి మండలాయిస్తా ననుకున్నావు? మాగన్ను పడినపిల్ల బ్రతకడంనున్న. ఏచింతామణి లాంటి దివ్యోపగమోయివ్వాలి. ఖరీదైన బొవధం యివ్వను. వైగా మాఅపినుగవు. నీకసలివ్వను. మీమూలాన్ని మాఆచారం అంతా ఆడు గంటి పోతుంది."

రామారావులేచి గవరయ్యగారియింటికే నెళ్ళాడు. వెంకన్న దూరంగా నిలబడిఉన్నాడు—

"బాబయ్యా! భుక్తు లలాసెలి నే ఏంకెయ్యను? పిల్లదాన్ని బతికించండి బాబూ! ఏదైనా చెప్పలతోడుకుట్టి తమరి కిచ్చుకుంటానండి. చీవోడ్డి."

"ఫీ. నీతోడవడిక్కావాలిరా? నిర్భాగ్యడా! మీమూలాల్నిని తవ్వి పాతరేసినా పాపంలేదు. మీద మీదకొచ్చి దూరంగాఉండరా అంటే, 'అయ్య బాబో! ఆకారంకావెను. గాంధీమహాత్ముడేలే చెప్పాడు?' అని కెగసీలుకుతున్నాడు. బ్రాహ్మల యింట్లో భోంచెయ్యండిఅని ఆగాంధీమహాత్ముడు మాత్రం ఎలాచెప్పాడో! కలియుగం. పర్లనంకరం జరుగుతుందని వ్రాయబడేఉంది. ఏం! మాదానినీళ్ళు. రాజమండ్రిలో ఎవరెవరో బ్రాహ్మలూ, కోమట్లూ మాలకుడు తింఱున్నారట. వాళ్ళనీళ్ళు త్రాసుకున్నారట. దేశానికి ప్రళయంవచ్చింది. వైగా నుళ్ళోకివస్తాం అంటూన్నారూకూడాను."

రామారావు యింక ఉండబట్టలేకపోయినాడు. ఇలాఅన్నాడు.

“గవరయ్యగారూ! ఒకనిమిషం నామాటవినండి. శాంతిగార్ని గురించి మీరు విశేషంగా దురభిప్రాయ పడుతున్నారు. ఆయనతత్వాన్ని మీరు కొంచెమైనా గ్రహించలేదు. గ్రహించలేదుకూడాను. చాలావార్లని అనకండి. ఆపదం వినడానికే యింపుగాలేదు. మహాత్ముడు “హరిజను” లన్నాడు. ఆపేరు ఎంతయుద్ధంగా ఉన్నది? మహాత్ముడు భోజనప్రతిభోజనాలు నిర్ణయించలేదు. వాళ్ళని వీచంగా పీచంగా చూడవద్దన్నాడు. కూడలిస్థానాల్లో ఉండేవాళ్ళలో నీళ్ళు తోడుకోనిమ్మన్నాడు. ఘో. ఘో. అని కపరికొట్ట వద్దన్నాడు. దేవాలయప్రవేశానికి నిరోధం కలిగించ వద్దన్నాడు అస్పృశ్యులకి. రాజమండ్రిలో ఎవరెవరో ఏకోచేకారన్నారు. భోజనప్రతిభోజనాలు చెయ్య లేదు. కాని యిష్టంఉన్నవాళ్ళు చెయ్యవచ్చు. నూతుల్లోనిరుతోడించి త్రాగినారు. దానిలో తప్పేమీ లేదే. పూర్వంఅయినా అస్పృశ్యులని ఏదైనాఒక వర్గం ఏర్పరచలేదే మీశాస్త్రజ్ఞులు. బారిమతభేదం ఉండకూడదని, విశ్వమానవసౌభ్రాత్రం ఉద్దోషిస్తూ వున్నగాంధీమహాత్ముని తత్త్వంగ్రహించి ఆనండి, ఏమాటలన్నాను. ఖండారతపానులైన విద్యాధిపతులే ఆమహా మహుని చిత్రంగ్రహించలేక తప్పిబ్బువుతూంటే మీరు, నేనూ ఒకలెక్కా? మతావేళవరుడై, మానవ కల్యాణానికి పాటుబడ్డానికి మహాత్ముడు ఆపూర్వమైన త్యాగంచేశాడుకాదా? ఆజీలేంద్రియమని నిరశన ప్రాయోచవేశాడీతడు ఫలంగా ఒక్కసారి భారత భూమి నావరించిఉన్న అజ్ఞానాంధకారం పటాపంచలైపోయిందే? ఆసాధారణమైన సంచలనం కలిగిందే? అస్పృశ్యతఆపేది మటుమాయమైపోయిందే!

ఏం? నిమ్మ బాత్తుడప్పులుమాత్రం మనుష్యులు కారూ? వాళ్ళ తమ్మువేమిటి? మనయెక్కువేమిటి? పరమేశ్వరుని వికాసద్వంద్వీలో మనమందరమూ సమా సులమే. దేవాలయప్రవేశానికి మనం హక్కుదారులమా? వాళ్ళు ఆలయము సమీపించడానిక్కూడా పీల్చేదూ? ఏంస్వార్థపరత్వం? ఆందుచేతనే ఎవరు ఏంటేపినా దోయమని దేశానికి యీ మహా అల్లకల్లోలం తెప్పించారు. మనదేశంలో అస్పృశ్యుల్లో

ఎంతమంది భక్తులులేరు? వందుడస్పృశ్యమహర్షికాదా? పాండురంగవికలునిదర్శనభాగ్యమందిన కామేశు డస్పృశ్యమహర్షికాదా? శ్రీకృష్ణచైతన్యని ప్రేయశిష్యుడై విష్ణుసాన్నిధ్యమునందైన హరిదాసుఅస్పృశ్య మహర్షికాదా? ఒక్కసారి నేత్రాలు విప్పిచూడండి. ఆసేతుహిమాచలపర్వతము మహాత్ముని కీర్తికాంత అస్పృశ్యతానివారణధ్వజంతో స్వేచ్ఛా విహారము నల్పుతున్నది! మహాత్ముని దివ్యబోధదిగంత రోశముల లోకూడా విచారవమునలే ప్రతిధ్వనిస్తూన్నది.వినండి. ఆధ్యాత్మికదృష్టితో చూస్తే మహాత్మునిపంటి మతా వేళవరుడు, మానవాతీతుడు ప్రపంచములో ఎక్కడా లేడని మీరే తెలుసుకోగలరు.

బాబూ! లేండి. ఆతడు అస్పృశ్యుడనే భేదభావం విడిచిపెట్టి, ఒక్కసారి దయచెయ్యండి. ఆపిల్లమంది య్యండి.”

“అబ్బా! ఎంతఉపన్యాసం యిచ్చారయ్యా, కష్ట పడి. బాగానేవుంది. కాని, నేనామాలపల్లెలోకి రాను. ఖరీదైనమందు తీరికేయివ్వను.”

గవరయ్య స్వార్థప్రవృత్తిమాది రామారావు అసహ్యించుకొన్నాడు.

“చెంకన్నా! నడు. నేను వస్తాను.” అన్నాడు.

చెంకన్న రామారావు తనపాలెటి భగవంతుడమకున్నాడు. రామారావు చెంకన్న పూరింటిలో ప్రవేశించి వాడు. ప్రవీణదీపపు మినుకుమినుకుమనుకాంతిలో ఆతడు స్మృతిహీనయై చింకిచాచమీద పడుకొనిఉన్న యారమ్మనిచూశాడు. ఆకారణమైనప్రేమతో నిండి పోయిన దాతనీమనసు.

ఆమెతక్కునే కూర్చుండి నాడివీక్షించాడు. ఒక్కనిట్టూర్చువిడిచి “చెంకన్నా! కొవ్వూరువెళ్ళి డాక్టరు లక్ష్మీచరిం తీసుకువస్తా” నన్నాడు.

“బాబూ! నీకటిలో—”

“మరేంభయంలే” దని రామారావు బయలుదేరాడు.

3

నీలనీరవాచ్యమైన ఆ ప్ప ఆంబరరేలమునుండి వర్షము కురియసాగింది. మిట్టపల్లాలలో నండిన చేల

గట్టననుసరించి, ఆగభీరాంధకారసముద్రం యీదుకుంటూ రామరావు వెళుతున్నాడు. గింజురును శబ్దం చేస్తూన్నవి కిరురాలు. తూలుతూ, పడుతూ, లేస్తూ రామరావు అపెనువ్వంలోకిడిసి ముద్దయిపోయి, వెళుతున్నాడు. భయంకరంగా అప్పుడప్పుడు దిక్కులు బేధిస్తున్న ఉరుములు. మెరుపులే ఆతనికి మార్గం చూపిస్తున్నవి. అంతకష్టపడుతున్నది పాపం ఆనాథ బాలిక—అస్పృశ్యబాలిక ఆయన యారమ్మకోసం విశేషంగా ప్రయత్నిస్తూ రామరావు కొవ్వూరుచేరి లక్ష్మీతలిగారి గృహానికి వెళ్ళి తలుపు తట్టి నాడు. దాక్టరుగారి భార్య కిటికీతలుపుతీసి, “దాక్టరుగారు మధ్యాహ్నంబండికి కాకినాడ వెళ్ళారండి.” అని చెప్పింది.

రామరావు నిశ్చేష్టుడైనాడు. అతని మొగము వెల్లడారింది. హృదయం దుఃఖాతికయించేత కరడు కట్టుకుపోయింది. ఉన్నరని ఒక దీర్ఘనిశ్వాసంచిడిచి, తిరుగుముఖంపట్టినాడు. అనుభంధకారంలో—ఆధయంకరవర్షంలో—జలధరగంధీరగర్జనాలు శ్రవణపుటాలు చేదిస్తుండగా నిర్భీతహృదయంతో నందమూరుచేరాడు. ఆతనిహృదయం, దృష్టి నర్వమూ యారమ్మని—మృత్యుదేవతచే కొన్ని గంటలలో కొనిపోవడడానికి సిద్ధంగాఉన్న యారమ్మని రక్షించడంమీదనే శ్రోద్ధీకృతమై ఉన్నవి.

రామరావు తిన్నగా గవరయ్యగారి గృహానికి వెళ్ళి తలుపుతట్టి పిలిచాడు. పదిపార్లు కేకలుకెయ్యగా తలుపుతీసి “అమాంపిల్లకోసం నువ్వు బాధపడ్డం చాలాకా యేమిటి నన్నుకూడా చంపుతున్నా”నని వినుక్కున్నాడు.

“అయ్యో! అల్లావినుక్కొకండీ. మీకు ఏమైనా సమర్పించుకుంటాను, దివ్యేపథం ఇవ్వండి.”

“పాతికరూపాయలీస్తే యిస్తాను.” యిదేసమయం ఆనుకున్నాడు గవరయ్య ఆర్తులసంపాదన ఒక్కపాతే ఆతనిదగ్గర గుంజుకుందామని.

రామరావు తల్లినిలేపి తనపెట్టినుండి తెక్కితీసుకువచ్చి ఆయిదు అయిదురూపాయల నోట్లయిచ్చాడు. అవిచూడగానే గవరయ్య నేత్రాలు ఆనందోత్కృలములైతే.

లోచలికివెళ్ళి చింతామణియిచ్చి, “దీనికంటే మరణావస్థలోఉన్న ఆపిల్లను బ్రతికించే మంచేలేదు” అని తలుపుచేసుకున్నాడు.

రాత్రి ఒంటిగంటబాటింది. రామరావు త్వరితంగానడచివెళ్ళాడు వెంకన్నయింటికి.

కన్నీరు కాలువకట్టేలు ఏడుస్తూన్న వెంకన్నను హెచ్చరించి, రామారావాబోవడం బహుకష్టమీద ఆమెచే మ్రొగించాడు. నీరసంగాఉన్న వెంకన్నని నిద్రపామ్మన్నాడు. రెప్పవాలకుండా కూర్చున్నాడు రామరావు.

ఆహా! ఆ అస్పృశ్యబాలిక అంటే ఆతనికి ఎంతదయ?

అరుణోదయమయింది. కూర్చుకొండనుండి నూర్యుడు తొంగిచూస్తున్నాడు. యారమ్మకళ్ళు తెరిచింది. మెల్లగా “బాబూ!” అంది. రామరావు ఉలికిపడ్డాడు. “వెంకన్నా! వెంకన్నా! లే. పరుగెత్తు. ఇదిగో పాపలా. వెళ్ళి పాలుతీసుకురా. కొంచెం త్రాగిస్తాం” అన్నాడు.

వెంకన్న పరమానందభరితహృదయంతై పరుగెత్తాడు. రామారావునిచూసి యారమ్మ భయంతో “మా బాబేదీ?” అంది.

“మీబాబు పాలకివెళ్ళాడు. ఆట్టే మాటలాడకు. అయ్యానపడవదు.”

వెంకన్న పాలుతెచ్చాడు. రామారావు మెల్లగా ఆమెనులేపదీసి కూర్చుండబెట్టి పాలుత్రాగించాడు. వెంకన్న రామారావు పాదాలపైపడి “బాబూ! తమరు మాపాలిటి భగమంతులు. నన్నురచ్చించారు.” అన్నాడు.

రామారావు వెంకన్ననులేపదీసి “ఇదిగో పాతికరూపాయలు. కావలసినవన్నీ కొనుక్కో. నీకుతురుకుతగిన సంరక్షణచెయ్యి. నేను పొయంత్రం వస్తాను.”

అని రామారావు యింటికివెళ్ళాడు. గవరయ్యగారింతలో రామారావు తల్లితో రాత్రిజరిగినదంతా చెప్పాడు. ఆమెకు కోపంకలగలేదు. పైగా పునరుని మెచ్చుకున్నది. రామారావు తిడిపిఉన్న బట్టల్నివిప్పి కాల్యకరణీయాలు నిర్వర్తించుకొని, స్నానంచేసి కాఫీత్రాగి నిద్రపోయాడు.

మానవతిరమణమ్

పలేటి సీతారామమూర్తిగారు

[చెలమపాడు ప్రదీప్తులు చందడింప బొట్టిగీశ్వరుడు రంగారావు ప్రత్యర్థియగు విజయరామరాజు నెదుర్కొనెను. వాటిభోగసమరమున వారెండు బొట్టిలికిరానున్న యాడువెంటింగి వరసారాయనించిరిది తవకరవాలంబు వతెనికొసంగి యంతఃపురమహిళాసంఘమును మావసంగక్షత్రము వధింపుమని యాజ్ఞాపించి నాడు. వరసారాయడు శుద్ధాంతముతోచ్చి యొకరిద్దరు వారీమణుల కుక్తుకలను గటారిలో ఖండించివారు. పిమ్మట ధర్మారాయనియర్ధాంగి రిమణమ్మ కడకరిగెను. నెలలునిండిన యామాలాలిని తవకరకుకటారునను బలిసేయ సాహసిగవక యాతఁ డద్దానిని నీడి యుచ్చెక్తుగ నేలలూలెను. అప్పుడు మావపతిలలామయగు రమణమ్మ యిట్లునల్లెను.]

“మైనవపుర్యబిందుతతి మ్మానితదృశ్యమొసంగుచుండ, సీ
యాననసీమయందు లవమైనను దోవకయుండగా జపా
శోణితరాగరేఖక, వసుంధర ఖడ్గముజూర్చి యశ్రుగో
ళాసయసమ్ములన్ సరసరాయడ! మిన్నకచూచెదేలొలో?
మానితకౌర్యలక్ష్మి లసమానబలాధ్యులు, స్వీయకీర్తితే
జోనిధు లెల్లడన్ విజయశాసనముల్ విలిఖించి వాసిఁబెం
పూనుచునుండు జెట్టులయి యుర్వి సదా మనవెల్మవార ల
య్యా! నుతధైర్యమూర్తి! యిటులక్కట! కొండలమండఁ బాడియే?
మానితసత్త్విశాలివి, యమానుషవిక్రములైన శత్రుసే
నానులగుండెగాలమ వనారతఫీనిధి! నీవొసర్పంగా
నూనినకార్యమే మఱచి యూరక కన్నుల వశ్రులూర శో
కానలదగ్ధమూర్తిమగు దక్కట! ధైర్యముఁ బూర్నిఁ బూనుమా!
రావునృపాలు నానతి శిరమ్మునఁ దాలిది ఖడ్గపాణివై
యీవరరాజహర్యముల నేవచ్చదలిచ్చెను కామినీతతిన్
కేవలమానసంజనిత నిత్యయశస్వీనులంబొనర్చి న్వ
ర్గావని జేర్చ సత్కృపఁ గటా! యరుడెంచియు జాగిదేలొలో?
సీరధైర్యోద్ధతదిత్తవృత్తి మహితస్త్రీరత్నముల్ గొండ రా
కరవాలంబున దివ్యమోక్షపద మాకాంక్షించి తారేగి నా
రరిహస్తంబునఁ జిక్కనోపుదునె? లెమ్మా! ఖడ్గముంగొమ్మ యో
సరసారాయడ! యస్మదీయమగు కంఠంబిద్దె ఖండింపుమా!
సంతతశీతలంబులగు ఛాయలయందు హసించుచుండు కం
బాంతరవాటికాసుమములట్లు నుఖంచెడు వెల్మనీటి శు

ద్ధాంతపురంధ్రసంఘములు దారనితాంతకులాభిమాన సు
స్వాంతలు ప్రాణములే విడువ సంశయమొందరు మానరక్షకై.

మానమె మామకీననవమండనమై భువనార్ద్రహృద్యన
న్మానితమై, గుణవ్రతతి మానుగ మిన్నయి, కీర్తిచేసతా
హృదయమునై నిరంతరము భాసిలు; మానములేని చానకున్
జ్ఞానవిలాస మేమిటికి? సంపద లేటికి? ప్రాణ మేటికిన్?

దురితవంక చ్చటాక్షమాదూష్యదృశ్య
నిత్య హేయక్షణికభోగనివయకలిత
కలుషవాంఛావ్రహ్మారితకాయమేను
సరకుసేయఁ బొతివ్రత్య సరణినెంతు.

*

*

*

మామకీనాత్మగౌరవమహితలక్ష్మి!
జెలగువాడిమిఁ గావవచ్చిన కటారి!
ఈవిధి నుపేక్షసేయఁగానేల యకట!
భావచాపల్యసంభృతస్వాంతవేమొ!!

*

*

*

వారిగర్భోరుభూధరపరసజనిత
ఘూర్ణితస్వనసదృశమై కోటగోడ
పురముపరిభ్రాంబువులఁ గూలిపోవ నెనఁగు
నీమహాధ్వని మింటికిఁ బ్రాముకొనెను.

రామరాయనివాహిగీవ్రతతియందు
బతులువెడలెను జయజయధ్వనము లవై;
మాంద్యమొందినచో నిక మానభంగ
మగును కొనుమయ్య! సరసరాయా! కటారి.

పౌరుషమూర్తగాఁగొని భండనోర్విఁ
జొచ్చినారలు మనవెల్గుకోడులెల్ల
రింక వచ్చిపపనిసల్పి యీపుకూడ
వారి ననుపరింపఁగఁ బొమ్ము వీరవర్య!

*

*

తావకీ నావనంబున ధైర్యకలిత
 నవ్యసుషమార్ద్రరేఖ గన్పట్టకుండె—
 నేన కేల గడంక గృహణమూని
 ప్రణులమానంబు గాపాడుకొనెదగాక.

చొక్కపుగల్గి నాహృదయశోణితి మొక్కటఁ జెప్పిపోగున
 ట్లక్కున గ్రుచ్చికొంచు ముదమారగ సీమృదులాంకశయ్యఁ బెం
 పెక్కిన దివ్యవాటికలు వీక్షణజేయుచు మృత్యుదేవతా!
 దక్కిన మానగౌరవనిధానముతోఁ బులకించిపోయెదన్.

భక్తజనచారక పయోద పటలివగుచు
 నవనవకృపారసంపుఁ గ్రొంజల్లుగురియు
 దేవదేవ! యీశ్వరాసీఁ దివిరి నాదు
 యెడఁద ఛేదించుకొనుశక్తి నిమ్ము నాకు.
 ఎవఁగు సావిత్రీత్రయకునుమనంభృతవిలోల
 గంధపవాకందళంబులు దండడించు
 వీరబాష్పిలి! నిత్యసాక్షిజనాభి
 నాంధ్రజన శేముషీసుప్రభార్ద్రవగుము.

*

*

*

వెలమకాంతల హృద్వీధి విరిసికొనిన
 కలితమానప్రదీపికాకళికరాజ
 యుగయుగంబులఁ బావనజ్యోతులీని
 వలలుగావుత భారతవర్షమందు!”

మధురగానము

క్రోధతాపాగ్నికణములు కుమిలిపోవు
 దుఃఖకంధరపటలంబు దూలిపోవు
 కఠినపాపాణములె మరి కరిగిపోవు
 నవనవోపేత మధురగానంబువలన.
 పరవశంబున పాములు పడగలూపు
 బెబ్బలియు మైమఱచి పాలితుకనిచ్చు
 తేటియును మాను తీయనితేనెలాన
 నవనవోపేతమధురగానంబువలన.

శ్రీమతియండ్లూరి శారదాదేవిగారు
 పనరమొగ్గులు పూవులై పసనుజూపు
 మోడుప్రమాకులు మెల్లన మోసులెత్తు
 ముగ్ధకాంతయు మురిపెంపుమొలకయశాను
 నవనవోపేత మధురగానంబువలన.
 తల్లిపాటలేనిదే రాదు పిల్లనిదుర
 పిల్లగ్రోవిలేనిదే పోదు గ్రొల్లపొద్దు
 గొల్లనుద్దులులేనిదే తల్లిగొర్రె
 పిల్లకిన్వదు పాలను కొల్లగాను.

౧

పట్టాభిరామయ్య చాలభాగ్యవంతుడు. ఆయనకిద్దరుపిల్లలు: నీత, పూర్ణానందం. పట్టాభిరామయ్యకు ఉద్యోగంచెయ్యటం సీతమనిపించింది. పొట్టగడపటానికి, డబ్బుసంపాదించటానికి ఉద్యోగంచెయ్యటం ఆయన కిష్టంలేదు. కాని పురుషులక్షణంగా డబ్బురానిఉద్యోగాలుచేస్తుండేవాడు. చదువును ఆయన నాలుగుసార్లు మునిసిపల్ ఫర్మనయివాడు.

మొదటిసారి పట్టాభిరామయ్య గర్వి. ఆత్మగౌరవం నిలుపుకోటానికి ప్రతివాడికి గర్వమండవలసిందే. కాని అది ఇతరులను బాధించకూడదు. నీత పెళ్ళిఅయిన కొత్తలో ఆయనగర్వం అల్లడిమీదికే పోయింది. నీత వివాహంఅయిన రెండునెలలకు ఎవరో దూరపుబంధువులువచ్చి మంచి సంబంధము వచ్చిందంటే నీతకు పట్టాభిరామయ్యగారూ! మంచి ఆదృష్టంగలపిల్ల! అన్నారు మాటవరుసను.

పట్టాభిరామయ్యకు అసమయంలో అల్లుడంటే కోపంగాఉంది. పెళ్ళిలో పెళ్ళివారికి చాలసీతమైన బట్టలుపెట్టాడు. వియ్యపురాలు కాస్తనాలుగుమాటలూ అక్కడే అడిగింది. అవిడ ఏదన్నా మనస్సులో ఉంటే ఎదటఅడిగేరకం. పెళ్ళెంతో పలక్షణంగాజరిగి బట్టలోలోపమయింది. అందరూ నొచ్చుకున్నారు. పట్టాభిరామయ్య గర్వంతో వియ్యపురాలని మర్చిఅన్నాడు. వాంతో అందరికీ కోపంవచ్చింది. అప్పటినుంచీ వియ్యపురాలు—అసలు వియ్యంకుడులేదు—అల్లుడంటే నిరసనతో చూసేవాడు. ఇంట్లో వారివిషయమైస్తే చాలాచెల్లెగొ ఉండేది. అందుచేత ఆయనకి ఉత్సాహంచేదయింది.

“అ! మంచిసంబంధమే! నీతకేంతకన్న మంచిదిరా దగదా? బుద్ధిలేకచేతా నీపెళ్ళి!”అన్నాడు. ఎవరికైనా మాటలమీద కొంతకట్టుబాటు చాలఅవసరం!

నీతకూ కంట్రీకున్నగర్వంఉంది. ఆమెకు ఎక్కువమంది ‘ప్రాంస్నేహీతులు’ లేరు—సాధారణంగా ఆడపిల్లలకు అందరూ ప్రాంస్నేహీతులే! ఆడపిల్లలు ఒకరితోఒకరు ఎంతెంతసహస్యలో చెప్పుకుంటారు! ఆమెకు సరస్వతిఒక్కటే మంచిన్నేహీతురాలు.

సరస్వతికి చాలదన్నరకంలోనే వివాహమయింది. ఆమెభర్త చాలదుర్మార్గుడు. నీత సరస్వతితో పంభాషించేటప్పుడు ఆమె భర్తనుగురించి మాట్లాడేదికాదు. నీత కలిసివిషయంమాట్లాడటం అనవ్యాయోగికటీ, రెండోది సరస్వతికి కష్టంగాఉంటుంది.

నీత గదిలో ఇడవేసుకుంటున్నది. పట్టాభిరామయ్య పండక్కుఅల్లుణ్ణి తీసుకురావటానికి వెళ్ళాడు. పక్కన చోలులో సందడిఅయింది. పట్టాభిరామయ్యగొంతు వినిపించింది కోపంతో!

“ఏం? ఎందుచేత రాలేదు?” అన్నది నీతకల్లి.

“ఎందుచేతనా? పొగరక్కి! ఆశనిపినుగుపోయి అల్లుడితోనూ, అవిడతోనూ నేనన్నమాటలు అన్నాట్ట! వాకేంభయం అంటే—అవిడ నన్ను పట్టుకుని అడ్డమైన మాటలూఅన్నాది. అవిడ అంటుంటే అల్లుడు వింటూ కూర్చున్నాడు!—ఏమిటి నేనన్నమాటల్లో తప్పు? అబద్ధమా? ఇంతకన్న మంచిసంబంధాలు నీతకురాలేదూ? మగపిల్లవాడుకాగానే కళ్ళుకనిపించవు కాబోలు! ఆడపిల్ల కాగానే పీనమేమి? ఎందుకొస్తుందో లోకంలో మగవాళ్ళకిగర్వం! వాను లోకంతోలేక్కలేదు. అల్లుడుగదా అనిపోయి కాళ్ళువట్టుకోను, ఆయన రాకపోలే నాకేమీ తక్కువకాలేదు!”అన్నాడు పట్టాభిరామయ్య. ఇల్లెగిరిపోయింది!

2

ఆరేళ్లు గడిచినాయి.

నసంతకాలం వచ్చింది. పూర్ణానందం పొద్దున్నే పుస్తకం తీసుకుని తోటకల్లాడు. తోటలో సీతారామశాస్త్రి కనిపించాడు. ఇద్దరూ ఒకచోట కూర్చున్నారు. ఇంతలో ఏమూలనింగో ఒకకోయిల “కూ, కూ!” అన్నది. సీతారామశాస్త్రి తిరిగి దగ్గి దానికీ జబబులిచ్చేడు. కోయిలకున్నంతగర్వ మింకోకరికలేదు! దానిగొంతులోనే ఉంది! కోయిలమండిపడి గట్టిగా కోప్పడ్డది శాస్త్రిని “కూ.కూ!” అని. శాస్త్రివదలిపెట్ట లేదు. కోయిల శాస్త్రిని రెండుతిట్టి రెక్కలుగూడాడింది లేచిపోయింది.

“అంతేకావాలి!” అన్నాడు శాస్త్రి తృప్తిగా.

పూర్ణానందం నవ్వాడు.

“నరకాని ఏమిటాసంగతులు? పూర్ణా!” అన్నాడు శాస్త్రి.

“నాకు వచ్చివుత్తినట్టుందిరా, శాస్త్రి!”

“ఎమి?” అన్నాడు శాస్త్రి ఆశ్చర్యంతో మామిడిపించె కొరకటమాపి.

“అవిషయమే!”

“ఏది?”

“మా మామగారివిషయం!”

“నేను చెప్పినా ఒకసలహా?”

“ఊ!”

“తిరిగి పెళ్లి చేసుకో!”

“చ నే!”

“ఎందువల్ల?”

“నేను భార్యకోసరం తపిస్తున్నాననుకున్నావా?”

“మరేమిటి?”

“పొరకాటు!”

“అయితే చిక్కులేదు!”

“ఎందుకులేదు? మామగారు నాపైన విరోధంగావున్నాడు. నాభయం ఏమిటంటే సీత మధ్య కష్ట పడుతుంటేమోనని. చూడు, శాస్త్రి! మగవాడున్నచోటుండేవాడు. అడవి ఇంకోచోటికి పోయ్యేది. ఏమంటావో?”

“మర్యాద విచిత్రస్వరూపం. అమ్మ ఒకవిచిత్రస్వరూపం. ఒకరికోకరుదొరికారు! అమ్మకానట్టుదల ఎందుకు? కోతంటుకోకల్లే సీకెందుకుపట్టుదల? సీతి నెందుకుంచావక్కడ? మీఅమ్మ అక్కడికి నిన్నుపోనియ్య కపోనటమేమిటి? అంతా దుర్మార్గంగా ఉంది!”

“నీకు తెలియదు, శాస్త్రి! చెధవది—భార్యకోసరం అమ్మకెదురు తిరగమంటావా?”

శాస్త్రి ఒక్కనడక కళ్లుమూసుకుని “ఈమాట అన్నందుకప్పటికైనా పశ్చాత్తాపపడతావురా. పూర్ణా! అంత అభిమానంలేనిభార్య నెందుకు పెళ్లిచావు? నీభార్యతో నీవు కాపురంచెయ్యటం అమ్మకు ఎదురుతిరగట మవుతుందా? ఇంకా అమ్మ నాలుగేళ్లదాకా ఇలాగేఉంటుందనుకో. అంతవరకూ నీభార్య నిన్ను

స్మరిస్తూ ఉంటుందని నీవన్నమా? మనిషి ఓర్పుకు అంటుందినుమా! మరి, అమ్మ తనపట్టుకోనరా? చూస్తున్నదికాని నీసౌఖ్యంమీయం ఆలోచించిందా? అందుకనే ఫిమివెన్స్ ఫూల్స్ అన్నాడు."

"అసంగతి మా మామగారికి తెలియవక్కర్లేదా?"

"సీభార్య సీకెక్కువా, నీమామగారికెక్కువా?"

పూర్ణావంధంమాట్లాడలేదు. సీతమీద తనకన్న ఇంకొకరికి ఎక్కువ అభిమానం ఉన్నదని వొచ్చుకోవటం అతనికిష్టంలేదు. తనకెక్కువ అభిమానంఉందని వొచ్చుకుంటే కాస్త్రీ గలిచినట్లే!

"ఇప్పుడు నీభార్యకన్నేక్కుంటాయి!"

"పదహారురెళ్లు వెళుతాయేమో!"

"అబ్బో!"

*

*

*

సీత ఆరేళ్లలో పూర్తిగా మారిపోయింది.

పాధారణంగా ఆడపిల్లల ఆభరణాలు భర్తమీద గౌరవం, అగౌరవం తల్లిదండ్రులు ఇంట్లో ప్రతిరోజూ అనుకునే మాటలమీద ఆధారపడిఉంటాయి. మొదట్లో భర్తమీద ఎంత అభిమానమున్నా వరుసగా సంవత్సరాల పాటు తనభర్తను గురించి తల్లిదండ్రులు అసహ్యంగా మాట్లాడుకుంటూంటే వంటూ ఆడపిల్ల భర్తమీద గౌరవం గిలుపుకోలేదు. అందుకనే ఆడపిల్లల మీద ఎంత తల్లిదండ్రులు పెళ్లయిన తర్వాత బహుభాగ్యత తీసుకోవలెను. ఆడపిల్లలు చెడిపోవటానికి కూడా తల్లిదండ్రులే కారణం. సీత మీద ఎంత అట్లా అయింది. భర్తను లోకమేనాడు.

ఈ సమయంలోనే సరస్వతి బాల్యదశలో ఆశ్రయానికిపోయింది. అంతవరకు సీత దుఃఖముకాని చీదరగాని ఎరగదు. అనాటినుంచి ఆమెకు లోకంమీద దిక్ కెక్ కలిగింది. ఛీ! ఏం లోకం! సరస్వతి మేలేసింది కష్టాలు పడటానికి! ఆమె భర్త ఆమెను పశువునుచూచినట్లు చూస్తున్నట్లు ఆమె ప్రతిరోజూ తన తల్లితో చెప్పి దుఃఖిస్తుంది. తన సంగతి ఇట్లా తీస్తుంది. కేవలం తాను పురుషుడు కావటంవల్ల తన భర్త తన తండ్రిని సాధించకలు గుతున్నాడు. మగవారి కింత నీచపు ఆలోచనలుంటాయో? ముటికొకరైతే ఆడవాళ్లను గౌరవంతో చూడరా? బానిసనా ఉంటూ స్త్రీ సంసారంలో ఎందుకు ముఖం అమధవించాలి?

ఒకరోజున ఎరోమా సమృద్ధిక చూస్తూ ఎరోకథ చదివింది సీత. కథ రాసినవారి పేరులేదు. కాని కథ ఆద్యురంగా ఉంది. ఒక స్త్రీ సంసారంలో చిట్కాలు పడుతుంది—భర్త పెట్టే బాధలు, అత్తగారు మామగారూ బావగారూ ఆడపిడ్డ పెట్టే బాధలు సరిగా లోకంలో అరుగుతున్నట్టే రాశారు. మొదటి మొదటి భార్య బానిసగా ఉండటం మొదలుపెడుతుంది. కాని చివరకు ఆమెకు తమూ దిరిచి ర్యమిగెత్తి క్రమంగా తానుకూడా వాటిమాదిరిగానే చరించటం మొదలుపెడుతుంది. ఇక్కడ కథ రాసినతను బాగా రాశాడు. పూర్వం భర్త తనమీద ఉపయోగించిన పాక్యాటా, మాటలూ భార్య భర్తమీద ప్రయోగిస్తుంది. భర్త క్రమంగా మారిపోతాడు. అసలతని మనస్సు మించింది. భార్య అన్న మాటలకు లోపం తెచ్చుకోక "అమాట ఆమె అంటే నాకింత కష్టంగా ఉండే నేన్నప్పుడూ ఆమెకింత కష్టంగా ఉండి ఉంటుందికద!" అనుకున్నాడు. అదీ కాక తన భార్య తన మీద ఎంత ఓర్పుతో లోకాలం ఉండటంకూడా గమనిస్తాడు. చివరకు తల్లిదండ్రులకు ఎదురుతిరుగుతాడు. భార్యతో ముఖంగా ఉంటాడు. అదీ కథ. సీత కథ రాసినవాణ్ణి చాలమెచ్చుకుంది. "ఈ మాత్రంబుద్ధి అందరికీ లేదే? అతని భార్య ఎంత ముఖపడుతుందో?" అనుకున్నది.

సీత చదువులో చదివిపోయింది. ఆమె దృష్టి పుస్తకాలమీదికి మారింది. ముఖ్యంగా తండ్రి చేత ఆమాస పుత్రిక కానినంది చదువుతూండేది. అకథ రాసిన అతిమ ప్రసిద్ధి కథ రాస్తున్నా ఉన్నాడు. సీతకు వగవాళ్లం దరిమిదా లోపం ఏర్పడ్డది—తన తండ్రిమీదా, అకథలు రాసే అతనిమీదా తప్పు!

3

అతిగర్వో దూరాలోచనశుండదు—ఉంటే గర్వికాకనేపోను. పట్టాభిరామయ్యకు అంతఅనుభవమూడి నీత తనఇంట్లో కాళ్ళకంఠాచుండుతున్న ద్వల్పవిషయం తెలియకపోయింది! భూ-క్రీచర్! నిజానికి తప్పుతనలే.

ఒకరోజున ఎవరోబంధువువచ్చి నీతవిషయంఎత్తాడు. పదహారేళ్ళా? ఆగ్నగర్వపడ్డాడు. ఈపాటికి కాసరానికి చెల్లవలసిందేనే! పట్టాభిరామయ్యకు అర్థమయింది. ఇంకోరోజున మరొకడొచ్చాడు. మామూలే! నీత ఆర్థవారంబునించి ఎప్పుడొచ్చింది?—ఇంకా కాసరానికి పోలేదు? చిత్రం! అయినా ఎక్కువవయస్సు కాదు కాబోలు! ఎంత? అచా! అయినావెళ్లవచ్చును! ఇప్పుడిప్పుడు పదహారేళ్లదాకా ఉంచుతున్నారు! అయిపోయింది. లోకమంతా తనవిషయం గురిచునలాడుచున్నారని గ్రహించాడు పట్టాభిరామయ్య.

తనతండ్రి లోకంగా అందరితోటివాడుకాదుఅని నీత ఉద్దేశ్యం. అయినను లోకభీతిలేదనుకున్నది. ఆయన క్రమంగా పెత్తనపట్టించునీ నీత భయపడ్డది. తానెంతో వయ్యకున్నతండ్రి ఇలాఅయిపోలే తనకు నమ్మకం కలవాడైతే? అచా! ఆకథలురానేఅతనైనా!—అతనుమాత్రం! తనకుఅప్పులలేదు. ఇలాలోకం ఎలాపొనుతుంది చెప్తా! లోకంమంచిదేఅయినేమ చెడ్డదాన్నేమో! నేనొక్కతేనే మంచిదాన్నయి లోకం చెడ్డదవుతుందా? లేక—కాక ఇంకాఎక్కడైనా పొరబాటున్నదా? హాయిలో నందడిఅయింది.

“ఏమైంది?”

“ఏమయిందా? మన్నయింది! మాఅల్లుడికెంతపోగరు? నేనుపోయి ఆటోల్కాబెత్తికాళ్లు చట్టుకుంటే తాను నాయంటికి వస్తాట్ట! బొంబాయ్! ఏమీ ఆక్కలేదు. లోకంఎట్లావచ్చినదే!” పట్టాభిరామయ్య రొచ్చటంమొదలు పెట్టాడు. ఆయనవేదనపడుతున్నట్టు నీత గమనించింది. ఆవేదన గర్వంవల్లని ఆమెకు తెలిదు. అతను గర్వంతో పోడ్డాడుకుంటే లోకంతోనూ, దుర్మార్గంతోనూ పోడ్డాడుకున్నాడనుకున్నది నీత.

పాపం తనతండ్రి తనకొరకు ఎంతశ్రమపడుతున్నాడు!

పట్టాభిరామయ్య గర్వం వచ్చిపోతున్నది. అటువంటి లుచ్చాకంతువు ఒక్కసారిచావను. తనవిషయపురాతితో మంచిచేసుకోవటం తనకుగౌరవమే! అన్నీ అనుకోటంలో ఉన్నది.

పట్టాభిరామయ్య తిరిగి అల్లుణ్ణిసమీపించాడు. తొక్కంకామాట్లాడటోయి ఆత్మగౌరవమాట మరచి పోయినాడు! నిత్యపురాలు వెంటనే నమ్మకించింది.

“ఏమైంది?” అన్నదిభార్య.

“ఆ! ఏమన్నది? నేనెప్పుడువస్తానాఅని కాదుకుమారున్నారు! నేనుఇల్లి లాంఛనంగా మనలోమనకు ఎందుకు చెడవలెగాదాఅన్నాను. ఇద్దరూ నమ్మకించారు. నీతను ఎప్పుండి ఉన్నాకున్నా!”

“చిల్లకుచంపునెంటూకేమో చువిన మర్నాటివించి!” అన్నదిభార్య.

పట్టాభిరామయ్య గదిలోకిపోతూ “గడ్డిపెట్టమా!” అన్నాడు.

నీతకు ఆర్థగారిమీద అసహ్యంకలగటానికి తండ్రి కారణమయినప్పటికి ఆమెకూ ఆయనకూ ఒకభేదమన్నది. పట్టాభిరామయ్యకు గర్వహానిగలిగింది. నీతకు మనస్సేవిగిరిపోయింది. ఆర్థగారుచిక్కులు పెడచోకేమో అన్న ఆలోచనవచ్చింది. ప్రాణమన్నాచెదిలేస్తాను కాని వారికి బానిసగా ఉండను! ఈకరీరం వాది! ఆధర్వకు ఆహుతిచెయ్యను. దీనిమీద ఇంకోరొ కథవారంలేదు! అనుకున్నదినీత.

అనుపంపత్నీరాలు దాటివతర్వాత భార్యగర్భం ఒకరినొకరు చూపుతున్నారు. పూర్ణానందంకళ్లు పడిందివాయి. ఒక్కక్షణం: రెండోక్షణం నీత అతనిపంకమాసింది.

రెండుకళ్లలో భగవంతుడెంతపెట్టాడు! ఆదృష్టి అతనిమీదపడగానే అతను మారిపోయాడు.
అరవికళ్లలోకాంతి వశించింది.

నీతను తనమీద ప్రేమలేదు!—అభిమానంలేదు. ఆరెండుకళ్లలోమా పెద్దఅక్షరాలతో అసంగతి వ్రాసి ఉంది. ఆమెచెక్కులమీద వీగ్ధులేదు. ఆమెకళ్లలో కోపంఉన్నా ఎంతోఅందంగా ఉండేది!

రెండుమూడేళ్లనించీ పూర్ణానందం నీతనునురించి ఆలోచించనికోసంలేదు. కాని ఒక్కసారి అతని కీఆలోచనతట్టలేదాయెను!—నీతను తనమీద అసహ్యంఉంటుందని. అయినా తనవల్లతప్పుమిడి? పూర్ణానందానికి కాస్త్రీమాటలు జ్ఞాపకంవచ్చినాయి. తనవల్ల తప్పులేకేమి?

ఆరాత్రి నీత ఒంటరిగా లభించింది. నీత కొంతమారంలో నిలుచుంది. ఆమెముఖాన అగ్నిహోత్రుడు తొండవమాడుతున్నాడు.

“నామీద నీకభిమానంలేదనుకుంటాను!” అన్నాడు పూర్ణానందం చాలమెరుగంగా! ఆమెపేరు అందా మనిపించిందికాని నోటిబంటురాలేదు.

“లేదు!” అన్నది నీత గంభీరంగా.

“ఎందువల్ల?”

నీతమాట్లాడలేదు.

“నాతోకాపరంచెయ్యటం ఇష్టంలేదు నీకు?” అన్నాడు మరీపెళ్ళునుగా!

“లేదు!”

“నేనెంత మంచిగాఉన్నా నీతో?”

“నాతోమంచిగా ఉండవక్కర్లేదు!” అన్నదిదైర్ఘ్యంగా.

“మంచిది!” అన్నాడు పూర్ణానందం లేస్తూ.

ఆమాటనీత ఎందుకనాలి? తనచేతనైనవని చేకాడు.

నీతఉద్దేశ్యంలేదు. ఒకవేళఅతను తనతోమంచిగా ఉండవలయుమంటే ఇదివరకే తనకోసం వచ్చేవాడు. ఇప్పుడుమెత్తబడ్డం ప్రేమవల్లకాదు—సుఖంకోసం. ఆమెఇటువంటి మెత్తదనానికి వశంకాదనియోలేదు. అక్కడికి భార్యార్థర్థల సరసస్థలాపమంతమయింది.

పూర్ణానందం లేచినచోటే నిలుచున్నాడు ఆలోచిస్తూ. “చూచావా? నీయిష్టంలేకుండా నిన్ను మట్టుకోను—నీకీష్టంఉన్నా మట్టుకోవనుకుంటాను!” అన్నాడునవ్వుతూ.

నీత మండిపడ్డది. అప్పుటికినా అతను తనమీద ప్రేమఉన్నదనిచెప్పితే నీత నీరైపోయేదే! పూర్ణానందం ఆమెకోపాన్ని లెక్కచెయ్యలేదు. “కాని లోకానికి మనగుట్టు తెలియటం నాకీష్టంలేదు. నీకూఇష్టంలేదనుకుంటాను. ఆవరల గది ఖాళీగానేఉంది. నువ్వందులో శయనించవచ్చును. తెలిసిందా? తరువాత, ఈ ఇంట్లో నీకుకావలినంత వ్యవస్థ. నీలినిదాటవంతవరకూ నీకేవని చెయ్యటానికైనా అధికారంఉంది. ఆర్థమ—”

“నానీలినినురించి ఇంతవరకు ఎవడూతప్పుచెప్పలేదు!” అన్నది నీత గర్వంగా.

నీత తనధర్త తన్నునేకవిధాల హింసిస్తూ రనుకున్నది. అప్పుడు తనవీరత్వం చూపిస్తామనుకుంది. కాని ఇదేమిటి? తనధర్త కంతకార్యం లేదుకాబోలు. దుర్మార్గంఒకతప్పు! అదిమానలేకపోవటం ఇంకోతప్పు! తనధర్త దుర్మార్గుడుకాదన్న ఆలోచన ఆమెకురాలేదు. ఉత్తలనాథఅన్న ఆలోచన వచ్చింది.

నీత ఆకలి గదిలోకిరిగి తలుపుగడిచివేసుకున్నది. ఆమెకు చాలసేపటివరకూ నిద్రపట్టలేదు. “ఎక్కడో పొరబాటున్నది! ఎక్కడో!” అన్న ఆలోచనే. ఆకస్మాత్తుగా ఆకలి గదిలోనించి మాటలు వినిపించిస్తే, పూర్ణానందం ఏమిచేస్తున్నాడో చూస్తే! ఛీ! తనకెందు కలిగిందో!

నీత తలుపునుండినుంచియూచిన బాగుండేది. ఆతను కుర్చీలో కూర్చుని చేతుల్లో ఒకఫోటోపెట్టుకుని దానివంక ప్రేమతో చూస్తూ “ఏమైంది నీత? ఏమైపోయింది నానీత!” అనుకుంటున్నాడు. ఆఫోటో నీతపెళ్లి వాటిది.

౪

నెలరోజులు గడిచిపోయిస్తే. నీత అత్తవారింటో నిరవడిపోయింది. ఆమె అత్తగారితో గాని ధర్మతో గాని స్వయంగా ఎన్నడూ సంభాషించలేదు. పూర్ణానందంతల్లికి కోడలిసంగతి కుమారుడివారూ తెలిసింది. ఆమె చాలపిచ్చుగలమనిషి. పార్శ్వమైనంతవరకూ ఆమె సర్దుకుపోతూవచ్చింది. అందరితోనూ కోడలిని గురించి మంచిగానే చెప్పేది.

ఏమైవాకావల్సి కన్నదగమనిచెప్పాడు పూర్ణానందం నీతతో “రెండోసారి మాట్లాడినప్పుడు. కాని నీతకు అదగటం ఇష్టంలేకపోయింది. తనకు కావలసిన మాసపుత్రికలకోసం ఇంకా ఏదో చిల్లరవస్తువులకోసం ఉత్తరాలురాసి ఇంటినాకరుచేత పోస్టులో వేయించేది. వచ్చినవస్తువులు తానే స్వయంగా తీసుకునేది. పూర్ణానందం గ్రహించా దీప్యవహారమంతా.

“పోనీ దానికక్కడ కష్టంగాఉండేమో పుట్టింటికైనా తీసుకుపోరా!” అన్నదితల్లి.

పూర్ణానందం నవ్వాడు.

“ఎందుకే? అంతపోవాలని ఉంటే రెండ్రదిక ఉత్తరంరాయగలదు!” అన్నాడు నీత చీకటిట్టుగానే.

నీతకు చెప్పరానిమంటున్నది.

“ఎలాఉంటుందిరా నీతిగతులు, పూర్ణా!” అన్నాడు కాస్త్రీ ఒకరోజున.

“ఏంచెప్పను? ఇంతవరకు మాఅవిదకు నాతోగాని అమ్మతోగాని పరిచయంకలగలేదు!”

“అంటే?”

పూర్ణానందం విప్పిచెప్పాడు.

“చిరం! నెలరోజులనించీ ఆలాఉందా? నువ్వేమైనా తిప్పాలని ప్రయత్నంచేస్తున్నావా?”

“ఏమిటిప్రయత్నం? బలవంతాన మనస్సువిప్పితే అది కాళ్ళతంకా ఉంటుందా?”

“ఇంతప్రయత్నం వ్యర్థం!”

“ఎంతప్రయత్నం?”

“నేనేమీ మామగారికి చీవాట్లుపెడుతూ ఉత్తరంరాకాను. అమ్మకు కాంతవరచాను. నన్ను గమించు, పూర్ణా! నిజంగా నీకు ముఖంకలుగుతుందనుకున్నాను. నీఅవస్థమానీ బాలిష్టాను. ఇప్పుడు నీ అవస్థయూడలేకుండాఉన్నాను. నీకెంతపిచ్చురా!”

ఆరదికంతక్లిష్ట ఆతనికేలేలునును!

కాస్త్రీ చెల్లిపోయినాడు. నాకరు ఉత్తరంఒకటి తెచ్చిచ్చాడు—తనమామగారిద్వర్సింది. ప్రావణమానం నోములకు కుమార్తెను తీసుకెళ్ళుతావని రాకాడుమామగారు. కుప్పతొంగం తల్లికి నీత చీకటిట్టు చెప్పాడు. మర్నాడుదయం పట్టాళిరామయ్యగారు గొడుగుతో వీగాడు.

పూర్ణానందం మామగారితో చాలామర్యాదగా సంభాషించాడు. పూర్ణానందం విషయం కనుక్కంటం మర్చిపోలేదు.

పట్టాభిరామయ్యగారు పాపంలేని వాడైతే లక్షలు చేరాడు. ఎప్పుడైతే వచ్చిపోయినా పూర్ణానందాన్ని పట్టాభిరామయ్య అవ్యసం చేశాడు. పూర్ణానందం అట్లాగేనని భైరవం చెప్పాడు.

నీతకు పుట్టింటికిరావటం వలనగానే ఉన్నది. ఆమెవచ్చిందని తెలియగానే చుట్టూ ప్రక్కలమ్మలం తానచ్చి చుట్టూ ముట్టారు. "పాపం, నీతమరణాగా చూస్తూరా అత్తవారు?" అని ప్రశ్నించింది వోనీగల అత్తగారు కోడల్ని. అందరూ చూస్తూ అందుకున్నారు. నీతను సమాధానం చెప్పనీకుండా ఆమెకట్టి "అయ్యో, కట్టి! కట్టి నెలరోజులుకా లేదు. లక్కపిడతల దగ్గర్నించి చంపించమని నాకు ఉత్తరాలురావడంకూ!" అన్నది. అక్కడినుంచి కలుసుకొని నీతను అత్తవారు పెట్టే బాధలు చూపించటం మొదలుపెట్టారు. అప్పుడు నీతకు చాల సిగ్గు కలిగింది. నిజంగా వాడుకన్న కష్టపెడితే ఎంతగానూండేది?

"సరస్వతిక్కడే ఉన్నదీ నీతా!" అన్నా నెలరోజు.

"అట్టివానికట్టే నీదేవాయమా! దాని మొనుగుపాపం పెట్టవలసివచ్చినప్పుడు పెట్టి లేచిపోయినాడు. చంపాలి. ఇప్పుడు దాన్ని సర్దుకూడా పట్టలేం!"

నీతకు మనస్సుకాలిపోయింది. అట్లా అవస్తాడుమన్న సరస్వతి చక్కవడింటుంటే తన్ను చూపిచాలి చడతారే? ఆకాశానికి సరస్వతి, నీతా కలుసుకునే అవకాశంలేకపోయింది ఇద్దరిట్లా దగ్గరే ఉన్నా.

మర్నాడు సరస్వతిచూచి నీత దుఖము అపుకోలేక పోయింది.

సరస్వతి దీపంగా "పాపం! నీ నీతికూడా వామాదిరిగా నేఉన్నదని విన్నానే, నీతా! నేనంటే ఎందుకూ చూసిరానిదాన్ని! నీకేమే?"

నీత కొంతమంది ఆలోచిస్తూ "నేను నీ నీతిలో ఉన్నాననుకుంటావా?" అన్నది.

"ఏమి? నీ అత్తగారు, భర్తా విన్ను సరిగా చూడరట. నీకేది కావలసివా ఇవ్వరట!"

"నేను అడగను. నేనడిగితే ఇస్తారు!"

"ఏమిటి?"

"అంతావని ఆశ్చర్యపడు, సరస్వతి!"

"చెప్పు, వింటాను!"

నీతకు తనవల్లలేవ్వలేదని భైరవం ఉంది. నీత సరస్వతికి మొదటినుంచీ జరిగినవంకతి పూననుచ్చి నట్టు చెప్పింది. సరస్వతి నేలవంక చూస్తూ అంతా విన్నది.

"ఏమంటావు సరస్వతి?" అన్నది నీత అనుమానిస్తూ.

సరస్వతి మాట్లాడలేదు.

నీత నిరాశపోయింది.

"నువ్వు చెప్పిందంతా విజమేవా?"

"అ!"

"నేనేం చెప్పను? నా కళ్ళు కదలేదు మనుష్యులవంకతి! నేననుకునేది తప్పుకావచ్చును!"

"నువ్వేమనుకుంటున్నావు?"

"నన్నీ వ్వుడు కట్టి, నీతా! తరువాత మాట్లాడుదాం—ఇంకో సంగతి!" అంటూ సరస్వతి లేచింది

"నన్నీ వ్వుడు చదివిపెట్టిపోతావా!" అన్నది నీత నోటమాటరాకుండా.

“వేరే ఏమవుకోకు. నామనస్సు సరిగలేదు!”

సరస్వతి నాలుగడుగులులేని గడియమీద చెయ్యిలేని చెనక్క తిరిగిచూచింది. సీత మంచంమీద బోర్లవడి ఏర్పాటున్నది. సరస్వతి తిరిగిచచ్చి సీతను కాగలించుకొన్నది.

సీత బలవంతంగా దుఃఖము ఆపుకుంటూ “నేను మొదటినుంచి ఎదోపాఠశాలకు ఉన్నదని అనుకుంటున్నాను. ఏదో నాబట్టి మెదడుకు తట్టలేదు! ఎందుకు సీతంతుకోకుండా నామీద?” అన్నది.

“అయితే సీతర్త చేసినది స్వేచ్ఛిమిటి? సీతండు కఠినమీద అసహ్యంకలిగింది?”

సీత మాట్లాడలేదు.

“మితండ్రికి, మిత్రులకీ విరోధంవచ్చినప్పుడే నేను విషయంఎరుగుదును. పైగా సీతండ్రివిషయం నాకు తెలుసును. అప్పుడైనా సీత సీతర్తమీద అనుమానమున్నదని తెలిస్తే నేనెప్పుడొచ్చాను. సీతలిడంగులు సీతర్తను రూపించారు. కాబట్టి సీతర్త చెడ్డవాడయినావా? పోనీ నవ్వక్కడికివెళ్లివరకువారే సీతదేశంవరకా ఉన్నదోలేదో చూసుకున్నావా? నిన్ను మొదటికోశం అడిగినప్పుడు సీత తనమీద ఆభిమానం ఉన్నవంగతి అడిగాడుకాని తనకు సీమద ఆభిమానం లేవట్టుచెప్పావా? ఇటువంటివిషయాలు నీవంటిదాని కింకారు చెప్పాలా? సీతర్తనున్న ఎంతవరకానో దీనినియెకోగలవా? ఇప్పటికే అంతామించిపోయిందేమో! ఎంతతెలివితక్కువదానిది సీతా! భార్యతెలిగిందైతే భర్తఎందుకు విముఖంగాఉండాలి. భర్తనుసంతోష పెట్టేది ఒక్కచక్కదనమేనా? అంతకన్న అకర్షించేమార్గాలులేనా? నేను నాభర్తను ఏవిధంగానైనా అకర్షించగలిగితే ఇప్పుడీ స్థితిలో ఉంటావా? ఇప్పటికైనా బహుశమించిపోయింది. భార్యకు భర్తదగ్గర ఆభిమానంఉంటుందా? గర్వంఉంటుందా? సీతండ్రి వాళ్లనెందుకట్లా అనాలి? సీతే తప్పుని సీతర్తదగ్గర చెప్పుకోటం సీతభిమానమా?”

సీతకుతనతప్పు సరస్వతి చెండునాక్యాలతోనే తెలిసిపోయింది. సరస్వతికొంచెముసేపుండి నిట్టూర్పు విడిచి వచ్చింది.

“కాలమహేను! సీతనేను చెప్పవలసివచ్చింది!”

“అలాఅనకు! సీత, నాకూ ఎంతభేదంఉంది!”

“వోరెను!”

“సీత నాభర్తలాటివాడెందుకుదొరకలేదు? సరస్వతీ!”

“ఎవరుచెబుతారు? కానిఒకటివిజం. సీతర్తలాటివాళ్లు అరుదు!”

“ఛీ! ఛీ! ఛీ! మామిత్రులారముందరా, ఆయనముందరా ఎంతకోరికావ్రవర్తించాను!”

“తిరిగి వారినిచూడటానికి సిగ్గుగాఉండదా? సీతా!”

“కోగమా? చేసినవనికీ!”

సరస్వతి నిట్టూర్పువిడిచింది. “ఇక చిక్కులేదు!”

౫

కోశాలగడిచిపోయింది. శ్రావణమాసం అయిపోయినా పూర్ణానందంరారేదు—ఎందుకునస్తాడు?

సీత కనుమానంలా వ్రయింది. పూర్ణానందం కనిపడలేదని ఉరుకున్నాడేమో!

భాద్రపదం గడుస్తున్నది! సీతకు భయంఎక్కువయింది. పట్టాభిరూపయ్యకే అనుమానంకలిగింది.

“అమ్మయిన ఇంకాకొద్దికోశాలయెకోటానికి అభ్యంతరంలేదనుకుంటాను” అనిఉత్తరంరాకాడు. “ఎంతమాత్రంలేదు” అనిజవాబువచ్చింది.

ఈ త్తరంవచ్చినరోజున నీత రహస్యంగా ఏడిచింది. అతనికి తనవిషయం ఎట్లా తెలుస్తుంది? తనకు ఆ త్తర వారింటినింపుమనటాని కామెతునీర్చగా ఉంది.

చివరకు నీత కొక ఉపాయంబట్టింది. ఒక సాయంత్రం తమ్ముణ్ణి పిలిచి కవరువకటెక్కించింది. తమ్ముడి పేరు భర్త పేరు ఒకటే కావటంచేత పేరు పెట్టిపెరివటం అలవాటు కాదు.

"ఒక రహస్యం చెబుతా రారా అబ్బాయి!" అని వాణ్ణి రహస్యంగా తీసుకుపోయి ఒక కలంకాగితం తెచ్చి "పేరు చెప్పేది రాయి!" అన్నది.

పూర్ణం అప్పుడే ఏ ఏ ఏ డీలు చేర్చుకుంటున్నాడు. కాని అతనికింకా కలంతో రాయటంచేత కాదు.

"వాకు చేత కాదు!" అన్నాడు.

"చేతయివట్టు రాయి!"

"చెప్పు!"

మ.రా.రా.శ్రీ—

"మత్తూరాని చూపించు—"

లాభంలేదు. తానొక కాగితం తీసుకుని వాడురాయలేని మాటలు తాను రాస్తూ ఉత్తరం పూర్తి చేసింది.

"బావగార్ని నమస్కారములు— మీరు వెంటనే వచ్చి అక్కయ్యను తీసుకుపోవలెను. పూర్ణం."

కుదిర్చుమగానే ఎడ్రమరాయించి పోస్టుఫీసులో వేయించింది.

"మాడు, ఇదంతా ఎవ్వరితోనూ, చెప్పుకు!" అన్నది తమ్ముణ్ణి బుజ్జగిస్తూ.

"నాకెందుకే?" అన్నాడు పూర్ణం గంభీరంగా!

అంతటితో నీత మనస్సు కొంత తేలికయింది. ఆరాత్రి ఎట్లా గోగడిసింది. మర్నాడు ప్రారంభమయింది. ఉత్తరం వదిలంటు ఉండుతుంది. సాయంత్రం ఆరింటికీ రావచ్చును. నీత తనముందుగతి ఆలోచించటం మొదలు పెట్టింది. ఎట్లా తెలియజేస్తుంది తన పాఠశాలకు భర్తకు? ఇంతలో గడియారం వదకొండుకొట్టింది. ఇంకా ఏడు గంటలకు తన భర్త— వస్తాడా?

"పూర్ణం!" అన్నది బైటవచ్చుచుంది. జవాబులేదు. నీత బద్ధకంగా కూర్చున్నచోటి నించీలేచి తలుపు తెరిచింది. పూర్ణానందం నూటుకేసుతో వనలో పల అడుగు పెట్టాడు.

అతనికి ఉత్తరం అందలేదన్నమాట. అందితే అప్పుడే వచ్చి ఉండదు. ఎంతదురదృష్టం! ఆ ఉత్తరం చాలసహాయం చేసింది నీతకు. రాకరాక అతను రెండు మూడు గంటలు ముందుగా బయలుదేరాడు!

పూర్ణానందం నీతను నులకరించలేదు. అమె అతని ముఖంవంక చూడలేకపోయింది— తన జన్మకు మొదటిసారి.

నీత మెల్లిగా గది బయటికిపోయి వంట ఇంట్లోకి వరుగై తింది గుండెలు గబగబా కొట్టుకుంటూ.

"ఎమిటి అమ్మా!" అన్నది తల్లి పొయిదిగ్గర కళ్ళు చికిలిస్తూ.

"మీ అల్లుడొచ్చాడు!" అన్నది నీత కళ్ళు పెద్దవిచేసి.

"ఎమిటి? అంత గొణుక్కుంటూ మాట్లాడతావేమే?"

నీత దగ్గరికెళ్ళి తిరిగి చెప్పింది.

తనకు మార్తెకు భర్తను చూస్తే ఎంత భయం!

"ఎప్పుడూ రావటం?"

"ఇప్పుడే!"

“దూతమ్మగారు కులాసా?”

“అ! మళ్ళీ ఒంటిగంటుండి కక్కాలి. త్వరగా పంటకానియ్యండి. వాకోక్కడుగంటిరదు. మళ్ళీ పొయ్యిరాని కక్కడుండాల్సి!”

“అయ్యో! వారుల్లోలేదు!”

“కక్కాలేదు”

“పంటకావస్తున్నది” అంటూ అల్లగారు లోపలికిపోయింది. అలా సుర్యులగురువుంటాజేమే? అమ్మాయి! వెళ్ళి స్నానంచెయ్యటానికి నీళ్ళుఇయ్యరాదూ?”

నీత మెల్లిగాలేచి గదిదగ్గరికివెళ్ళి అనుమానిస్తూ నిలుచుంది. పూర్ణానందం పెట్టివస్తుతూ కలపత్తిచూచి “ఏమిటి?” అన్నాడు.

“స్నానంచేస్తారా?” అన్నది నీత సీనమైనగొంతుతో. పూర్ణానందం “ఏమిటి?” అంటూ దగ్గరికొచ్చాడు.

“స్నానంచేస్తారా?” అన్నది నీత వరుకుతూ.

పూర్ణానందం ఆకస్మాత్తుగా నీత చెయ్యిపట్టుకున్నాడు, నీత శరీరంబలదించింది. ఆమె చెక్కిళ్ళు కొద్దిగా ఎర్రబారినాయి, నీత చెయ్యినిమురుతూ, “అవవాళ్ళు సిగ్గుపడడంలో అందంలేదని ఒకదంటాడు, నీతా!” అన్నాడు మెల్లిగా పూర్ణానందం.

నీతకేమిలోనలేదు. ఒక్కడుగంలో మూర్ఛపట్టుకుపచ్చేటట్టుంది.

“వామీద విజంగా నీకు ఆభిమానంఉందికాదూ? నీతా!”

నీతకేమిచెప్పలో తెలియలేదు.

“నీకు వామీద ఆభిమానం ఉందని తెలిస్తే వాకెంత సంకోచంగాఉంటుందో తెలుసువా? అందుకోసం నేనా రేళ్ళు కనిపెట్టుకున్నాను నుమా!”

నీతకు మనస్సు కలిగిపోయింది. “పాపం!” అన్నది నీత మొదటిసారి కలపత్తి.

“నన్నికవదలిపెట్టవుకదూ?—నేనెంత దుర్మార్గంగాఉన్నానీతో—”

“నన్నుక్షమించదూ?” అన్నది నీత.

పూర్ణానందం ముగ్ధుడైపోయినాడు, అతని నోటినింట మాటరాలేదు. నీతను గట్టిగా ముద్దుపెట్టుకున్నాడు.

భగవద్గీత

తరమెవర్నింపగా పరాత్పరునిమాయ
మహిమలెన్నంగవశమానె మనకునెల్ల
అఖలమును భగవద్గీతయగునెగాడె
జగము నాటకశాలగ దగనొసర్చి
నటకులనుగాంగ నేవులనాడెజేసి
శాశ్వతము లనిపించు సంసారమెల్ల
అంత నాదనిపించు దురాశమించ
దీనిమూలంబు రవ్వంత తెలియలేక

శ్రీమతి పాక నాటి శ్రీలక్ష్మీకామేశ్వరి గారు

గాలమున నేవ జిక్కినకరణి సహవా
గాధతిమిరంబునంబడి కాలమెల్ల
గడవనెందడవేల నీకాకులేక
జన్మసార్థకమాచర్య జగతిలేడె
“మంచినెంచుచు మంచినేయెంచినెంచు
సార్థకంబగుగాడె ఈజన్మ” మంచు
బుధులుచెప్పెడినట్టి ఈబుద్ధినినుము
పావకూపానబడకు మోపాడుమనస!

పోదరా!

ఒక మాట

అంతేమేలేని ఆమహామహుని కరుణాపారావారములో నొక్కచినుకు ఇటువచ్చినది. దానిమాధుర్యమును గ్రోలు పిపాసివినీపు. నీకు శుభమగుఁగాక!

మహావీరత్నాశ్రయధిరసవంతికలు ఇంకీ నీమాతృభూమిలో సుశ్రావ్యశాస్త్రకావ్యముల వల్లరీయుతముగ మొలిపించినవి. అవి చిగురోడకుండఁ గావవలసినదీపు. నీకు శుభమగుఁగాక!

త్నామదేవతకోడి, పరాశతులై, భయూరులై నీదేశీయులు చేతులెత్తి మొఱులిపించున్నారు. వారిటవకరించునవి తియ్యనివలుకులును, ఉదితచేష్టలును. వారికి తనివి తీర్చవలసినవాడవునీపు. నీకు శుభమగుఁగాక!

అస్తమించెనుకొనిన జ్ఞానమూర్తి మఱిలఁ బ్రాక్షిశ నుడయింపనున్నాడు. నీమాతృభూమి యాతనికి స్వాగతమొసగుచున్నది. మహాత్ములు తద్దర్శనార్థము నన్నుద్ధులైనారు. ఇకలెమ్ము. నీకు శుభమగుఁగాక!

అద్వంకి
ను బ్రహ్మణ్యము గాదు

ఇతరులను; ఇతరదేశీయులనుగూడ అతులవచన రచనాకాశలమునఁ దేల్పువలసినవాడవునీపు. మేల్కొనుము. నీకు శుభమగుఁగాక!—

పోదరా!

విజయ లేక విజ్ఞక

సాహిత్యవివ్యాప్తివినిములునునేకటరమణయ్యగారు

కాలగర్భమునందు యెందలు కవయిత్రుల గ్రంథములు వ్యూహపాశమై పోయిననో యెందలు విద్వాంసురాండ్ర యశస్వంధికలు కాలుమట్టులలో వహితవాసము నొనర్చుచున్నచో యొకటిగిర్వాణవాణి వంక చుట్టి పోనిచ్చిచూచినచో చలియగలదు. మనకుఁ బ్రస్తుతమును విజయ లేక విజ్ఞకయును విదుషీమణి కూడ విూదితరగతికిఁ జెందియున్నది. ఈమె యేకాలమునాటిలో యీమె రచించిన గ్రంథమేదియో కూడ నిప్పటికిని తెలిసికొనుట చాలదుర్లభముగనున్నది.

ప్రాచీనాలంకారికుఁడగు దండ్యాచార్యుఁడు తనకావ్యాదర్శపు మంగళశ్లోకమున సరస్వతీదేవిని 'సర్వ శుక్ల'యని ప్రశంసించెను. విజ్ఞక తన చతుర్త్వరమును బ్రకటించుచు "నీలోత్పలదలమునలె నల్లనైన సరస్వతి యగుఁదా నుండుటచే దండీ సరస్వతి సర్వశుక్లయని చెప్పుట పొసఁగ"దని చెప్పికొనెను 1. దీనింబట్టి విజ్ఞకకు సరస్వతియను నామాంతరమున్నట్లు తెలుచున్నది.

విజ్ఞక రచించినవి ప్రసిద్ధములగు చెందపద్యములు కవీంద్రకర్ణాధరణమునఁ గన్పించుచున్నవి. 2. ఆరెండు పద్యములను ముమ్మటాచార్యుని "కల్పవ్యాపారవిచారము" నందును "ధన్వాపియాకథయనీ ప్రియసంగ పేపి" అనుపద్యము "కావ్యప్రకాశము"నందును గన్పించుచున్నవి. 3. ముఖ్యభట్టాచార్యుని "అభిధావృత్తిమాతృక" యందు "దృష్టింఁజేరతివేకిని" అనుపద్యముకలదు. 4. ముమ్మటాచార్యునికంటెఁ బ్రాచీనుఁడగు ముఖ్య భట్టు శ్రీ. శ. 925 సం॥ ప్రాంతమునాఁడు కావున నీవిజ్ఞక శ్రీ. శ. 850 సం॥ ప్రాంతమునందుండెనని నిశ్చయించవలయును. 5.

జల్లాదికవి విరచితముగు సూక్తిముక్తావళియందు రాజశేఖరమహాకవి చెప్పిన యొకసూక్తి కావనమృచున్నది. 6. విూదఁజెప్పుటచేన విజ్ఞకయు నీవిజయయు నొక్కప్పుట్టియేయని యెందలు నొప్పుకొని యున్నారు. 7. ఇరువురికిని సరస్వతియను నామాంతరముండుట విూదివిషయమునఁ బ్రమాణమగుచున్నది. ఇందు విజయ కర్ణాటయనుటబట్టి యీమె చెందపద్యలేక ప్రభుత్వయొక్క శ్లోకపురుండైన చంద్రాదిత్య

1. చతుర్ముఖముఖామౌ జననహంసభార్యమే
మానసేరమతాంబిత్యం సర్వశుక్లా సరస్వతీ [కావ్యా 1.1]
నీలోత్పలదళక్యాహం విజ్ఞకాంమామహానతా
పృథ్వ వంశివాప్రాక్తం సర్వశుక్లాసరస్వతీ [కారధరపద్ధతి 180 వెం]
2. "ధన్వాపియాకథయనీ ప్రియసంగ పేపి" 298,
"దృష్టింఁజేరతివేకిని! కలుమహావ్యస్మద్గృహే" 500
3. మాదుము. కావ్యప్రకాశము. చతుర్థోల్లాసము.
4. అభిధావృత్తిమాతృక. నిర్ణయసాగరప్రతి. పుట 12.
5. See History of Alankara Literature by P. V. Kane; Introduction to His Sahityadarpana Edition, P XL
6. సరస్వతీన కర్ణాటీ విజయంకా జయిత్యసా
యావిదర్శగిరాంహంసః కాలిదాసాదన వ్రతమ్.
See కారధరపద్ధతి. 184.
7. Vide Nerur Plates and Kochreni Plates.
I. A. Vol 7, P 163, శా V, 8, P. 45.

మహారాజయొక్క రాణియని చెప్పుచున్నారు. రెండవపుటకే ప్రభువు శ్రీ. శ. 880 సం. ప్రాంతీయుడగు టలే విజ్ఞకూడ వచ్చితిదేయని కొందఱు విశ్వయించుచున్నారు.

ఏరియెట్లంనును విజ్ఞకూడను నొకగిర్వాణకవంత్రి ప్రాచీనకాలమున నుండెననియు నామె కవిత్వయాచాల సరసమయియుండెననియు విశ్వయించవచ్చును.

“ధన్యాపీయాకథయసి” “దృష్టింహే ప్రతివేదిసి” అను నీచద్యములు చాలరసవంతములను నంశము సహృదయవేద్యము. అలంకారగ్రంథములయందుదాహరింపఁబడిన యీచద్యములం జరిగినపుడు వీరికర్తృత్వముంశూర్చి విచారించవలెనను మత్సరామును నింతటి సరసములును స్వభావవిలసిత్వములునగు చద్యములు శ్రీకర్తృకములేయైయుండవలయునను విశ్వయభావమును నాకుఁగల్గినది. తదనుసారముగఁ గొంతకాలమునకియ్యది శ్రీకర్తృకములను ప్రమాణముకూడ మీదికిరి లభించినది. శ్రీలాడుకొను చమత్కారప్రసంగములను విరూపింతుటలో వారికేగాని పురుషుల కంతటివేర్పడినవనుండుట దుర్లభము. ఇదివఱలోఁజెప్పిన “నీలోత్పలదళశ్యామా” మృతు చద్యముకూడ నామెకుఁగల భాషానైదువ్యమును నాటఁగలదు. విజ్ఞక రచియించిన గ్రంథమేదియో యాగ్రంథము యిద్వివయమైనదోకూడఁ జరిగిపోవట చాలదుర్లభము. అవివక్షయై యింకను అరికోధనలు సల్పవలసియున్నవి. దశరూపకాదులలోఁగూడ మీఁదిచద్యములే యదాహరింపఁబడియున్నవి గాని పద్యాంతరములేమియు లభించనీక్షిచి.

N. B. విజ్ఞక రచించఁబడిన చద్యములు రెండును నాభాషాంతరికరణములతోఁగూడ సందర్భ ప్రదర్శన పూర్వకముగ నివట లభించుచున్నాను. వానియందలి విషయమునుబట్టి విభులముగ వానిని నిరూపించ వనకాశములేకపోయినది.

శ్లో. ధన్యాపీయాకథయసిప్రియసంగమేసి
విస్మయచాటుకళతాని రతాంతరేషు
నీనింప్రతిప్రణీహిరే తు కరేప్రియేణ
సఖ్యశృణామి యదికించివపిష్టురామి.

గీ. చడఁది! సంగమమున నాకుఁబడిమఁజెలియఁ
జేయుదుండుటధన్యపు; చెప్పులేమి
నావిభుఁడు శల్పముడిసంటి నాడ్చోడో
ఒడలఁజెలివన్నదున్న నొట్టిమొనవమ్మ!

[శ్రీలందఱును గూరుదుండి వారివారి చడకటింటిరహస్యములు చెప్పుకొనుచున్న సమయమున నొక లేమ తననాయకుని బొగడుచు నేమేమోచెప్పఁగా నీకంటెనానాకుఁడే వేర్వరియను నభిప్రాయమును మనమున నిడికొని యొకవనితచెప్పు సమాధానమిందుఁగలదు.]

శ్లో. దృష్టింహే ప్రతివేదిసి! తుణుమహావ్యభుద్ధుహే దాన్యసి
ప్రాయోజాన్యశోః పితావనిరసా కాపిరచా పాన్యశి.
ఏకాన్యపీయామితద్వరమితః ప్రాత స్తమలావలం
నీరృధా స్తమమానిఖత్తు జరత్యేదానలగ్రంథయః.

చ. పాయుటదంతరి! నీకునుపున్నెము చూచునె? ఒక్కమాటితో
చిరుతనితండ్రి చేదనుటఁజీయని కోయును నూతిపిటి నో
క్కిరితనెయయ్య శుద్ధజలకాంతనె మూరమున్నయెఁటికే
నగెగడఁజెట్టుముండుదడి సంగముచేరిన జీరనిమ్మటక.

[వలెనపులుసుఁగిన యొకయోవిద నీటి నెవమునఁ జీటిచెట్లుకలవదిలేగును ముందు నెలువడు తన తప్పు నివృత్తిమండియుఁ గప్పిపుచ్చుట యిందుఁగావనగును.]

ప్రేమ

కృష్టిపల్లి వేంకటరత్నం చౌదరిగారు

ప్రేమ గభీరము, అగాధము, ప్రశాంతము, వర్ణనాతీతము, జగద్బాంధవుడు దయగిరిశిఖరి నధిష్ఠించుచున్నాడు. చరణవిహీనుడగు యనూరుకు శత్రుసహితుకై రథము నాయత్తముజేసి సూర్యభగవానుని పాదసరోజముల చెంతనుంచుచున్నాడు. కమలములు బ్రభుల్లమందహాసవయనముల వివాళి యొసగుచున్నవి.

కురంగము నజలనయనయై చింతాభరమున వదింపదిగ నాకనమును వీక్షించుచు మాటిమాటికి తనపాదములచే భూభాగమును నొవ్వజేయుచు మృతి నందిన తనప్రియురాలి ధూధిహాసరితమూర్ధమును మూర్కొచుచున్నది.

శయించియున్న తనమాతృజీవి యెదురొమ్ములపై నెక్కి గంతులు వేయుచు యొకపరి యామె స్తనములపై నున్న పద్మ్యోదను దొలగించుచు రవితేను తన చిన్నిహస్తముల లాగుచుకొట్టుచు చవవున గంతులువేయుచున్న డాబాలమూర్తి.

ప్రాణినముదయ“మంబా అంబా”యని అరచుచు దిక్కులుజూచి మోరలెత్తి వాపోవుచున్నది. కాలయమునిరీతి దండధరుడై యొకభయంకరమూర్తి తన కరాళవదనమునెత్తి మాతృప్రేమకై తహతహలాడుచున్న నాయమాయక జంతుకోటిని మాటిమాటికి కర్రనుసారించుచు అడలించుచున్నాడు. ఇంతలో దేవతాస్వరూపుడు నిరాదంబరమూర్తి వదనతలమున బ్రబ్రవించుచున్న తేజః పుంజములచే దర్శనీయుడైయున్న నొకవ్యక్తి యకస్మాత్తుగ గోచరించినాడు. కృపణుడగు నాదండధరుడొక్కయడుటున తనపాపముల క్షమించుడని పాదములపై నొరిగినాడు. చరణములబడిన నాదీనుని తనహస్తవల్లవములనంది “వత్సా! నీపాపములు క్షమించబడినవి. భగవంతుడు నీకు పద్మబద్ధిని బ్రసాదించుగాలె” యని దీవించినాడు.

ఓహో! ఏమి యాదృశ్యము? ఆమహాపురుషుని బాహువులమధ్యనికి ఆయన ముఖమండలమును నిరీక్షించుచున్న దామేషము.

ఆహా! వీటియంతరములమధ్య నిండి నిబిడికృతమైయున్న పరమరహస్యమేమి?

౧

* ఇది మారునందత్తరమలక్రిందట యధార్థముగా జరిగినకథ. గోదావరిమండలములోని పితాపురమున దైవప్రభుత్వములు పెక్కులుగలవు. అందు సదాచారము, సద్వర్తనము, పాపభీతిగల సుకపట్టవారివంశము ప్రభవమగగ్యము. ఆకాలమున వచ్చిన భూరక్షామహామునఁ జేకొందిన లక్ష్మీయ్య పెంకమ్మయను పుణ్య దంపతులు ఏండ్లునిండని పసిపూసయగు కామమృతమిడిచి యిహలోకయాత్రముగించిరి. పెద్దతండ్రియగు రామన్నయఁ దెద్దతల్లియగు పెంకమ్మయఁ మతనిర్విశేషముగ ప్రేమతోఁ కామమృతమిడిచి పెద్దదానిని గావించిరి.

కామమృతమునఁ జేదరాజునను గుణమున పాటివారిలోమిన్న. తల్లిదండ్రులతోఁ గాటు పొలము పనులలోఁ బాల్గొనుచుఁ దెద్దలకడఁ బురాణకథల వాలియను వీరైవపుడు చిన్ని పుస్తకములుచదువుచుఁ జిన్న తమమునఁజే కామమృత గుణవతియని పేర్కొనెను. తల్లిదండ్రులులేనివిడ్డయనియు, గుణవతియనియు, దూరవతి యనియుఁ దోడివారామెనుగూర్చి గారాబమునఁ జెప్పుకొనుచుండిరి. కలవృత్తివెలుంగక సేవాధర్మములతోఁ గాపురముజేయు సేమర్యాదస్థునకేని కామమృత నొసంగవలయునని తల్లిదండ్రులు తలంచిరి. అనురూపవయస్కుఁడు, సుస్వరూపి, మేనల్లుఁడునగు మారయ్యకుఁ గామమృతనొసంగి మహావైభవముగఁ దెద్దతండ్రి వివాహము గావించెను. అవివాహవయసునఁ గామమృతఁ బదియేండ్లునిండెనో లేదో చెప్పఁజాలము. అవ్యాజమును ప్రేమతో, ఆర్యక్తమగులజ్జతో, అనన్యమును నానందముతో నాదంపతులు సంపాదబంధబంధితులైరి. పిగ్గెలుఁ గని కామమృత చిహ్నగవ్రముగముతో మారయ్యనుజూచి మనలోత్సాహముతోఁ జేగాటయందును, బంతులాట యందును, దాగిలియందును మిన్నవైరివని వాలుదూపులతో భాషప్రకటనముగావించును. వివాహోనంతరము దంపతులిడువురు తమతమ గృహములకుఁజేరి భవిష్యదానందకీర్తితాదృశై కాలముగడుపుచుండిరి.

౨

సామగ్లలోటలోనున్న దైవప్రభుత్వములలో మారయ్యప్రభుత్వము చాలగౌరవపాత్రమైనది. తరతర ములనుండి యీశ్వరశాలకు సేవకవృత్తియే జీవనము. కన్నులుపెఱువని పసిపూసలగు మారయ్యను దెడ్డయ్యను జోషింపజేక వారితండ్రి మదరాసునకుఁ గొలుపుచేయబోయి యచటఁజే గతించెను. నాటమండి భల్లియగు చెల్లమ్మ కూలివారిజేసి విడ్డలను దెద్దవాండ్రుగావించి తగిన సంబంధముని యన్నకూతురను కామమృతనిచ్చి మారయ్యకుఁ దెండ్లిగావించెను. మారయ్యవెట్లో యొకయింటివానినిగావించి గంపెడబలగములో విడిచి తిని. దెడ్డయ్య చిన్నవాఁడు. వానిసంగతి యన్నయే విచారించుగలవని చెల్లమ్మ తృప్తికొందెను. తల్లి పెద్ద

* కామమృతకథయను గేయముననుసరించి యీకథ వ్రాసితిమి. గేయకర్తనామము తెలియదుగాని యిది యధార్థచరిత్రమనుట కనేకాధారములు గలవు. కథయందలి వ్యక్తుల సమన్వయించి చారిత్రరూపమున నీకథను సమర్థింపవలసియున్నది. పాపకాశముగ నాచని నింకొకమాటు జరుపఁదలచితిమి. కామమృతకథలై వాంధ్రవారీమణులగు లక్ష్మీమ్మ, కాలవాగమ్మ, చిన్నమ్మ, తిరుపతమ్మ, నూకలమ్మ, ముసలమ్మ మున్నగు సాక్షిమణుల కథలుగూడ గేయగ్రంథములనుండి విడిచిపి చరిత్రామకూలముగఁ గథారూపమునఁ బ్రకటించుట యత్యవసరము. ప్రజాభిరుచిననుసరించి యాపనికొగమముగఁ బూనుకొందును.

తనమునఁ గూలివారికిఁబోఁజాలదని మారయ్యయే కుటుంబభారమునహించెను. ఒకదినమున కాకినాడకుఁ
బోయి మారయ్య కలవ్వరునులాచి తనకు బంట్రోతుపని దయచేయింపుమని కోరెను. నెలకు మాఁడువరహాల
తముతో మారయ్యను కలవ్వరు తనవెంటనుండు బంటుగాఁబడికొనినను. స్వల్పావాయముతో నొకపూట
గంత్రిచాగి మిగిలిధనము కుటుంబమునకుఁబంపుదు నిలుపుతీరపుఁబాకిరి యెన్నిదినములుచేసినను కలవ్వరునకు
మారయ్యయొడఁకనికరముగఁబడెను. ఒకదినమున మాటవట్టింపుమిఁద కలవ్వరు మారయ్యను దుర్భాష
లాడెను. అగౌరవపుఁబ్రతుకు నొల్లక వెంటనే మారయ్య తన యుద్యోగమునకు రాజీనామయిచ్చి తనకు
రావలసిన యాఱునెలల జీతముగైకొని యిల్లుచేరెను. నాలుగుదినము లింట కాలముగడిచి మారయ్య తల్లియగు
చెల్లమ్మపట్టణముఁబోయి అమ్మా! కాకినాడనాకరిమానుకొంటిని. తెచ్చిననాలుగురూకలు కర్కృతముయన్నది.
ఇప్పుడే వేతొకనాకరి వడకుకొనవలసియున్నది. చెన్నపట్టణమునకుఁబోయి నేను పట్టణములోఁజీరదను.
పంపుమని ప్రార్థించెను. చెల్లమ్మ బొటబొట కన్నీరుగార్చి తల్లీ! నిన్నువిడిచి నేనుప్రదుకగలవా? చెన్న
పట్టణపునాకరి మనకచ్చిరాదు. మీనాయన నాకరిఁబోయి చెన్నపట్టణములోనె చనిపోయినాడు. అందుచే
మనము దిక్కుచూలినపక్షిల మైతిమి. కాన నీవ్రయత్నము మానుకొమ్మని మారయ్యను బలిమాలెను. మారయ్య
పట్టణపట్టువడువలేదు. విధిలేక తల్లియంగీకరించెను. అప్పుడు మారయ్య ఒకతులపి మొక్కనుచెచ్చి తల్లికిచ్చి
అమ్మా! నాపేర నీమొక్కనువాటి పోషింపుము. ఇది వృద్ధికొందిన నే తీమముగమంటిననుకొమ్ము. ఎండి
పోయినా నేను మరణించితిననుకొమ్మని గుర్తుచెప్పి చెన్నపట్టణమునకుఁ బయనమయ్యెను. తల్లి రాష్ట్ర
దృష్టితోఁ గుమారునినంపెను. తమ్ముడగు రెడ్డయ్య కాకినాడవకువచ్చి యన్నయగు మారయ్యను
పొగయొడయొక్కించి విచారముతో నెనుకకుముల రెను.

3

మనకథాకాలమునాటికిఁ బొగబండ్లులేవు. వడపప్రయాణమునఁ గొన్నాళ్లకు మారయ్య చెన్నపురి
చేరి పెద్దనాయునిపేటకుఁబోయి కోడునిమ్మపండ్లుగొని వాలీను, మేలీను అనునిరువురు తెల్లకొరలను పంద
వ్వించెను. వారు మారయ్యకులీలములవిచారించి యిరువదిమందిబోయిలపైఁ పెద్దబోయిగ మారయ్యను
నియోగించిరి. నెలకైదువరహాల జీతము. పొట్టకుఁబట్టకుఁబోకు మిగిలివరకొమ్ము పామరల్కోటకుఁబంపుదు
మారయ్య ఎటులో విదేండ్లుగడిపెను. చిరకాలప్రవాసముచే కుష్ఠించినదనప్రౌఢయమున జనురుబుట్టినను
నాకతో మారయ్య పామరల్కోటకేగఁదలంచి తమ యజమానుల నెలవడుగ వారు శ్రీరంగపురము లెగువూరులు
ముట్టడులుముగిసినదడవఁ గానియింటికేగ వీలుగాదనిరి. విధిలేక లెగువూరు ప్రయాణముముగించుకొని
మారయ్య యధికారుల నెలపుకోరెను. దురాపి చెంగయ్య మారయ్యకురావలసిన ఆఱునెలలజీతమునిచ్చెను.
మారయ్య బహువకుఁబోయి తల్లికి బొమ్మంచుచీర, తమ్మునకు బొమ్మంచుచాపు, భార్యయగు కామమ్మకు
అద్దాలరవిక, నిమ్మపండ్లచాయరవికగొని గృహకొమ్ములుండాయెను. చేతిలోనికొక్కయు కర్కృపెట్టఁజాలక
మారయ్య కాలిబాటను బయలుదేరి యిరువదినాలుగవదినము పాయంకాలమునకు కాకినాడఁజేరెను. నాడు
మారయ్యకు అఖండముగా జ్వరమువచ్చెను. కడుపునొప్పి యెక్కువయయ్యెను. ఉపచారములుచేయు దిక్కు
లేదు. ఎటులో మాఁడులంకఁబయలుజేసి నాలుగవనాడు మారయ్య పామరల్కోటచేరి తానుచెచ్చినధనము
తల్లికప్పగించి మంచమెక్కినను. దినదినము మారయ్యస్థితి యపాయకరముగ మారుచుండెను. ప్రాణముల
యాసవలలి యంశ్యపముయమునఁ దనయర్థాంగలక్ష్మియగు కామమ్మను జూడఁదలంచితివని మారయ్య తల్లితో
విన్నవించెను. కుమారుని దురవస్థకుఁజింతిల్లు చల్లమ్మ తన యపహయస్థితికిని జంకక వెంటనే చిన్నకుమారుఁ

దగు రెడ్డయ్యనులిరిచి, మహారా! మీయన్న మారయ్య మీగుల సహాయస్థిలోనున్నాడు. ఒకమాటు కామమ్మను చాడదలంచివాడు, ఆయన పుట్టినింటనుండి వచ్చినవేని మారయ్య బ్రతుకుననుకూల వాడు లేడు. ఎవరేమి? నీవు పితాపురమునకుఁబోయి మీనది నే సంగతి తెలిపి వెంటగొనిరమ్మని చరికను. రెడ్డయ్య సుంజెందరను. మరచొప్పుకుఁ జేరువలోనున్న మారయ్యనువిడువలేడు. తల్లిమాట జనుకాలబాటడు. రెడ్డయ్య తనలో "మానదివెను ఏమిచేడుకయని పిలుచుకొనివచ్చెదను. ఆమెకు అన్నయ్యదూరవస్థ తెలుల వన్నవిందెదను." అనుకొనుచు చచ్చికట్టుకొని పెందలకడలేచి పితాపురమునకుఁ బయనమాయెను.

౪

రెడ్డయ్య నులుసటివనను సాయంకాలమునకుఁ పితాపురములేరి వీధిలో మామయగు రామయ్యనుగలపి కొని తనయగ్రజుఁడు వ్యాధిపీడితుఁడై మరణాయ్యయందుండటంచెలిపి పదితెయగు కామమ్మను బంపుమని కోరెను. వారిభువురు మాటకాదు నింటికవచ్చునరీ కామమ్మ గతరాత్రమునడవకు ధర్మరయోగము తట స్థించినటులఁ గలగన్నుండులకుఁ బరితపించుచు నేకాంతగృహముననుండెను. వీరిభువురు కామమ్మనుదరిసి పీలిపెట్టింగించిరి. కామమ్మహృదయము చెదరిపోయెను. కల సత్యమయ్యెను. ఏనాడో పెండ్లిపీటలమీఁద దక్క భర్తను మరలజూచియెఱుంగెను. అవకీప్తములుతీరవని. ఇకభర్తయింటిలోఁగాలము ముఖముగా గడు పుదమనుకొనునరీ విట్టిపడునవర నీచిక్కుతటస్థించెను. కామమ్మగడగడవఁగి తండ్రితోఁ దన్నుబ్రయాణము చేయవలెను. రామయ్య విధిలేక యంగీకరించి పెద్దకోమటియింటికిఁ బోయిచిరకాలము బులుగుచెచ్చి కామమ్మకు కొటబొమ్మంచుచీర, అందమైనవీక, పెద్దకంచము, వెంట, నక్కు, బన్నెలవము, పావటబొట్టు కొని పారకొనుకుఁ గావలసిన ఫలములు భిక్షువరపుసంతలోఁగొనితెచ్చి మనూరైకొనంగను. పారలన్నియు సంతరించి నులునాడు కామమ్మ పయనముకాఁబోవునరీ అవకాశములెన్నియో యాయెను. ఇవియన్నియు లభ్యపెట్టినలాభములేదనియు, భవితవ్యము కాకమానదనియు సుంజెఱాయెడికొని పెద్దలకు ననుస్మరించి కామమ్మ అర్తపారింటికి బయలుదేరెను. బందుగులందఱు చాలదూరమునచ్చి కామమ్మను పిట్కొలిపిరి. కామమ్మ ప్రయాణాయానముననుభవించుచు నర్తపారింటికీరాఁగా చూడవచ్చినవారు తుమ్మిరి. వెంటవచ్చిన పారకావకుల నింటింబించి తెచ్చినపారలోఁ గొంత యర్తగాలికొనంగి కామమ్మ భర్తక్షేమమునుగోరి నులునాఁడట్లరెడ్డయ్యతోఁచెను. కాస్త్రువిధివనునరించి ప్రతము వక్రమముగా నిర్వహించి ప్రతకభివిని యక్ష తలుగైకొనునరీ ఇంటిలోఁగొల్లుమనిరి. కామమ్మ ఇంటిలోనికివచ్చి చూచునరీ మారయ్య కనసానముచేరువ యయ్యెను. కనులుతీరిపోయెను. కామమ్మ యాచుపీఠికాది విలువునీరై యిట్లుగులవించెను. 'పూజ్యరా! ఈడుకోడుగు నున్నది ఇట్లొంటిని. ఈడుకోడుమాపుమాపి మరణించితివా? పాపపుబ్రహ్మ మక్షబ్రహ్మ పాడుకొనకా! నాకంటెగముగట్టినసామా! పుట్టినింటపై దేండ్లనుండి పదియింటి నేగాని యెన్నడు నీయిందఁ జేరెనెని. ఇంక వాడుగతియే?" కామమ్మయేడ్చి ఫలమేమని దూర్వముతెచ్చుకొని తొడ్డిలోనికేగి తులపితెచ్చి బంధువులఁజేరిచి భర్తనుభూజయనముగావించి వారాయగన్నరణగావించుచుఁ దులసితీర్థము విడుచుచుండఁగ నే మారయ్య మరణించెను. రెడ్డయ్య చల్లమ్మ నేలబట్టియల్లాడసాగిరి. కామమ్మ కొంచెము నిర్ధారపోయినట్లు పడి తన్నులిట్లేచి 'అత్తా! విచారించుము. మఱుదీ! యేడ్చిన నేమిఫలము? చచ్చినవాడురాను. ఊడిల్లు'మని బుజ్జగించెను. అనంతరము కామమ్మ భర్తతో నహగమనముగావించి బంధులలనబజ్జజేడెను. రెడ్డయ్య తి నెనుకొని ఆహూ! కామమ్మా! చచ్చినవారిలోఁ బాపలమా! మానున్నను వెండ్లాడితివెగాని సంపాద సౌఖ్యములనుభవించి యెఱుంగవు. నిన్ను మేము అన్నకుమాటుగాభావించుచు, నీకన్నవస్త్రములకుఁ గొంతఁ కానియను. ఈవెట్టిసహగమనయత్నము మానుకొమ్మని బుజ్జగించెను. కామమ్మ రెడ్డయ్యమాటలు నరకు

గొనక విధవనైబ్రదుకఁబాలను. నేడుసాగకున్నఁ బరిసంపత్సరములకేని గుండయినఁ బడక మానని స్వప్న ముగాఁజెప్పెను. బంధువులు బ్రదుకఁజెప్పినోపక కామమృగమునఁబడి అవ్వా! ఇదికంటేవీహరి పరిపాలనము. కాకి క్షుద్రలోని కలకత్తరు, సామర్లకోట కట్టెను అనుజ్ఞయిచ్చినఁగాని సహగమనము జరుపబిలుండదు. ముందు నిలవు పంపాదింపుమని పట్కిరి. బ్రదుకుదానికి భయముగాని చావఁజోవుదానకేని భయమనిపలికి రాణి సాగమృగారినిలవు బడయ రాజమందిరమునకు కామమృగ బయలుదేరెను.

౫

తొలక కామమృగ సామర్లకోటరాజ్యమునకు రాణిగానున్న సాగమృగొరసానిని దర్శించి సహగ మనమునకు అనుజ్ఞయిచ్చుని ప్రార్థించెను. ఆమె కామమృగము బుట్టగించి చచ్చినవారితోఁ జావఁగలమా? నీమఱుదియగు రెడ్డెయ్యము మాటుమనుముగట్టుకొనుము. నీమగనితీతమాతని కిప్పించెదను. చెండుకత్తులభూమి ఈసాముగా నిప్పించెదను. నామాటనిది సహగమనయత్నము మానుకొమ్మని నిర్బంధించెను. కామమృగముం దులకు మండిపడి "దొరసానీ! మాకులమున మాటుమను మేవాఁడునులేదు. నీదిమాటుమనుమకులము. ఏడు మాటుమనుమలు మీకుఁగలవు. కాన నవసరమైనచో నీమాకుల దుక్కిణిని నామఱుదికి మాటుమనుముగట్టుము. అంతయఁగాని నాకిదుర్వృద్ధిచేయకుము. ఫలముభవింతుమని పల్కినను. అంతలో రాణికి అఖండముగఁగఁజువు నొప్పించచ్చి తన్నుకొనుచుఁ గామమృగము కరణుగోరఁగా నామెకరుణించి వ్యాధినివారణముగా ననుగ్రహించెను. అంత సాగమృగ సహగమనమున కాజ్ఞ చేస్త పట్టణములోనున్న కొరవీయలపినదెగాన పోయితిచ్చు కొమ్మనిచెప్పెను. కామమృగమహుచేరి భర్తృశవమానకు నలయుమకుచారములు పూజాత్మకస్మారములు గావించి ఇంటిలో నొకమూల పదిలముగా శవమునంచి మండలాధికారియనుజ్ఞ పడయుటకు కామమృగ కాకి నాడకు బయలుదేరెను. మఱియి, తక్కువగలదుట్టములు కామమృగెంట కాకినాడకుఁ బయనమైరి. అట్లకదైకు కావలకురియుటకలదు గావున నాడుమహావీర్యముకురిసెను. భీమవరపుకాలవసాంగి పొలుచుండెను. తన పాత్రవర్తమావోత్సర్గమున ఈతనఱుంగని కామమృగయేరుదాటెను. చెంటవచ్చినబంధువులును ఈది యేలు చాటిరి. ఏడుగడియలప్రాదెక్కువరికి కామమృగ పరిజనపహితముగా కాకినాడచేరెను. వెళ్లుచునే కలకత్తరు బంగళాపదకుఁబోవ దుదాని సోమన్నయెదురుగావచ్చెను. కొంతసేపటికి దుదాని చెంగఱ్యువచ్చి కామమృగ వచ్చిన వృత్తాంతము వాలకించి కలకత్తరునకు నివేదించెను. కలకత్తరు సహగమనవార్తవిని యాశ్చర్యపోయి కామమృగము నిలువనంపఁగా నామె యిట్లుచెప్పెను: "దొరగారూ! నాభర్త మరయ్య గతించినాడు. ఆత నితో నేను సహగమనముగావించి నిశ్చయించితిని. సహగమనముకొఱకు చెండిండ్లనలము నాకిప్పించనలయును, సహగమనము మాకు దేవాచారము, చెండునిలువులలోనున గుండముత్రచ్చి అందుఁగలవదేసి తగలఁజెట్టి మానె నీర్థలు నుమ్మరింతురు. అందు మాకుటయే సహగమనము. మాకులాచారమగు నీసహగమనమునకు నెలవిండు." కామమృగ కొరికను కలకత్తరు తృణీకరించి నీవుమాటుమనుము కట్టుకొమ్ము, వివాహమునకునుగడ్డు లిచ్చెదనని పల్కినను. కామమృగ కోపించి చెవులుమూసికొని దొర! నీవుచచ్చినచో నీభార్యను మాటుమనుముగట్టు కొమ్మునుము. నీమాకులకు మాటుమనుము కట్టుము. నాకుఁజెప్పటకు నీవెవఁడవు? శక్తియన్న సహగమన మున కాజ్ఞయిచ్చు. చేతగానున్న చచ్చినటులుండుము. మించిమాటలాడిన నీతల బద్ధరైపోవునని పలికెను. కలకత్తరామె పాపానవాక్యముల కదరిపడి వర్సవాయి తిమ్మరాజుకంటె నీమె యధికురాలా? నన్నెంతమాట లడిగినదని కోపించి కామమృగము పారాలోనిలవఁజెట్టించెను. కామమృగ ఏడుదినములునువాసముతో పారా లో నీయుండెను. ఆమెదేహము మిమమిసలాడుచు మాతనకాంతితో నుల్లసిల్లెను. ఇదియంతయుఁజూచి కలకత్త

రాశ్వర్యపడి రత్నయ్యవపిరిచి మారయ్యకవ మే మైనదియనియడుగ వాతఁడు పదివె కామమ్మయినవోపున నింటదాచితిమని చెప్పిరి. వెంటనే కలకటకు పామర్లకోటలోనున్న కొత్తల సరసయ్యకుఁ దనదురాచిత్ర మారయ్యకవమును దహనముచేయించుమని యాజ్ఞాపత్రము వ్రాయించివంచెను. కొత్తల సరసయ్య జగము చూచి కామమ్మయిల్లు పగులగొట్టింది మారయ్యకవమును బయటికిఁబెయించెను. వాటి కిరువదిబాలుగుబాలు దాటివను కామమ్మ పాత్రప్రత్యమపాత్వమున శవము యథావిధిగానుండెను. తత్క్షణమే కొత్తల సర సయ్య గ్రామవాసులపహాయముతో మూత్యుఁ డేబరమునకు యథావిధిగ నగ్నిసంస్కారము గావించెను.

౬

పామర్లకోటలో భర్తకవమునకు అగ్నిసంస్కారము జేయఁబడుచున్నవనిగా కాకివాడలో కామమ్మ నిర్దేశయ్యెను. దైత్యులు పరీక్షించి మరణించినటుల నిశ్చయించిరి. దీర్ఘపాపకమున మరణించి యుండవలెనునని కలకటకుఁబొంది కామమ్మ కళేబరమును బంధువుల కధనముగావించుచు లేవమండి బ్రతికిన నరి, మరణించినవో మారయ్యక కేబరముతో బరముచి దహించుదనిచెప్పెను. కామమ్మ యకాలమరణ మునకుఁ బరితపించుచు ఆత్మబంధువు లామెదేహమును పామర్లకోటకు మోసికొనివచ్చుచు మార్గమధ్యమున మూడుక్రొమలదూరముననున్న కొప్పెరసోమన్నగుడియొద్దకుఁ జేరునరికి కామమ్మ కెవ్వనఁగఁకనేని లేచి కూర్చుండెను. బంధువు లాశ్వర్యపడి చూచుచుండ కామమ్మ యిట్లుచెప్పెను: “బంధువులారా! వాయాత్మ సరలోకమునకేగి మారయ్యనుజూచి యిప్పుడే బొందిలోఁజేరినది. నేను సహగమనముగావించు వావిధుఁ డాజ్ఞాపించివాఁడు. త్వగ్గ పామర్లకోటకుఁ బయనముకావలయును.” ఇట్లు కామమ్మ పలికి యాగ్రామాధి కారియగు పాపయ్యకు పరమానముజేసి సహగమనకుండిక నేర్పఱుపఁగఁచెను. తానుకుంటివాఁడననియు, ఆటుసంకల్పరములనుండి నడిదియెఱుంగననియు, దొరకనమునారిపెలవు కాశలయొననియు బదులువైప్పించుచు. కామమ్మ దొరకనమునారిపెలవు తెప్పించగలననియు నీకార్లుత్వరలో రాఁగలవు సహగమనము జూడదమ్మ నియుఁ బాపయ్యకునర్పమానముజేసి పామర్లకోటకుజేరెను.

పామర్లకోట గ్రామజూర్యగమున మారయ్యకాష్టము కాలుచుండెను. పొద్దీరత్నమును కామమ్మ కాష్టముచుట్టు మూడుమాలుబుదిరిగి ప్రదక్షిణమునుగించి మంటనొకబాము కొంగిలించుకొనెను. ఆగుభనమయ మున కామమ్మనోటనుండి యప్రయత్నముగ నీమధురవాక్యరత్నములు బహిర్గతమయ్యెను:

“ఎంతచక్కఁగనుండె నీపూలవనము

ఎంతబాగానున్న దీబాజవనము.”

కామమ్మ! నీవు లోకోత్తరపుణ్యమూర్తివి. భర్తసేవాపరతంత్రమును నీవేవలయు భద్రము. త్యాగ భూయిష్టమును నీయాచరణము పరమపవత్రము. ఆంధ్రజాతిత్యాగధరంధరమై తలయెత్తుటకు నీసంది వీర కాంతారిత్తిమల దివ్యాకీర్వాణములేగదా ప్రధానకారణములు?

భర్తచితికి నమస్కరించి కామమ్మయందుండి కొన్నియగ్నికణములేరి యుడిలోనుంచుకొనెను. చుట్టముకాలలేదు. క్రొత్తపిడతనకటితెప్పించి యందు కామమ్మ భర్తకాష్టములోని యస్థికలు మున్నె వంకరించియుంచిన అగ్నికణములు జతపఱచి యొకరాదికొమ్మ తెప్పించి చితిలోఁబూడ్చివేయించెను. నాలుగవకాటి కామమ్మ చిత్తునకేసి రెతెనుపాగెను. మారయ్య యస్థికలుగలపిడత వారాదికొమ్మకు ప్రేలా డఁగట్టి యట్లుజేరెను. పొరులంద జీవ్యశ్మయంగాంచి యాశ్వర్యపరపకులైరి. కామమ్మ గృహములో నొక భాగము కుప్పకేసి యవట దర్శముచి దానిపై బయండబోవుచు బంధువులను విలిచిదైటరాకములు వేయుడు.

నేను విలుదునును దాళిచులు తెలుచుండని పరికి తాను లోనగొల్పెములనేసికొనెను. మారిమారి వారా యుదాయను నన్నవృద్ధులముమాత్రము బయటనున్న వారలకు వినిపించెను. నివృత్తచరితులరై గామమృగము కయ్య కొలుకొంగెను. తలుపునుదలుతుండి అంధపులిదియంతయుఁ గనిపెట్టి యెప్పుడుపిలుచునో. యప్పుడు ద్వారము తెలుచుదమని చంకులవరుసను వాకిలిని గాచుకొనియుండపాగిరి.

2

కామమృగములజేపాము నిర్జీవముయ్యెను. పట్టతరమును నాయునునూత్తు జేపాము చెన్న పురికికి పెంటు జాల్మికోటలోనున్న బాటిను, మేటిను, వీటిను అను దొరలకలలోఁ గనిపించి రసవృత్తాంతము భర్తవరణము కాకినాడకలత్తరుడందగము సహగమునవాంధునెఱింగించెను. అట్లే దురానియగు నయవచ్చుమొదలియాదికల లోఁగూడఁజెప్పెను. లాడుదొరవారి వస్త్రము లకారణముగఁ బచ్చబడపాగెను. రెండుమాఁడుదివము లిటులబడుగఁగా నాతఁడు ఏభ్రాంతుఁడై యిది భూరి చేష్టకాజోపునకుకొనెను. నాటిరాత్రి కామమృగలలో నిడివచ్చి “దొర గారూ! నేను దయ్యమునుగాను. మీ పెద్దబోయితును మారయ్యభార్యను. నా పేరు కామమృ. మారయ్యపురణించినాఁడు. సహగమునమునకుఁ గాకినాడకలత్తరు పెంటియక నన్ను అగౌరవించినాఁడు. నన్నేడుదినములు నిర్బంధించినాఁడు. మీ పెంటియక పచ్చిరినని చెప్పుకొనెను. మరువాఁడు దురానియొ దొరలందఱుగలసి. ఫలాహారముగామంధురతే తమకందఱుమించిన స్వన్నము నందఱుగలియలబకుకొనిరి. ఇంకను కామమృ సత్యము పరికిలింపవలయునని వారలందఱులలంచిరి. అప్పుడు లాడుదొర రివలో “నాత మ్మును మేడిను కేశాంతరమేసి యాటుసంవర్సరములు చాటివది. వారివాడ దెలియుటలేదు. ఎదటనున్నది యెప్పుడువచ్చునది తెలిపినవో నీకు కోరికల సమకూర్తునని” యనుకొని కయ్యించెను. నాటిరాత్రి లాడు దొరకు స్వన్నములో కామమృకనుపించి “నీకమ్ముఁడు శ్రీరంగపట్నమునకుఁబోయి దానిని ఆయించిగొని నాఁడు, అదివారమువాఁడు ప్రాతఃకాలము సియొద్దకురాఁగల”దనిచెప్పెను. దొరమిగులవాసందింది యాతేది కాకితమువయ్యివాసికొని పోదరాగమునమునకు నిరీక్షించుయందెను. నాటిరాత్రి కామమృ శ్రీరంగపట్నము లోనున్న మేడినుకలలోఁగనుపించి మీయన్న లాడుదొర నీకొను విచారమునున్నాఁడు. త్వరగఁజెన్న పురికిఁ బయనముకమ్మనిచెప్పెను. మేడిను ములువాఁడు శ్రీరంగపట్నమునుండి బయలుదేరి నియతదినమునకు నుదరామండేరి తనస్వస్థవృత్తాంతము అన్నవజెప్పెను. లాడుదొర కామమృ యచ్చుతదర్శలకానిందింది చుకుండ కామమృ మఱులఁగనిపించి నన్ను కాకినాడకలత్తరు చాల్మకమ పెట్టివాఁడు. ఆ చాల్మక పెట్టకుండు నటుల మాకుంపంపుతునియు సహగమునకుండమను నలయువస్త్రపులు మాఁడుకొయ్యలలో ఓడగట్టి సముద్ర మున వేయవలసినది, నేను సామర్లకోట రేవునకుఁ జేర్చుకొందును, అని చెప్పుకొనెను. లాడుదొర కామమృ సత్యుత్తర కావందింది పండ్లొండురేవులవారికి కామమృ సహగమునము చేయఁబోవుచున్నది ఆటంకపఱుచు పలచని కాబులఁచాయించెను. కాకినాడకలత్తరునకుఁ బ్రత్యేకించి బాబుచాయించెను. లాడుదొర మూఁడు కొయ్యలలో ఓడనేర్పఱచి నుండమునకు పలకినన్ని మంచిగందపుగట్టెను, పనుపుకుండును, నూపెట్టెలు వేయించి సముద్రములోవిడిపించెను. కలానురేకున్నను ఓడ తెల్లవానునికి సామర్లకోట రేవుచేరెను. నీకు ప్రములు గడిచినదిన పనిమదనవాఁడు కామమృ లోనిగొల్పెములనీసి తెట్టనున్నవారిలో వాకిలిగొల్పె ముల్లఁ దీయునునెను. అంధమిత్రులు గొల్పెములునీసి కామమృనువచ్చించి యాసందిందిరి. చెన్న పట్టమునుండి దొరలొసంగినదొడ్డు గ్రామాధికారి కామమృకులంపెను. కాకినాడకలత్తరు అనుమరించెను. సామర్లకోట రేవుచేరిన యొడ్డులోని సామానులు దుట్టచక్కములు తెచ్చి యింటకేర్పిరి. కామమృ గృహమునెదలి మునుపు

చిన్న మృత్యును పందమకాంత సహగమనము లేనివపుణ్యభూమిలో సహగమనమండము త్రవ్వించెను. సలము పను చల దైరువరహాలు; త్రవ్విన యుప్పువలకుఁ గట్టుచీర, కడియాలు, రెండువరహాలపొంగెను. సుందములో లాడుదొర మట్టుపట్టవారు పంపినకలవదించిరి. సహగమనవార్త దేశదేశము లెగఁబ్రాకిపోయెను.

౮

కామమ్మ సహగమనము జూడఁదలంచి దేశదేశములనుండి ప్రజలవచ్చిరి. తాటిపాకనీమ, బలవాడు, చాలవాడు, మన్నెము, గోదారి పట్టె ప్రాంతమునుండి వేలకొలది ప్రజలు వేడుకఁజూడవచ్చిరి. చెన్న పురి నుండి తెల్లదొర లయచించిరి. సహగమనక్షేత్రము ప్రజలతోఁ గిక్కిరిసియుండెను. సుందమునఁ గట్టలువేసి యగ్నిరసుల్కొచ్చిరి. మంగళవాద్యము లఖండముగ ప్రాసుమండెను. భర్తయనీకలు సుందమువేసి తాను దూకఁబోవువనికి మాదిగవెంకఁడు కామమ్మపైకి ఎత్తమారినిబ్రయోగించెను. కామమ్మ యది గ్రహించి తెల్లదొరలకుఁ బ్రజలకుఁ జెప్పఁగా వాయుపోయి మాదిగగూడెముచుట్టడించి వెంకని బట్టుకొనివచ్చి తప్పావ్వించి క్షమాపణయఁగోరిందిరి. కామమ్మ వెంకని విడిచిపెట్టించెను. సహగమనోత్సవమునకు మంచాల వెంకమ్మయను బ్రాహ్మణకాంతవచ్చి జనసందృష్టిములో మెడలోనివాసు పొటవేసికొనెను. వెంకమ్మయింటివద్ద ఆత్మహతులు కక్షింతురని భయపడి తుదిక్కుమాలిన వేడుకకురాకున్న వానపువు వాకు దక్కాడిదిగదాయని యేడ్వవారం భించెను. కామమ్మ మంచాల వెంకమ్మ నోదాచ్చి అమ్మా బుద్ధి పూర్వకముగఁ బొటవేసికొని పయిదిట్టిన ఫల మేమియని చలికి యాతేకుకచూడవచ్చిన రాజమహేంద్రవరమునివాసియగు ముత్యాల రాజన్నను సమీపించి అయ్యా! రాజన్నా! నేను నీకుఁ జెల్లెలివంటిదానిని. నన్ను నిందలపాలు గావించకుము. నీకు జచ్చి చెట్టువద్ద దొరికినవాను తిరిగియుమ్మ. కుచ్చెళ్ళలోనున్నమాట వివ్వకునిచలికను. రాజన్న నివ్వఁబోయి వాను కామమ్మకయఁగా నాయమ వెంటనే వెంకమ్మకిచ్చివేసెను. ప్రజలందఱు కామమ్మ మహత్త్వమున కమితానందపరవశులైరి. తప్పకమింపుమని వెంకమ్మ కామమ్మ పాదములవయి వ్రాలఁగా నీకచీరకాలమునఁ గొమారుఁడువయించును. వానికి చూరయ్యయని పేరిడుము. కుమార్తె పుట్టఁగలదు. అనిద్రకు కామమ్మయని పేరిడుమని చెప్పెను.

అనంతరము కామమ్మ తెల్లదొరలను జూచి అయ్యా! నేను సహగమనముచేసిన మూఁడవవాఁడు సుందము పరీక్షించినచో నందు వాభర్తమహాలు వాచేతి గాజులు బొందుతోమంగళమాత్రము మెజారు మూరెడు చెఱఁగు కాలకయించును. అందు వెలుచిన తామరపూవుదీసి సుందము పూడ్చించి పంపిరేయించి యందుఁ బ్రాతించి పూజాపురస్కారముల కవకాశముగలిగింపుమని కోరెను. దొరలందఱు కందులకంగీకరించి యట్లే చేయుదుమనిరి. కామమ్మ తలొకయవనఁబోయి స్నానముచేసి మేళతాళములతో రాజునివినవచ్చుచుండఁ బురవాసులందఱు హరతులోనంగుదు ఫలహారములు వివేదించుదు వావరించిరి. పెద్దతండ్రి కామన్న యెదురు గావచ్చి కామమ్మను గొఁగిలిండుకొని చిచ్చుకుకబోవకుమని పలుచెఱంగుల ప్రరిమాలెను. లాభములేక పోయెను. కామమ్మ తనసోమ్ముబదిసి గ్రామస్థులకొసంగి యనంతరము తనయర్పాదిగ్రహమునకుఁ బూజలు పాత్రికరీతిగ నొనర్చుమని కట్టడిగావించెను. యాడవచ్చిన ప్రజలందఱుకూఁ గామమ్మ నమస్కరించెను. దొరలు సలామలుగావించిరి. భగ్గన మండుచున్న సుందములో చూరయ్య యనీకలువేసి కామమ్మ సుందములో దుమికి జామువీపు భాషించి పరలోకగతురాలయ్యెను. దొరలు మూఁడవవాఁడు మూఁడగ సుందమున నామె చెప్పినగురుకులు కనిపించెను. దొరలూనందించి పందిరులువేయించి చెన్న పురికిగిరి. కాకివాడ కలక్టరున కుద్యోగముపోయెను. కమ్మలుపోయెను. అతఁడు పామరల్లోటకువచ్చి కామమ్మ సుందమునుసమీపించి

కష్టములు, ఉద్యోగమువచ్చినచో కామవృక్ష మహోత్సవములు చేయించినది మొట్టమొదట. కామవృక్ష బాధవోరస్సన్నములలోఁ జెప్పినందునఁ గలకర్తవ్యమగు మరలమద్యోగమువచ్చెను. కనుకగూడవచ్చెను. కృతజ్ఞతా బూచకముగాఁ జేవతాడిచెట్లువలెఁగించి గొప్పపండిరివేయించి కలకర్తయలయగుగట్టించెను. కామవృక్ష యగుగ్రహవశమునఁ బాదములుబడసిన పాపవృక్ష కామవృక్ష ఉత్పన్నగ్రహములుచేయించి తోమ్మిదిదినములు లాగరణము మహా తీర్థముగఁ బ్రాప్తమహా రాధవములుజరిపి పూర్తి మహాదేవి రథోత్సవముజరిగించెను. పాపయ్య ఆలయముచుట్టు పుష్పవనము ఉద్యానవనమువేయించి యోత్రార్థములకు పౌకర్యములకరిగించెను. తీర్థప్రజలవలె చేత చేకములనుండి ప్రజలువచ్చి యభిమతలార్థములు బడయసాగిరి.

మంచాల చెంకవృక్ష గర్భవర్తియై కుమార్తెను గురూరునిగని కామవృక్షగృతజ్ఞతామావకముగఁ దూగు టయ్యెలచేయించి యాలయమువకు సమర్పించెను. పతివ్రతాసుతర్లియై, పుణ్యయాత్రియై, గుణవతియైనను కామవృక్ష యాడోలికలోనివృక్షమందువలె, ఆరటివందువలె, బ్రాహ్మవందువలె, మామిడివందువలె వలరి వాటికి నేటికి మయ్యాలలూగుచున్నది. సామాన్యగృహమున జనించి త్యాగవశమున ఆంధ్రప్రదేశమున నుత్పన్నులైన కామవృక్ష దివ్యచరిత్రము వాఙ్మయమున కాశ్యపస్థాయిగఁగవులొనర్చిరి. కిల్ప లా మేదియ్య రూపమును చిత్రించిరి. గాయకు లా మేచరిత్రముగానము చేయుచుండిరి. నేటికిఁగూడ సామర్థ్యకోట కామవృక్షతన తోకదివ్యక్షేత్రమైనది.

కష్టములకోర్చినేని సౌఖ్యంబుఁ గలదు

శ్రీమతి సాయి నేని హనుమా యన్తు గారు

కాయకష్టంబుగా కఠినజాంగలభూమి
చేజేత సరిజేసిచెటుటలూఱ
దినమురాత్రులనంగఁ జెలివిసోనానుచు
ముచ్చెమ్మటల్ గ్రమ్మ నిచ్చనిల్చి
జూచువారల మది చోద్యమంది చెలంగ
పంటవలంతిని బాగుజేసి
కర్త దేవుడటంచుఁగని మదిలోఁబెట్టి
నెమ్మి నద్దానిని నిత్యమరయ
బంధుభావ్యంబు రత్నంపుపంటవోలె
నరయ లోకసౌఖ్యంబున కాటపట్టు
హాలికప్రవరుండుఁ దా నవనిలోన
కష్టములకోర్చినేని సౌఖ్యంబుఁగలదు.
కన్నులనిద్దురగ్రమ్మి మేను సెమర్చ
నొక కేల పొత్తముజ్జువారలాడ

జననీజనకమనోజనితదుర్బటకష్ట
నిష్ఠురోక్తులగుండె నిరుగాగ
నిసుకపాతరహోల్కి వెడగల్గుతలవులు
దామరతంపలై తిగిలిముంపఁ
గడకు లి యే లియల్ గాఁ గృతగృత్యుండై
పరిపూర్ణధనవృద్ధిప్రాధువగుచు
గన్న వారలు దనుగని నన్నరాని
సంతసంబునఁ దేల నంసారియగుచు
సత్యధర్మాభిరతి నా ర్తజనులఁజ్రోచు
కష్టములకోర్చినేని సౌఖ్యంబుఁగలదు.
దుష్టత్వమునోనాడి ని
శిష్టవధంబునను సమలేచే భూతాభిన్
తంబుండై మనుష బూనెను
కష్టంబునగల్గునుఖము భువపుణ్యులనన్.

మా తృప్తి

శ్రీమతి తాయి కోజాకృష్ణ వేణిగారు

ఆమె నివాస మొకపర్వతాగ్రకుటీరము.

ఆనాడు గాలి పోరునవీస్తోంది.

వానతుంపర కొంచెము కొంచెముగా పడుతోంది.

కన్నులుపూచుచుకొన్నను కానరానికటికచీకట్లో ఉటుములు భయంకర ధ్వనులతో ప్రతిధ్వనిస్తున్నాయి.

ఆకొండలోయల్లోనుండి ఆపర్వతాగ్రశ్రేణిలోనుండి బయలుదేరిందామె బండుగుల ఇంటికెళ్ళిన తల్లిని తోడ్కొని రావటానికి. ఆవేదనతోటి, భయము తోటి త్వరత్వరగా నడుస్తోంది.

ఇంతలో వర్షం ప్రబలమైంది.....

తల్లి వంటరిగా ఇంటికి చేరుకొన్నది.

ప్రియపుత్రికాముఖపందర్యసము కాకపోయేటప్పటికల్లా హతాశయై పోయిందామె.

ఆ ఉటుముల ప్రతిధ్వనితో గుండెలు వ్రయ్యలవుతున్నా, చీకట్లో కళ్లు కానరాకున్నా ఆరుండ్లూమారుతంలో, ఆమెఱుపులక్రీడితలో ఉద్వేగపూరిత మైన హృదయంతో బయలుదేరిందామె కూతును గొంతెత్తిపిలుస్తూ.

ఆభయంకరకాళరాత్రియందు చెట్టనక, పుట్టనక గాలిందింది.

కాని లాభంలేకపోయింది.....

చిట్టదివరకు గుర్తించి దొకప్రవాహమొడ్డున కూతునడుగుజాడలను.

ఆనందంతో వాటివెను వెంటనే తడుముకొంటూ బయలుదేరింది.

అవి వంతెనమధ్యలో ఆగిపోయినాయి.....

మరుక్షణంలో ఆనందమంతా దుఃఖంలోకి మారిపోయింది.

“ఇంకేటిబ్రతుకు తల్లినాది? నీపూవేనూగలసి భగవానుని సామాజ్యంలో అనిర్వచనీయానంద మనుభవిద్దా” అంటూ ఒడ్డుకెగిపాటుకూర్చు ఆప్రవాహంలో గుభాలున ఉరికింది.

ఇంకేముంది?.....

ఆభయంకరకాళరాత్రి ప్రళయరాత్రిైపోయింది.

ప్రేమలోని కార్తీన్యము

కనకదండి గోపాలకృష్ణకాశ్మీగారు

మధుకి ఆరోపడు. సీతకి ఏజోపడు. ఎంతోస్నేహంగా ఉండేవారు. చిన్న గొనులు తోడుక్కుని కలిగి ఆడుకుంటూ వాళ్ళుకల్లులకెంతో సంతోషంకలిగించే వారు.

ఓరోజున మధు చేగోలేలు, సీత మిత్రాయిఉండలుతెచ్చేరు. అరుగుమీద బువ్వలాటకి లక్క పిడతలుతెచ్చి వంటలుప్రారంభించారు ఇద్దరూను.

వంటచేసేటప్పుడు మధు కొంచెంమిత్రాయి ఎక్కువలిసేది. సీత చూడ లేదు.

ఓమాటు చూచింది సీత. కోపంవచ్చి “నాకుమిత్రాయావోడ్డు ఏమీ వోడ్డు అంతానువ్వేతినవే. నేవెల్లిపోతానులేవే” అంది.

“ఇంకతిననులేవే. సరదాగా ఆడుకుందాము. వెల్లిపోకే. కేపునేనెక్కువ తినుకువోస్తానే” అని బ్రతిమాలింది సీతని ఎంతో మధు.

“నాకేమీవోడ్డులే” అని వెల్లిపోబోతోంది సీత.

“ఇదంతానువ్వేతినవే. నేతిననేఇంక. వెల్లిపోకే ఆడుకుందాము.” అంది మధుమధు.

సీతముందుకేవెల్లింది. మధు సీతచెయ్యి గట్టిగాపట్టుకుని “వెళ్ళకే ఆడు కుందాము” అంది. సీత వదిలించుకొనివెల్లింది. మధు “వెల్లిపోకే ఆడుకుం దాము” అని ముందరజ్జుపట్టుకుని ముందుకులాగి కూర్చోపెట్టింది.

సీత గొట్టునవచ్చింది. “ఎందుకే ఏడవటం? ఏంచేశానే ఆడుకుందాంవెళ్ళకే” అందిమధు. సీతగొట్టున కన్నీళ్ళకారుస్తూవచ్చింది. మధుకికూడా ఏడుపువచ్చింది. కన్నీళ్ళకారుస్తూ “ఆడుకుందాము ఏడవకే” అంది.

ఇదంతా కిటికీలోంచిచూస్తూన్న సీతతల్లి వాళ్ళదగ్గరకువచ్చింది. ఇద్దరూ అశ్రులురాలుస్తూ అలాగేఉన్నారు. ఇద్దరినీదగ్గరకుతీసి ముద్దాడి “కొట్టుకోకుం డాఆడుకోండి మరి” అంది.

“ఆడుకోందామంటే రావడంలేదు చూచావా?” అందిమధు. సీతతల్లి మిత్రాయిఇద్దరికీపెట్టి ఆడుకోండివెల్లింది. ఇద్దరూ నవ్వుతూ ఆడుకోడానికి వెల్లి పోయారు.

సీతా పారిశుద్ధ్యము

ఒంగోలు పద్మరాజగారు బి. ఏ.

సదా శ్రీరామునివంట భాయనలెననుచునుండు సీతాదేవిని రాముడు తనతోపడవికిఁబోయిచూడని పోవ నిష్పవధనటుల కొంతగ్రంథము అయోధ్యాకాండమందు గానవచ్చుచున్నది. అట్టియెడఁబాటును సహించ నోర్వనిదియై యెట్టికష్టములైన యొడిగట్టి భర్తతోఁబాటు తానును యడవికిఁబోవ నిశ్చయించుకొనిన సీ యవేకవిధముల రామునితేజుకొనినను యారేడు విముఖుడైనటుల యగవడెను. ఒకవరి దేవి యాతని “స్త్రీయంపురుషవిగ్రహము”ని యాపాలంభవోక్తియు జేసినది. విషముబుచ్చుకొనెదననినది. అటను ఆమె యభీష్టము సిద్ధించునటులలేక:—

i “ఈర్ష్యాతోహ బహిర్కృత్యభుక్తకోషమవోదకం ।
నయమింపీరవిస్త్రబ్ధ! పాపంసుయినవిద్యతే” ॥

యనితనపారిశుద్ధ్యమును పురస్కరించుకొని యుద్భవించినది. అంతట రాము డామెనువంటలెట్టుకొని పోవుటయు ఆవలనరిగిన విహదవృత్తాంతమును యెల్లవకు చెలిసియేయున్నది.

పాపాత్మమునతాను మహాపరిశుద్ధురాలనియు పాపరహితరాలనియు పుణ్యకోమడును చచ్చిత్రమూర్తి యొనగు భర్తవంట తానడవికిఁబోవ నర్హురాలనియు నూదించినది. అప్పటికి శ్రీరామునికి సీతాపారిశుద్ధ్య ముంఁగార్చి యామెనాటయే చూచినది.

సీతాపారణాంతరము యామె లంకలోనుండ పానుమంతునితో మాట్లాడుతలీ “రాముడేల వాయెడల నిర్దయుడైయున్నాడు. రావణునిపధించి నన్నెల చెరవిడిపించి తీసికొనిపోడు. ii యెదుటనుండి ననే ప్రీతిగాతోలు”నను యెదలగు విలాసములజేయును “అంతరాత్మహీమే శుద్ధః” iii అనియు తనపారి శుద్ధ్యమును నొక్కిజెప్పినది.

రావణవధానంతరము నిభీషణాదులు సీతాదేవిని రామునిపన్నిధికిం గొంపోయి యర్పింపు:—

iv “క: పుమాకాహివలేచాత: స్త్రీయంబరగృహోషితాం: లేజన్వీపునరాదద్యాత్” అని నిర్దయు డై నిరాకరించినంతట ఆమహాపాద్య నిజపారిశుద్ధ్యస్థాపనమునకై చిరించేర్పించి యగ్నిముఖమున ప్రవేశింపగా లోకసాక్షియు సకలకల్యణపాపశుడునును అగ్నిదేవు డాపవీక్రంబాలిని యంకమునగూర్పుండలెట్టుకొని చిలిమిధ్యముననుండి యుద్భవించి, v “ఏహతే రామవైచహి పాపమప్యావవిద్యతే” యని సాక్ష్యమిచ్చుచు

vi “ఓశుద్ధభావాం నిష్పాపాంప్రతిగృహీతాఘవ” యని సీతనంగీకరింప జేసెను.

ప్రస్తుతపరిశుద్ధ్యమున చాట్కి గొప్ప సేర్పరితనమును కావించువాడు. ప్రథమమున సీత “పాపమృ యి నవిద్యతే” అనినపుడు ఆమె పారిశుద్ధ్యమున కామెయే ప్రమాణమయినది. రెండవమారు “అంతరాత్మ హీమే శుద్ధః” అనినపుడు అందుకుదగిన సాక్ష్యమియగల పాత్రద్రావ.దూరియు పరమభక్తుడును యగు పానుమంతుని పాశ్రమయినది.

-
- i “తాగగమగిలిననీళ్లయవలె ఈర్ష్యాకోషములను తోసివేసికొని ఓవీరుడా! ఆత్మధృతికలవాడవై నన్ను వంటతీసికొనిపోయ్యు. వాయందు పాపమేమియులేదు.”
 - ii దృశ్యమాశీర్ధవేతే ప్రీతి: సాహర్దంవాస్త్యపశ్యత:
 - iii వాయంతరాత్మ శుద్ధమయినది.
 - iv “పరునియింటియందు నివసించుచుండిన స్త్రీని గొప్పకులములో పుట్టినట్టియు లేజన్వంతుడయి నట్టియుఏపురుషుడయినను తిరుగ చేబట్టువా?”
 - v “ఓరాముడా, యీవైచహి సీయది. ఈమె నలనిదోషములేదు.”
 - vi ఓరాఘవుడా! విశుద్ధమనస్కురాలైనట్టియు పాపరహితురాలయినట్టియు యీమెనుగ్రహింపుము.

కడపట యువసంహారభాగమున లోకపాదకుడు పాత్యమిచ్చుచు ఆమె పారిశుధ్యమును స్థాపించెను.

శ్రీ రాముడును

! "విశ్వాత్మ (త్రిపులోకేషు మైధిరీ జనకాత్మజ" యనుచు యామె వంగికరించెను.

ఒక్కొక్కపడుచునును శ్రీమద్రామణమున నిట్టి యదృశములగు యువకరెహసంహారములు, స్వాత్మీకరణవానైపుణ్యమును, కథాప్రాశస్త్యమును ప్రకటించుచున్నవి. ఇట్టిరామాయణము భరతఖండమునకు ములభవమననొప్పునుగదా.

! జనకాత్మజయగు నీత మూడులోకములయందును మహాపరిశుద్ధురాలు.

తాత్త్వ క మ్మలు: విద్యాధిని విచారము *

శ్రీ క్రియాశక్తి

గీ. పోయినవి తాలకమ్మలు పుణ్యదివస
మనఁబగిన శనివారదివాని, నింట

స్నానమొనరించుచుండి యేహసమందు
నుందిరినోకాక, యేవరు హరించివారో!

గీ. కలరు పలుపుయిదిద్యోధిమలు గృహంక
రమున చాలలు-ప్రాథమిక-ప్రాతరాదు-
గ్రాత్రవారలు, నందు నేలించియుండిన
తెత్తినివారో! తెలియరాచెట్టివాడ.

గీ. నాకనుగు నేస్తగతై, కన్నాకు చెలుల
కందు, కలనైన చుట్టులెలుంగఁజోని
చావ యనికమ్మి, నావస్తుబాలమెపుడు
నొక్క పాలఁదినకమ్మన మంచుదాన.

గీ. ఆమె, యాతాలకమ్మల నాత్మకమ్మ
చేకొని, తనంతఁ దెట్టియఁ జేర్చినట్లు
తెల్పు; నం దవియెందును తెలియరావు
మందన మ్రొంగనో, వాని చందమేమే!

గీ. పంటగతైకు తెలికిని పంటచెడని
చుట్టతకనుట! యామెయో నుట్టుకీడు,
ఇట్టి చెట్టలకల్ల వ్రేతెత్తియానఁ
దగుమిటారి, కుటారియై తగిలెనోటు!

గీ. మానవతిగృహవాయిక, భావవిధి
నెవరికై నెపుడులేని యహినరత్తి
నూని, పంకోధనకుఁ బూని, కానివారి
నకుల మానహీనవందవాగ్ని తేల్చె.

గీ. అరిసె నెలరపెట్టెల సంబరముల;
నడిగె తోమ్మని; పిచ్చిరియ్యంబువెట్టె
'దొంగ కున్నాడప్పత్తి యెసంగు' నంచు;
నంతఁ బోవక యొక రీదరారి నంటె.

గీ. తెలఁపు తెలఁగొందు మాటలవారియొందు
చెల్లు నేతొండుఁగాఁగఁ గుత్తితప్పునరలే

మూలి + గా నెట్ల వర్తిండు మోగిన
తొడవులు పారింది' తని పెద్ద మూఁదొడఁగ.

గీ. అంజనపుంగవ్వుఁడ వీరాంజనేయఁ
డందు మా ర్థిభవించి, పాత్యముచక్క-
'దీన, హేడుగరి, పలుచని చావ-మిగులఁ
దెలిమొగముఁగలది, దుర్బలు తీపె' నంచు.

గీ. నందిత లబ్ధురమంది 'ఏమమ్మ మొగము
సొమ్ము మీటినదనుట నిక్కమ్ముగాదె?
దానిఁ గ్రక్కించుకున్న వాయాన మాన
'నే' ననుచు నింటిపెద్ద ఘోషించి మించె.

గీ. 'బడికి మారికి గురులకు బాలికలకుఁ
గ్రోత్రవయి యెలరవఁగ దుష్టిఁ గూర్చుకొనుటఁ
'తీతవర్తిండు నాకిట్టి పిట్టకుగ?'
యంచు నారీదరాలు రోదించె మిథుల.

గీ. అయిదునాల్గిటుగడన వారపవనాన
'అమ్మ! దండాల; రతివాల సొమ్ములిదిగో;
తెరకఁ గోకమండ' నని, చాఁకిత మచియ
గురుకరాంజలి నిడి వాని, నరిగనెలమి.

గీ. తలఁచితిమి తొడవుపోయిన పలనుగూర్చి
మేము మామనసుగముల మేల్పిబట్టి
లోకమిట్లుతెయగు నుగలోభకలన
నొక్కచోట సొమ్మునుమాన మొక్కచోట.

గీ. అంధగృహలక్ష్మ్యులార! నత్యాంశమిద్ది
యన్నతకులంబు విద్యయే సుచిత్రదవి
యన్నఁబాలునే? నుగము లేకున్న మేరె?
* కాదె చాఁకిత గుణహీనకంఠమిన్న?

† ఏమియోనెఱుంగని యటులండి లోలోన నవి
నీతికంఠములు విరివిగఁ బమ్మనది.

* కాదె చాఁకిత చదువరికంఠమిన్న
ఆని పారాంతరము.

స్త్రీలు: ప్రత్యేక కళాశాలలు

కొచ్చర్ల వేంకటరావుగారు

పశ్చిమదేశములలో పోర్చుగీసులకు ధర్మరక్షకులందు స్త్రీవిద్య ఎంతతక్కువగనున్నది ఎల్లరకు తెలిసిన విషయమే. అందునను ఆంగ్లదేశముందు మరింతకోచవీయము. స్త్రీకి విద్యవలయునా లేదా లేక స్త్రీ విద్యయుండవలెనను అట్టివిషయములనే నివేదితచరిత్రములచేయు. అట్టివిషయములు చరిత్రమును విచారియ్యుకొనడ లేకయుండుటకంటె ప్రస్తుతివిద్యావిధానమునే అనుసరించుచు స్త్రీవిద్యకు పాటుపడుట శ్రేయస్కరమని నాఅభిప్రాయము. స్త్రీవిద్యావిధానములో నిపుడు సంస్కరణముల మొదలుపెట్టుట కష్టము. అది నెఱవేరిన కార్యము, అదియునుకాక కాలపరణము, అంతవిధము. కావున ప్రస్తుతస్త్రీవిద్యావిధానము నంగీకరించి యిట్టివిద్య గలపుటకు ప్రయత్నము చేయుట మంచిది. సంస్కరణములు నెమ్మదిగా చూడవచ్చును.

స్త్రీలకు ప్రత్యేకముగా ఆంగ్లదేశముందంతటను ఒక్కకళాశాలకూడ లేకపోవుట కడుంగడు శోచనీయము. రాజధానిలోనికెల్ల దగ్గరకళాశాలగల పట్టణము చెన్నపట్నము. అందరు విద్యార్థినులును చెన్నపట్టణమువచ్చి ఉన్నతవిద్య వర్తకించుటకష్టము. పోర్చుగీసువాగరకత పూర్తిగనబ్బున మనదేశములో స్త్రీలకు స్వతంత్రముగా పట్నముపంపుటకు మనవారు సమ్మతించరు. కావున చెన్నపట్నవివాసులకు, తత్సమీప గ్రామస్థులకు, యింక కొంతమందికి గాక, మొత్తముమీద రాష్ట్రస్త్రీలకు, అందుముఖ్యముగా ఆంగ్ల స్త్రీలకు చెన్నపట్టణకళాశాల నిర్వహణము. ఆంగ్లదేశమున ఒక్కకళాశాలఅయిననులేదు. ఉన్నత పాఠశాలలుమాత్రము రెండుమూడున్నవి. దీనికి కారణములు చరిత్రములకు యిచ్చుటవలెనవు.

స్త్రీలకు ప్రత్యేకకళాశాల యుండవలెనా? యను ప్రశ్న రావచ్చును. తప్పక యుండవలెనని దానికి జవాబు. మొదలుకొలది బాలయన్నతరగతిలో ఒకరు లేక యిద్దరువిద్యార్థినులు చదువుకొనుట వారికి కొంచెముకష్టము. అట్టికళాశాలలకు సాధారణముగా తిరిగిండ్లులు, సంఘపట్టులు మూలమున పంచరు. కొందరు పోర్చుగీసుదేశాచారములను ఉదాహరించి స్త్రీబాలురు ఒకేతరగతిలో చదువుకొనుట సంఘోదరణకు చాల మంచిదని వాదించవచ్చునుగాని పోర్చుగీసువాగరకత యింకను మనకు పూర్తిగానబ్బలేదు కావున స్త్రీబాలురు పూర్తిగా కలసిమెలసి తిరుగుట యింకను అనును (Stage) రాలేదు. అట్టిపోర్చుగీసువాగరకతాప్రభావములు అట్టివిద్యావిధానఫలితములు, వారిసంఘము నెంతవరకు తీసుకొనివచ్చివదియో అందరకు తెలిసినవిషయమే. అదియునుగాక ఆంగ్లవిశ్వవిద్యాలయమునారు ఆంగ్లభాష యుండునుమందెది చరణీయగ్రంథములు స్త్రీబాలుర కలసియున్నతరగతిలో చోదించుటకురగనివని చెప్పినది. ఉదాహరణమౌదుకు: 1830 సం॥ ప్రథమ పరీక్షకుపెట్టిన 'పారిజాతావసరణ' మందిలివారదుని పారిజాతవర్ణన. 1831 సం॥ ఆతరగతికేయుంచిన "చంద్రా రామాంబ" మందలి సమరసంభవభాగము. ముచ్చట రెండు చెప్పితినిగాని సాధారణముగా అన్నివిద్యభాగములును అట్టివే. ఇట్టిభాగముల సాధారణముగా ఉపాధ్యాయులు చెప్పకవిడచుటయు, దురదృష్టవశమున అట్టివియే పరీక్షలలోవచ్చుటయుకలదు. ఒకకళాశాలలో 'పారిజాతవర్ణన' చెప్పమని, స్త్రీలున్నతరగతిలో బాలురందరు కోరినందున ప్రిన్సిపాలుగారు పడునెనిమిది రూప్యంబులు జరిమానాక్రింద వసూలు చేసిరట. కావున ప్రస్తుతస్థితిగతుల వాలోచించియాడ ప్రత్యేకకళాశాలఆవశ్యకత అందరకు గోచరించకపోదు.

మతసహనకాలాపూర్వకముందు మునిగియున్న ఆంగ్లవిశ్వవిద్యాలయాధికారులకు, స్త్రీలకు ప్రత్యేకకళాశాలకూడ ఒకటిపెట్టవలెనని తోచకపోవుట ఆంగ్లదేశదురదృష్టం. తెనారను విశ్వవిద్యాలయముందు స్త్రీలకు ప్రత్యేకముగా ఒకపాఠశాలకలదనియు, అందు ప్రథమపరీక్షరకు గలదనియు అందరకును తెలిసినవిషయమే.

అటులే మనవిశ్వవిద్యాలయమందునూడ కనీసము ప్రథమవర్గీయరకైనను ప్రత్యేకకళాశాలనొకటి యుంచిన భాగుండును.

ఈవిషయమున ప్రభుత్వమువారిపై వాశయించుకొనుట నిరర్థకము. ఉన్నతే తీసివేయుసమయమున తనకళాశాలస్థాపనము గొంతెక్కుకోరిక. కాని మనవిశ్వవిద్యాలయాధికారులు ఒకపనిచేయవచ్చును. ఇప్పుడు విశాఖపట్టణమందున్న స్త్రీఉన్నతపాఠశాలను కళాశాలగామార్చుటకు ప్రభుత్వమువారిని కోరుట గాని లేక తామే పూనుకొనుటగాని మంచిమార్గముగా గమనించుచున్నది. దీనివలన ఎక్కువధనవస్తువులు కలుగదు. ఉన్నతపాఠశాలోపాధ్యాయులంద్రనే, కళాశాలతరగతులకునూడ బోధించునవచ్చును. ఇది నూతనవిషయముగాదు. అనేక కళాశాలలందు, హైస్కూలులనకును కళాశాలకు ఒకటి Staff కలదు. విశాఖ పట్టణమందలి ఎ. వి. ఎస్ కళాశాల, విజయనగరంమహారాజువారి కళాశాల, బందరు హిందూకళాశాల మొదలయినవన్నియు నిట్టివే. కావున విశాఖపట్టణమందలి మేరీపాఠశాలయు, యింక తదితర స్త్రీపాఠశాలల వన్నియు యిటుల కళాశాలలగా మార్చవచ్చును. దానివల్ల అదనపుఖర్చు చాలితక్కువ.

అదియునుగాక విద్యార్థినులకు తీరములేకుండ చేయవలెను. విద్యార్థినులు చాలితక్కువ కావున వారికి Stipends కూడ యిచ్చినను అంతగా ఎక్కువధనవస్తువులుండవు. ధరఖాస్తు రుసుముకూడ తీసివేయ వలెను. అట్టికళాశాలల సమీపములందే లేక పాఠశాలయిన ఆ ఆవరణమువంటే విద్యార్థినులవసతిగృహము లుంచుటకూడ మంచిది. ఇట్టి పరిస్థితులందు విద్యార్థినుల వంపుటకు తరీదండ్రులు సందేహించదు.

ఆవరణలో పెట్టుటకు కొంచెము కష్టముగాని వసతిగృహములందు ఈరహసుకూడ ఏర్పాటుచేసి విద్యార్థినులఖర్చును చాలవరకు తగ్గించవచ్చును. వట్టుపని బాగుగా ఆవరణయందుంచుట కంతల ప్రకారము చంటిచేసుకొనుట మొదలయినవి. విద్యార్థినులు చాలితక్కువ యుండును కనుక వారు వంతులప్రకారము చంటిచేయుట చాలనులభము, ఇట్టివానివలన స్త్రీలకు ఖర్చుతగ్గుటయేగాక Domestic Science మొదలయినవి నేర్చుకొనుటకు చాల నిలుగానుండును. అంగవిద్య వర్ధిలించుటవలన స్త్రీలు తొరపాసులవునునని పూర్వ చారిత్రకరాయణులు చెప్పుటకు వీలుండదు. ఇట్టి విషయములు మనం కొంచెము క్రొత్తగమండును గాని పాశ్చాత్యదేశములందు, అందున ముఖ్యముగా బర్మినీదేశమందును మిక్కిలి హెచ్చుగా ఆవరణయందుండే వట్లు తెలియుచున్నది. దీనిని స్వయంసహాయము (Self-help) అని యందురు. కనుక ఇట్టివి కళాశాల అయినను ఉన్నతపాఠశాల అయినను, విద్యార్థినులవసతిగృహములందు ప్రవేశ పెట్టుట మంచిది.

నేను పైనచెప్పిన పద్ధతులపై కళాశాలనుపెట్టి, వసతిగృహముల వడపించిన, ప్రతివిద్యబాగుగ ప్రబలుటయేగాక ఖర్చుకూడ మిగుల తక్కువయినను, కాన స్త్రీవిద్యాభివృద్ధిమొదలు ?) గుర్తించెదరు గాక యని ప్రార్థించుచున్నాను.

ప్రణయశీర్వాదము

అధికాక్షర మూర్ఖవా రాయ : రావు గారు బి. ఏ. వి. ఎల్.

జాబిల్లి నెడజల్లు చంద్రకళలట్లు
నీకందల్లసాఖ్యంబు నెగజొందుగాలి!
వనమాలిక రసాలమున వ్రాలునట్లు
మేను నాకాగిళ్లలోనుంచుగాలి!
రవికాంతులనుగోరు ప్రసవంబులట్లు

నీమోవి నాముద్దుకామించుగాలి!
మేఘమాలికలోన మెదపుంచునట్లు
నిరలంబుప్రాణేశు దరినుంచుగాలి!
జానకి! లోకాన జలగులుగ్గుట్లు
నీయాత్మబ్రణయంబు నిర్విమూగాతి!

కార్తిక కైంకర్యము

వారి రాధాకృష్ణ యూర్తి గారు

౧

ప్రావృట్కాలఘనాఘసంబుల నభిష్యంగంపన్ స్నాతియై
పూవల్వల్ధరియించి క్రొన్ననల సంపూర్ణాభిరామంబునన్
ధీవిన్యాసముచేర్పరించు ప్రకృతిన్ దివ్యానుభూతిన్ శర
చ్చివాల్లభ్యముః జోపి పూచనిడె దెంతేభవ్యవే మానమా!

౨

ఒలసినప్రేమ గర్వకనియోగమనం దనరాదుకోర్కెలన్
బలిసిన పూర్ణగర్భవతి పంటవలంతి ప్రసారితేక్షణ
సలనమునం జెలంగియుఁ బ్రశంసలబొంది సుఖంబుగాదె నీ
వలపునొకింత చూరగొని వారిరుహోద్ధతిగర్వభంజనా!

౩

ఊర్జితశక్తియుక్తుఁడు మహోదయుఁ దాహవరంగమందు న
య్యర్జునుమించునట్టి ప్రతిభాయతుఁడై తనరాదుకార్న
ర్యార్జునుగాంచి క్షత్రియకులాభిరతింజరియుతు సత్కియో
పార్జితకీర్తి దండక లనంతములై విలసిల్ల మానమా!

౪

చలగియేవేళ శివపూజనేయునీవు
ద్వాదశీని హరిపూజను దగులనేమి!
హరిహరులపూజ లొకధంగియాచరించు
మానమా! యెట్టిజ్ఞానసంపత్తునీది.

౫

మాలోకంబునకేగుదేరుతరి వ్యోమప్రాప్తమోక్షోదయ
శ్రీలన్ వాహినులన్ విదల్చి మునుకల్ సేవింప వాక్రుతువా
లీలన్ సల్పగశీతువడ్డ డిదియేలే యట్టిసాధగ్యముల్
మాలోక గౌండరఃజల్లినన్ గడిగి సన్మానింపమే మానమా!

చల్లనితల్లి

కర్తాచంద్రశేఖరనగారు

ప్రకృతిజన్మగంలో ప్రతిబింబించే ప్రతిమానవుడికి దయయశేషి పురాకృతపుణ్యాన్ని లభిస్తుంది. గట్టిగానీచే స్వభావంకల వాయువుమాదా ఒక్కొక్కప్పుడు గులాబీరేకులురాబు దానికి వెలుస్తాడు. ఎందుచేత...? ప్రచండలేటోమార్తాండుకు మంచుబిందువును పొరించ దానికి ఒక్కొక్కప్పుడు జలజరించి మరుగుపడతాడు.....?

అది ధారాసంపాతదర్శిద్రవమయం. ఆకాశవరతహిమనిగ్ధసమయంగా చెట్టుచెట్టుచాటున- ఇంటింటిచాటున-పత్రిప్రతామతల్లిఉన్న తీర్థకుటీరంలోకి చొరకిరాకుడు—కాదు—కాదు— ఒకడు దొంగప్రచేరించి శతమావాచకప్రమేన ఆమెమెడమీద త్రాటినిముట్టుకొని భయకంపితాంగంతో రెండడుగులు వెనక్కు చేసి నేలకొరిగాడు.

నిర్భయానందంతో కష్టస్వార్థిలంలో గంటసిగ్గుత్రాగి ముఖ ప్త్యవస్థలో నుభిస్తోన్న పత్రి ప్రతామతల్లిని పామైలేమాత్రం ఏంలేస్తుంది? నిజంతరీప్తే పాము రక్తవాక్యాల్లో ప్రవహించేదీ దయ. స్వేచ్ఛగా సంచరించే తపయాత్మకి తృణాగ్రమైవాసరే నుమ్మకుం పే కొరికిపారేస్తుంది. స్వేచ్ఛావిహారానికి అడ్డులేసంతసేపు తిరిగితిరిగి కడుపు చల్లనితల్లిని ఏవస్తువుగా తొలించి వదులునో కంఠంమీద పాంపిల్ల. స్వోదరపోషణానికి చతురంతోభిపరీరభారలంలో న్యాయ మైన మార్గాన్ని అన్వేషించలేకపోలే పాపభీతిశేషండా ఏకార్యాలకై వా నిద్రించేది మానవ ప్రకృతి.

ఆమె సుఖాపారపారావారంలో స్వేచ్ఛార్మురులమీద నడిచినదేది సింహావలోకనం చేసి కళ్ళు తెరిచింది. చక్కని రక్తధారారాగంలో సుప్రసన్ననిమితితీనేత్రాలకి అడ్డుపడే బాష్ప బిందువుల కష్టజీవిమీద నిష్కంకప్రేమావృతదయాలోకనాలు ప్రసరించాయి. పర్యంకంమీద ఉండే పరిభగవానుని పాదాలకి నిర్మూలకంగా మొక్కి లేపి శతమానంచాటున చిందులాడే చిరువనిడిమువ్వచేతికిచ్చి రహస్యాలాపనంలో ఏడకో పంపింది. కష్టతీవి కంటిపాపలు పుష్పం చేప్పటికీ మూర్తిక్రియంలా ఎదురుకుండా తాండవించాడు వైద్యుమా, దంపతులున్నూ. లజ్జాపు రస్మ్యుతబాష్పంని ఆపుకోలేక వేదాంతతత్వోపదేశంచేసే పత్రిప్రతిపాదాలు కడిగాడు, పత్రి ప్రతిధర్మంచేత కొన్నాళ్ళకి స్వర్గంలో ప్రభమానసంగ్రహించాడు.

విశ్వపతి తీవరంబున వేకువైన

ఆదిగోమూతపాదాన అంశ మైన

నదులు వసించులోకాలు మరచినపుడు

(ప్రకృతి 'మిథ్య'ని యూహించురాద మనము, (తత్వోపదేశంలో ఏకదేశం)

భాత నన్నేల వెందు చేత : శ్రీమతి చావలి బం గారమ్మ గారు
[శైలవగన్ విగుల ముఖము ఆశేపాటప కొంచెటి లిలించుండి.]

ధాతా! నన్నేల వెందు చేత!
దయ జూడ వెందు చేత! ఓధరణివానమేత! ఓధాతా॥
1 రాతి నలుల తేసినావనే—భ్యాతినివిన్నాను
కోతులకే సిరులిచ్చిన—దాతవోయన్నాను— ఓధాతా॥
2 పరులవేడబోను—నీచాలనవడినాను
పతితపావన నిను నే—ప్రణుతితేసెదను— ఓధాతా॥

మంగళహారతి

శ్రీమతి బొడ్డుపల్లి చాలా త్రిపుర సుందరమ్మ గారు
“జవనినీకెన మంగళం” అలె

పల్లవి
హారతి మంగళహారతి! కమలాంబకు, మం॥
అను పల్లవి
హారతి మనమందరం ప్రేమాతో అడవిముందరి వారిజాక్షు
లార! కూడిపాడగాను కొరికనొసగు మనోహరికీ నిపుడు హా॥

చరణం

మేనకమ్మద్దులతనయకు మేదిని
బ్రోచె సువినయకు ఆనందమై ప
రమానందరూపమై అచ్యుతునిసోద
రి అభిలాంతిర్యామి హా॥
దక్షయజ్ఞ సంహారికి చాక్షాయణి కా
మూరికి అక్షయముగ భగవతుల
కు అభయము లిచ్చి కృపజూచు
మహాలక్ష్మి కమలాంబకు హా॥
దండిగా జొర్రలిపేటలో అందమయి
నా త్రిపురాసుందారికి కురదాలి
శిఖరాగ్రమందుండి వెలుగుమా
మండలామేలె మూతల్లికమలాంబకు హా॥

పాఠశాల

—ఆనవకాయ ఉచ్చా—

ఒక రోజు ఆనవకాయ నీరుకొనివచ్చి ముదిక కోసి నేనునుండ మైమన్నుకోక్క కోసివేసి ఒక గరిమెకాడ రోగాని అట్లుకాడరోగాని ఆకాయనిండ చిల్లులు పోగువవలెను. ఒక చెడలైన నీన్నలో ఒక రోయగాని రెండు కేర్లుగాని కాలునులట్టి నెయ్యిపోసి పొయ్యి మీద పెట్టి కావలెను. ఆనెయ్యి కాగివతోడనే ఈ కాయను ములుగునట్లుగా దానిలోనుండవలెను. కొంత నేపటికాకాయ పడికి పనేరినిసిప్పుకొనును. అదైని ఆకాయను పైరిసిసి ఒక చెడలైన పిటమీదకాని చేటలోకాని పెట్టి పదనకాయోట్టివట్లు నిన్నని పొట్టుగా కొట్టవలయును. ఒక బూరెలమూకుమలో నెయ్యివేసి పచ్చిమిరపకాయలు, అల్లంముక్కలు, కరివే పొవ్వు, తీలకట్ట, ఎండుమిరపకాయముక్కలు, మిరప పప్పు, ఆవాలు మొదలైనవానితో పొగుపునేయించ వలెను. పదప ఆపొగుపులో ఈపొట్టునువేసి దానికి సరిమడిన ఉప్పునువేసి కలియపెట్టి క్రిందికించి దానిలో నిమ్మ పండ్లరసముపోసి కలియపెట్టి తినినచో చాలరుచిగానుండును.

—ఆకెళ్ళ రత్నావళిదేవి.

—చిడి పప్పు అరిసెలు—

ఒకసవాళేరు తీడిపప్పుతెచ్చి చిక్కునిగదపాలు కొంచము తేమ్యకొని ఆపాలలో తీడిపప్పు గట్టిగా ముద్దవలెనున్నుకోవలెను. దానికి సరిమడుచక్కెర కూడావేసి రుబ్బవలెను. కొంచమువలకులు పోడిచేసి

వేసి కలుపవలెను. పొయ్యిమీద బొగలివేసి దానిలో నెయ్యిపోసి కాగివరకువారి చిన్న చిన్న ముద్ద నీమకొని బాడముఆవుమీదగాని ఆరటిఆవుమీదగాని తట్టి వేరి లోవేయవలెను. ఎరగావేగ వరువార తీసి భుజించి నయడ రుచిగానుండును.

—సూరత్తు నాగిమనెయ్యి.

—కోబ్బ రిహల్వ—

కోబ్బరికాయలనుకొట్టి తురిది ఒకకాయను ఆర తవ్వ వియ్యమువంతుచేర్చి మెత్తగారుప్పి రోగివండి వరుమగా రోడ్లవలయును. మితిమగు పంచదారను కలిపి పొయ్యియందుంచి పన్ను తేగయందు పెట్టవల యును. తీడిపప్పు, బాదంపప్పు, ద్రాక్ష, చీనాకలకండ వర్చవలయును. వైవప్పులను నెయ్యివేసి పక్కముగా నేయించి వేయవలయును. దించి కొంచము నెయ్యివేసి కలిపి భుజించిన బహురుచిగా నుండును. వీనివే కోబ్బరిహల్వాఅందురు.

—యన్. జ్ఞానప్రసూనాంబ.

—నెన్న ముండులు—

నెరులియ్యమును వానబోసి, వానివరకువారే బాగుగాకడిసి, నీరుహావులాగున వేచేని బుట్టలో పోసి ఏ నిముషములువుంచి, నీరుఅంతాపోయిన తరు వార, రోటిలోవేసి మెత్తగాకొట్టి, రెండుమూర్లు పన్ను జల్లడతో జల్లించవలెను. తరువారే ప్త నీక ఫేక్టరీ పంచదారముమాడా రోటిలోవేసి మెత్తగాకొట్ట వలెను. వైవప్పిన వియ్యపుకిండిని, పంచదారనుకలిపి

దానిలో పెద్దనలగకాయంత పెన్నముద్దనుకూడావేసి
లోటిలో ఈనూటిని కుమ్మువయ్యడం ముద్దయగును.
బాణలిలో నేయివేసి, బాసుగాకాగివరకువాలి పెకె
పైన ముద్దలోనుంచి పెద్దఉసిరికాయంత ముద్దనుతీసి,
ఒకటిపైపై లిక్కిలవలెచరిమి కానునున్న నేతిలో వేసి
గోధుమరంగుగావేసిన తరువాత తీసివేయమండ
వలెను. ఇవి చాలమ్మదువుగాను, దుదికరముగాను
ఉండే ఎన్నికోలాల్సినను నిలువరయించును. పిల్లలకు
చలమును, అశోగ్యముమయిచ్చి, లేలికగా తీర్చ
మగును.

—పెసరట్ల ఖర్జూ—

పొట్టుతోయన్న పెసరపప్పును నానబోసి, వాని
వచప్పును పొట్టుపోవునట్లు శుభ్రముగాకడిగి మిరప
కాయలు, అల్లం, జీలకర్ర, ఉప్పువేసి మెత్తగాదుబ్బ
వలెను. ఈదుబ్బినముద్దలో ఉల్లిపాయలు ముక్క
లుగాతరిగి కలిపి, బాణలిలో నూనెపోసి కాగనిచ్చి,
దుబ్బినముద్దను అట్లవలెవేసి, పైన దినున బాసుగావేగ
నిచ్చి తీయమండవలెను. అట్లు తయారైనతరువాత
ముక్కలుగాకోసి ఒకనోటయొందవలెను. అల్లం,
ధనియాలు, లవంగాలు, ఏంకకాయలు, గవగపాలు,
దాల్చినచెక్క, వీటిని ముద్దగానూరి, బాణలిలోనేయి
కాగివరకువాలి, నీరుల్లిపాయలనువేసి, బాటినివేగ
నిచ్చి అందులో ఈమసాలాముద్దనువేసి వేగినతరు
వాత, కొంచెము యెర్రమిరపకాయలు మూసినకారపు
ముద్దను, ఉప్పు కుమపువేసి వీటినికూడా వేగనిచ్చి
తయారుగాఉన్న పెసరట్లముక్కలనువేసి, కుదించి,
చిక్కనిపాలును పోయవలెను. పాలు యిగిలేవరకు
నిప్పులమీదయంచి తిరువాతదించి, వేడియొండ భుజం
చినచాలదుచిగాను, మంచిపరిమళముగాను ఉండును.

—పాతరగడ్డ సత్యవతమ్మ.

—వెన్న పాలు—

మొదట 3 తవ్వలలియ్యము శుభ్రముగాకడిగి
నానబోయవలయును. వానివరకుమరి మెత్తగా పిండి
కొట్టవలయును. అపిండిలో 1 పీకెడులెల్లము మెత్త

గాతరిగిపోసి కలుపవలయును. కలిపినపిండిలో పోత
దునెయ్యిఅగు వెన్ననుకూడకలిపి నోటియందుపోసి
దించవలయును. దంపగాదంపగా మెత్తగా పొకము
మాచరిఅగును. ఆపొకప్రముద్దనుతీసి చిన్నలిక్కిలవలె
చేసి అరచేతియందు ఉంచి అరిపెలవలె వల్లవలయును.
ఆఅరిపెలను నిలవలకాగునున్న నూనెలోకాని, చేతి
లోగానివేసి ఉడికించవలయును. ఉడికినతరువారీ
మెత్తగాను, దుచిగాను ఉండును. వానివే వెన్న
పాలుండురు.

—చదలవాడ రాఘవమ్మ.

—పేసంగి మట్టు—

‡ కేరుకవగపప్పు పొట్టు, నూకలేకుండా శుభ్రము
చేసికడిగి అలైనదువేసవట్లు నీరుపోసి పొయ్యిమీద
పెట్టి చిమడకుండావండి దించి మూకపెట్టిఉంచ
వలెను. లియ్యము శుభ్రముగాకడిగి రాత్రివానపోసి
ఉదయమువేదంచి సన్ననిగుడ్డతో చడకొట్టవలెను. వడ
కట్టినపిండి గిన్నెడు ఉడకపెట్టిఉంచిన కేసగపప్పు
గిన్నెడుకలిపి ముద్దఅవునంత నెయ్యిపోసి మెత్తగా
దుబ్బవలెను. అంతయు ఆవిధముగానే దుబ్బి పూత
లోవేసి మూతపెట్టవలెను. 2 ఎండుకోబ్బరిచిప్పలు
కురమవలెను. ‡ భాగము తీడివప్పు సన్నముగా తరిగ
వలెను. కొంచెము గవగపాలు వేయించవలెను. ‡ వీళ
చక్కెర కొద్దిగాఏకులపాడి వేసి తయారుచేసివుంచి
తీడివప్పునైరాలుకలిపి ఒకపళ్ళెములో ఉంచవలెను.
దుబ్బిఉంచినపిండి నిమ్మకాయంతముద్దతీసుకొని అర
చేతిలో లిక్కివలెతట్టి తయారుచేసిఉంచిన పూర్ణము
పెద్దమ్మా నెడువేసి మూతిమూసి పొడుగుగా అల్లడి
కాయవలె చేయవలెను. బాసలిపొయ్యిమీదపెట్టి
సవాళేరునెయ్యి పోయవలెను. నెయ్యికాగివరకువాలి
చేసిఉంచిన పేసంగిమట్టు నేతిలోవేయవలెను. ఎర
గావేగువరకుఉంచి తీయవలెను. అన్నియు ఈవిధ
ముగా వేయించుకోవవలెను. అన్నిపిండినంటలలోక
ఇది చాలాదుచిగా ఉండును. జాగ్రత్తగాఉంచిన
ఎడల మూడుకోలావరకు నిలవఉండును.

—కోకా ధనలక్ష్మమ్మ.

విషాద చాచ్య

తుష్టులపల్లి వేంకటసీతారామారావు గారు [హాహిత్యమందిలి]

నాగీతము నమా పఠెనది. కంఠునెరచి ఆమెవైపు చూశాను. 'దేవీ! నాసోదరుడు, సోదరీకూడా ఎందుకు నిన్ను చూడలేదు?' అని ప్రశ్నించాను. 'వాళ్ళందరూ నన్ను నమ్ముతారు. నన్ను సంతోషముతో భజిస్తారు' అని బాలితో ఒకమారు నన్ను వీక్షించి రెండుకన్నీటిబిందువులను రాల్చినది. మానవులంతా ఆమెను అనుకరించారు. అందరూ ఆమెతో నైక్యము పొందారు. వారిమూర్తులు సంభారాగములో స్వచ్ఛగా విహరిస్తూఉన్నవి. నేను ఒక్కణ్ణి. వీకాకినై నాను. ఈరాత్రి, ఈపగలు, ఈసముద్రము, ఈప్రపంచము నన్ను శాశ్వతంగా ఆవరించినవి. ఏవీ మాట్లాడవు. అన్నీ మానముద్ర బాల్చినవి. నాసంచారాన్ని పరిశీలిస్తూ అనుచరులవలె నా వెంటఉన్నవి. అన్య క్షమనభయము. అన్యతంత్రత నన్ను ఎక్కడికో యీశ్వరకొనిపోతూన్నవి.

దైన్యము

ఎ. వి. సీతారామయ్య గారు ఎం. ఏ.

కవిత్యరుడనుగాను నాకవితాభోరణిచే నిన్ను మెప్పించుటకు, ఒప్పించుటకు. భవిష్యదనుగాను పెద్దపెద్దగోవురములుగల దేవాలయములు కట్టింది పుణ్యమార్దించుటకు. బలిష్ఠుడనుగాను యెండవానలకు లక్ష్మ్యముచేయక తపస్సుచేయుటకు. మనోబలముగలవాడనుగాను యెల్లప్పుడూ నిశ్చే స్మరించుటకు. నిష్కల్మషుడనుగాను పదిత్రహృదయముతో నిన్ను సమీపించుటకు.

*

*

*

ఛందోబద్ధములయిన ప్రార్థనాగీతములచేత దప్ప సాధ్యుడవుగావా? కరీరమంతయు తపోవేడిమిచేత మాడ్చినగాని దర్శనమీయవా? కాపాయాంబరములుదాల్చి భక్తవేషము పూచినగాని నన్నాదరింపవా? నాకుటీరమునుండి ఎప్పుడో ఒకప్పుడు స్మరించిన తృప్తిపడవా? నిష్కల్మషుడగానని గుర్తించితిని. సమీపించుట కనుజ్ఞ సీయవా? దేవా! దేవా!

స్త్రీలు: వినోద పరిశ్రమలు

పూసలతో చెట్టు కట్టు విధము

శ్రీమతి సూరత్తు వాగమయ్యగారు

నవ్వునిచ్చే కత్తిరిగ మట్టలునుట్టలుగా మట్టి ఆయిట్టలు వజ్రములెక్కాగాని విడిగానాని ఆమెయిదరు. పొయిలో నివ్వులు చాగాఉన్నప్పుడు అది నివ్వులలోనే పి ఎరగాకాల్సి తీయవలెను. కాల్పకముందు దియమగావున్న తిగ కాల్పవరకువారే మెత్తగావలసియుండును. స్త్రీలు మెడలోనేనుకొను వల్లపూసలంతరే నవ్వుపూసలుఅన్ని రకములలోను వాయకును. అవతచ్చపూసలుకొన్ని ఎరపూసలుకొన్ని వసుపువచ్చపూసలుకొన్ని తెచ్చుకోవలెను. మెరుగుపూసలు బంగారుకలయిలో వాయకును. అవికూడా కొద్దిగాతెచ్చుకోవలెను. మైకాల్పి ఉంచుకొన్న తిగ పావుగజమువొచ్చన కొన్నిముక్కలుత్రుంచి ఉంచుకోవలెను. ఒకతిగముక్కతీసుకొని ఒక బంగారుదగంను మెరుగుపూసలన్ని చానినరపనురెండు ఆకువచ్చపూసలుగ్రుచ్చి అతిగరెండు రైపులకు నమయగావుంచి అటుతిగ రెండుఆకువచ్చపూసలలోనుంచి తీసి విగించినయడల మెరుగుపూస వైకిన్చి ఆకు వచ్చపూసలు 2 క్రిందికిన్చి రచ్చితిగ 2 రైపులకు వసుమగాఉండును. తిరిగి ఒకచుక్క తిగకు 3 ఆకువచ్చపూసలు గ్రుచ్చి రెండవరైపుతిగతెచ్చి తిరిగి ఈ 3 పూసలలోగ్రుచ్చి తీసి విగించవలెను. ఈలాగుననే 8 పూసలు వరకునేసి విగిస్తూవుండవలెను. తరువాత ఒక్కొక్కపూస తగ్గించుకొంటూవచ్చి చివరకు ఒక్కఆకువచ్చ పూసనేసి విగించి 2 రైపుల తిగకలిసి మెలిపెట్టినయడల ఉడిపోకుండాఉండును. ఇట్లుచేసినయడల ఆకు ఆకారముగాఉండును. ఇది ఆకులుచేయువిధము. పువ్వులుచేయు పెట్టువిన ఒకతిగముక్కతీసుకొని వీడు ఎరపూసలుగ్రుచ్చి చివరకుతీసి రెండవకొవతెచ్చి మెడటిపూసలలోనుంచి తీసి విగించినయడల ఆపూసలు గుండ్రముగావచ్చును. అలాతీసి విగించిన తిగ కేతిరిగి వీడుపూసలుగ్రుచ్చి ఈ 7 పూసలలో మెడటిపూసలో నుంచి తిగలాగి విగించినయడల అది వకరేకుగా గుండ్రముగావచ్చును. ఈలాగు 5 పార్లు చేసినయడల 35 పూసలుపట్టి 5 రేకులుగాఉండి పువ్వుఆకారమువీర్చును. 2 కొనుకలిసి పూసలుఉడిపోకుండా మెలిపెట్ట వలెను. కాయలుకట్టుకూ నరు. వావెడులావెడు తిగముక్కలు 2 తీసుకొని ఒక మెరుగు పూసగ్రుచ్చవలెను. గ్రుచ్చినపూస మధ్యకుతీసి తిగలువంచినయడల 4 ముక్కలుగావీర్చును. ఒక్కొక్కతిగకు 5 వొచ్చన వసుపు వచ్చపూసలు 4 తిగలకుగ్రుచ్చి 4 తిగలుకలిసి మెలిపెట్టవలెను. ఈలాగు ఆకులు పువ్వులు కాయలు తయారుచేయవలెను. కాయలుకొన్ని ఆకువచ్చపూసలలోకూడా చేయవలెను. వచ్చికాయలవరకుండును. ఒకపువ్వుతీసుకొని దానికి 3 చుక్కల 3 ఆకులునేసి మెలిపెట్టవలెను. అప్పుడు పైపువ్వున్న 3 రైపుల ఆకులువచ్చును. వాటికి కొంచెముక్రిందుగా 5 ఆకులునేసి మట్టవలెను. వాటికి కొంచెముక్రిందుగా 7 ఆకులు నేసి చుట్టినయడల చిన్నకొమ్మగావీర్చును. దానిరేమధ్యగా ఒకకాయ, ఒకపువ్వునేసి చుట్టవలెను. ఇంకా ఆకులు కావలసినయడల రెండుమాడువేయవచ్చును. ఆకులు, పువ్వులు, కాయలు ఉడిపోకుండా తిగగట్టిగా మెలిపెట్టుయండవలెను. ఒకపావుగజము గొడుగుపూవతెచ్చి తయారుచేసి ఉంచుకొన్న కొమ్మవకటి పూసపై పెట్టి తిగతోకట్టవలెను. దానికి కొంచెముక్రిందుగా 3 రైపుల మాడుకొమ్మలుపెట్టి తిగతోగట్టిగా కట్టుకూ రావలెను. తరువాత 5 కొమ్మలు తరువాత 7 కొమ్మలుపెట్టి గట్టిగా తిగతోకట్టుకూ మధ్యమధ్య విడిఆకులు, విడిపువ్వులు, కాయలుపెట్టుకూ కట్టుకూవచ్చినయడల చెట్టుకూ నరుగా తయారవును. గొడుగుఉంచు 2 వం కులవరకు కట్టవలెను. తరువాత ఒకచిన్నకుండీ తెచ్చి ఈచెట్టునిల్పుటకు వీమయిశాఖయతగా కుండీలోపోసి ఈచెట్టుపెట్టి మేకాబల్లమీదపెట్టినయడల అందముగాఉండును.

నీతంటే ఏమిటి? దాని అవశ్యకత ఏమిటి? నీతిలేవందువల్ల కలిగేవచ్చుమేమిటి? ఈ ప్రశ్నలు ప్రతిమనిషి తట్టితీరాలి. ఆశీశమంది నీతినిరిప్పించుకుని తిరుగుతూ అందువల్ల కలుగుతున్నవాదలను అర్థంచేసికోలేకుండా ఉన్నాడు. ఈ ప్రశ్నలను నాలుదికి తోచినప్రకారం వర్ణిస్తాను.

మొదటి యాభ్యుదయం ఏదంటే నీతి ఒకరికోసం ఏర్పడ్డది కాదు. సంఘంకోసం ఏర్పడ్డది. ఎవ్వరికైనా త్యాగంచేసి అదివిలో తలవచ్చు చేసుకోనే మనిష్యుడే నీతి అవసరంలేదు. నేను నీతిగా ఉండి వస్తున్నదని మనశేదమీలేదు. ఒకసంఘంలో ప్రతివ్యక్తి నీతిగా ప్రవర్తిస్తుంటే సంఘం అంతా వృద్ధివుతుంది. సంఘానికి నీతిని మించిన కావనంలేదు. నీతికి ధర్మం తో పుంలేదు. ఎవరికీ వారు ధర్మంగా ప్రవర్తించవచ్చును కాని మన ప్రవర్తన ఇంకొకరికి కూడా పంటంధించవచ్చు నీతికూడా చూడాలి. దీనికోచిన్న ఉదాహరణ ఇస్తాను. మనమనస్సులు పరిపక్వం కాకపోవుట చేతను మనకందరూపపును. ఒక్కొక్కమనిషి మనకు అవస్థాంతరిగిస్తాడు. అయినా అనునీతితో మాట్లాడవలసివచ్చినప్పుడు మర్యాదగా మాట్లాడడం నీతి—ధర్మం కాకపోవచ్చును. మనస్సులో ఒక అభిప్రాయం ఉంచుకుని పైకి ఒకవిధంగా మాట్లాడటం కావట్యం. కావట్యం ధర్మం కాదుమరి. అవిధంగానే ఆశీశపర్యాయాలు అబద్ధం అడటం నీతివుతుంది—అబద్ధం అడటంవల్ల ఎవరికీ వచ్చునేక నిజంవల్ల ఇంకొకరికి వాదకలిగవచ్చును. స్వలాభాకేషితో అబద్ధం అడటం అధర్మం; నీతికాదు, అనినీతికాదు! విశ్వామిత్రుడు హరిశ్చంద్రుణ్ణి తనవిషయం అబద్ధం అడించాలని చూశాడు కాని నీతికి ధంగంగా అబద్ధం అడించాలని ఎన్నమా చూడలేదు! విశ్వామిత్రుడి కిరియగుడు తెలియదో? లేక అయిన ఉద్దేశ్య ప్రకారం అబద్ధం స్వలాభాకేషితో కూడుకున్న అన్యరిమేదో? పురాణాదుల్లో అక్కడక్కడా ధర్మమాన్యులు వస్తుంటు. అవి వేరే ఏమీలేదు! నీతిరాజ్యామైన ధర్మాలు. అటువంటి సమయంలో ఎవ్వరూ నీతి గెలుస్తూ వస్తున్నది. ధర్మరాజు రాగా ధర్మం తెలిసినమనిషి. ఎవ్వరూ అతన్ని ధర్మంలో పడగొట్టలేదు, అందుచేత అయిన బొందితో స్వగ్రానికి పోయేసమయంలో యముడు మక్కరూపంగావచ్చి ఆమననీతి శే పరీక్షించాడు. మక్కర తనవంట రావాలనటంలో ధర్మరాజుకు మక్కరూప మమకారం ఏమీలేదు. అటువంటి మమకారాలున్న ధర్మరాజు ఒక్కొక్కసోదరుడే తనవనక శరీరం విడుస్తుంటే వనకైనా తిరిగి చూడక పైకి పోగిపోతాడా? దాని నీతేమిటంటే మనం ఎంత వేదాంతం కానిద్యండి సంఘంలో ఉండలేమనుకుంటే ప్రయోజనంలేదు. గాంధీమనసు శ్రీమృతమ సంయోగాని కశీరమైపోయింది. అందుకని మహాత్ముడు తననీతికి కానివారి ప్రశ్నలు తోడేకాదా?

బాలవిరోధువులు పువ్వువాహం చేసుకోకపోవటం ధర్మం కావచ్చును. అవునా కాదా అని శాశ్వతతలు తిరగ చేసి నోరు పెట్టేటట్లు తక్కువైన ఏదైనా ప్రయోజనం? బాలవిరోధువులు నిర్బంధంలో ఉండటంచేత సంఘం వారిపట్ల అనినీతితో ప్రవర్తిస్తున్నది. ఒకసంఘం నిర్మూలం కావటం నీతికాదని తోచి వ్యాప మహర్షి చంటివాడు పిల్లలమకన్నాడు.

నీతి చేస్తున్న పనేమిటి? ఆశీశవృత్తులవారిని ఆశీశరకాలవారిని కలుపుతున్నది. వికమత్యం కలగ చేస్తున్నది. అందరికీ ఒకటివిధమైన సంఘంలేదు. ఒక్కొక్కరికి తమభార్యపుత్రాదులే సంఘం. ఒక్కొక్కరి తనతం తమ గ్రామంవాటిపోదు. మహాత్ముడితనతం జగత్తంతా అక్రమించింది. మననీతి మనసంఘపరిచూడాని కనునన్యంగా ఉండాలి. అన్యత్వం అవిషయం తీసుకోండి. ఏమోకా ఒకప్పుడు వారు మనసంఘానికి చెందినవారుకారు. కాని క్రమావసరము మనకు నమోపించారు. మనలను నేవించటం మొదలుపెట్టారు.

మన ఆదివీతివల్ల మనరక్తం వారరక్తం ఒకటైపోయినై. అందువల్ల కలిగిన బాధ్యతలను మనలో నీవేనీ ఏం ప్రయోజనం? మనం వారతో నీతితో ప్రవర్తించవలసిన అవసరం వచ్చింది. అనవసరమూ అవసరమూ అని అనేక తేలవం వత్సరాలు పూర్వం నీటి వస్తున్న వేదాల్లో చూస్తే ఏం తెలుస్తుంది? నీతి అన్ని తీపులకూ ఒకటిగా లేదు. కుక్కలకు, పశుపక్ష్యులకు కురికించేసి నీతి మనకు చనికీరాదు. ఒక దేశం నీతి ఒక దేశానికి చనికీరాదు. ఒక అంశ్టయవతని చరపును మును వృత్తం చెయ్యటానికి రమ్మనిపిలవటం నీతిబాహ్యం కాదు. మన దేశంలోనో? అదిధంగానే ఒక కాలపు నీతి మరో కాలానికి చనికీరాదు. కొద్దికాలంలో మనకు ప్రస్తుత పాశ్చాత్యవాగరికత అబ్బుపడ్డను. దానికీతిగవట్టే మననీతికూడా మారుతుంది.

అనేక సాంఘిక ప్రశ్నలను ఏవిధంగా తేల్చుననీందీ మనవారికి తెలియలేదు. నీతి అనేది ఒక్కటి విచారితే మన సంఘం అనేక మార్పులు పంటనే తెచ్చుకుంటుందని నావశ్యకం. మనలో చాలామంది కాస్త్ర ప్రకారం ప్రవర్తించి భగ్నంగా న్యాయంగా ఉండి నీతిని తెలుసుకోక చివరకు పరకానికెందుకు పర్యామా అని ఆశ్చర్యపడతారాదు, చూస్తూండండి! ఒక్కమనిషి నీతి లేకపోవటంవల్ల ఎంతమంది జీవితాలు పరకరేంబ్యం కావచ్చునో తమింవికోండి.

నేనింకా ఈ విషయం ఏమీకోధన చెయ్యలేదు. కాని ఇటువంటి ప్రశ్నలు ఎవరిమట్టుకు వారు మనతలకు మించినవని అనుకుని వదిలేస్తే ప్రయోజనంలేదు. నేను చెప్పిన విషయాలు అందరికీ ఏవిధంగానో దిండి తెలుసు కునేరకూ నేనింతకన్న విశేషించివాని ప్రయోజనంలేదు.

కాననవిహంగమా!

శ్రీమతి యశోదాబాయి గారు

కాననవిహంగమా! నీదుగాన మతిమ
నోపారసుధామధురమైనను; దనిపె; నెగు
రనుబలాటపడెడి నెంతో మనసు; పైకి
నెగిరిపోవుదు నీతోడ నీకుకడకు
హాయిగా గానమొనరింపు మహాహా! మనసు
తేలె సంతసపుంగెరటాలపైని.
ఇంతమాధురి నీపాట తెల్లు కలిగి?
ఫలసుధావినిమయరసపాయి వగుట
నొక్కొ గాన మొనర్చు నీదోడ్పవంబ!
గమగమవలచు పూవుఁదీగలఁజెలంగి
గుబురుగా నున్న చెట్లజేతునను ఛాగి
తలతలలు మీఱ జలజలమలలనుండి
యినుకపైఁ దొల్కులాడుచున్న సెలయేటి
లీరమునఁ గంతమెత్తి మది వికసింప
నేర్చుకొలదిని బామము నీడజంబ!
కనులవండు వొనర్చు నీకాన సంబు

నందమును వర్ణనము చేసి విందొనర్చు
మతిముదావహమైన యీయామనిసిరి
నుతియొనర్చి మనంబు సంతోషవార్ధిఁ
దేల్పు మోపిట్ట! నీవు మోచింపుముమ్మ
దీని వర్ణింపుమనుచు నద్దానిబామ
మనుచు నిన్ను బాధించుట యంతెకాక
వినువును విరామమునులేక విశ్వమంత
దమకనుండు నందాఁక సంతతముఁబాడ
నీకుఁ దలమైన నీశ్వరునప్పట్టిచిత్ర
మును నగెంబు వర్ణింప నగునో ద్విజంబ!
నీవగిదిఁ బఠంగంబనై నేనుకూడఁ
దలిరుఁజివ్వలఁ బండ్లకొమ్మలఁ జరించి
యాఁకటికిఁ బండులరసంబు నాని సత్వ
భమున నెగురుచు నీశ్వరునిమహిమంబు
పాడుకొనుచుఁ గులాయనివాసినై ప
చిత్రజీవనమొనరింప వేడ్కపుట్టె.

వెలలేనిరత్నాభరణము శాంతమతికి లభించుట

ఇవ్వధంబుండఁగా నావద్యావలీపురమహారాజగు ప్రశాంతుండు తనభార్యయగు నిందిరాదేవికి నమూల్యరత్నంబు లనేకదిసంబులుగనార్జించి కంఠాభరణంబొకండుచేయించి యొసంగియుండె. ఆయిందిరాదేవి యొకనాఁడు మంగళస్నానంబునేయంబూని భూషణంబులుదీసి, పెట్టియనిడి కంఠమునంగల యాభరణముతీయమఱచి స్నానంబుచేయుచుండి చూచుకొని యారత్నాభరణమునుదీసి యందొకచిలుకకొయ్యకు దగిలించి జలకంబాడి యానగ నెత్తుకొనుట మఱచి యంతఃపురంబున కేగినదయ్యె. “ఒడలెఱుంగనమ్మకు నొడమెలు బరు వెఱుంగునా!” యనుసామెతవలె ఆహా! ధనమదాంధమెంత మఱపునుగలుగఁజేయు చున్నది? అంత స్నానముచేయునపుడు చిలుకకొయ్యకుఁదగిలించిన కంఠాభరణంబును గ్రద్ద యొకటి యాకసంబునందిరుగుచుండి, సూర్యకిరణంబులకు నాకంఠహారముతభరణయని కను లకు మిఱుమిట్లుగొల్పు మెఱపులుతుఱంగలించుటంజేసి కనుంగొని, అదేదియో దిను వదార్థంబనితలంచి హఠాత్తుగ నాయాభరణంబును గాళ్లతోఁదన్నుకొనివచ్చుచుండి ముక్కునఁబొడిచిచూడఁగాఁ దనకుపయోగములేకుండె.

శాంతమతిభర్తయగు భానుగుప్తుఁ డాదినము పల్లియకేగివచ్చునపుడు ఆతనికాదినము వ్యాపారమున నేమియు లభించకపోయినందున నేటి కిక్కరుఁ డిట్లుచేసినవాఁడుగదా! యని చింతించుచు నాపురసమీపమునకురాఁగా, శాంతమతి యదివరకు రిక్తహస్తముతో నింటికి రారాదనిచెప్పినమాట స్మరణకువచ్చి యేదై నంగొనిపోవజూడ నందేమియు నగుపడక యచ్చుటఁజచ్చిన చిన్నపామొకటి పడియుండుటంజేసి దానితోఁకనుబట్టుకుని యెత్తుకునివచ్చి తానుండుగుడిసెమీఁదఁ బాటవైచి గృహంబులోని కేగినవాడయ్యె. “దైవతంత్ర మచింత్య” మన్నట్లు దేవునితంత్రమును గనిపెట్టుట కెవరితరము? ఆహా! అంత నాగ్రద్ద యుపయోగములేనివస్తువని తలఁచి భానుగుప్తుని గుడిసెమీఁదుగ వచ్చుచుండఁగా సతఁడు దెచ్చిపాటవైచినపాముగట్టుగుబులుకొనుటంజేసి యాకంఠాభరణంబును గుడిసెపై విడచి యందుండినపాము నెత్తుకొనిపోయినదయ్యె.

మఱునాఁడు శాంతమతి వంటనీయుటకు గుడిసెమీఁదనెండఁజెట్టిన వీడకలురెంటిం దెచ్చుటకు వచ్చియెత్తుకొనుచుండఁగా నందుండు రత్నాభరణకాంతులు రవిరస్మివలన మెఱయుచుండఁజూచి యేమదియనితలంచి కట్టతోదగ్గఱకుఁ ద్రోసుకొనిచూడఁగా నది వెల లేని సామ్యగుటంజేసి చూచి యచ్చెరువొంది యీభూషణం బీగుడిసెపైకి నెట్లువచ్చియుండు ననితలంచి దానినెత్తుకునివచ్చి చూచుచుండ, నాదండకువేయఁబడిన పతకమునందు వెనుక ప్రక్క “ప్రశాంత” యనివ్రాసియుండె. అదిగని “ఓహో! యీరత్నాభరణము ఈవట్ట

కాధిపతియగు ప్రశాంతునిదిగనున్నది. లేకుండినచో నిట్టియమూల్యాభరణము సామాన్య జనులకునుండునా? అయిన నీహారమును భద్రపఱచి సమయంబువేచి యెవరిసామ్రాజ్య వారి కిచ్చివేయుదము. వెల్లడిచేసితిమేని దీనివలన నేమిజేయవలయునో యెఱుంగము. మఱియుఁ బరద్రవ్యమెప్పటికైనను దారిద్ర్యంబునుగల్గించుటగాక యశోహానియు సరక్రపాపియు, వంశోహానియుఁగల్గును. “అనభిధ్యాపరస్వేష సర్వనర్వేష సౌహృదం” అనునట్లు పరులద్రవ్య ములందు నాశలేకుండుటయు, సకలభూతములయందు దయగల్గియుండుటయు నివిముఖ్య మయిన సత్కర్మములు. ఈసత్కర్మములవలన నొకప్పుడైన భగవంతుఁడు దయగల్గి రక్షింపక మానఁడు. దురాశేవలన దుష్కర్మములుచేసినను స్వర్గప్రాప్తులుగాక యిహలోకసౌఖ్య మించుకేనియుఁబొందుటలేదు.

శ్లో. ఈశస్య కంఠగ్నపి
వాసుకిర్యాయుభోజనః
మహాతాంఘ్రాన మాశ్రిత్య
ఫలం భాగ్యమపాకిహి.

అనునట్లు వాసుకియనుసర్పము ఈశ్వరునకుఁ గంతాభరణంబుగ నుండినను అది గాలి నా హారము చేసుకొనుచున్నదిగాని మఱెట్టియాహారముచేయు భాగ్యమునొందలేదు. అదృష్టములేనిది గొప్పవారి నాశ్రయించినను ఫలంబుండునా? కాఁబట్టి యిట్టిసామ్యకాశపడి నందున నొకప్రయోజనములేదు. అనితలంచి యానగను భర్తకుఁజూపక యొకప్రాతలోఁ బెట్టి దాచి తనకార్యంబుననుండె.

అనంతరము రాజగృహంబునఁ బ్రశాంతమహారాజు సంతసంబునఁ బడకటింట నిందిరా దేవితో సరసోక్తులాడుచుండు సమయంబున భార్యంజూచి “ఏమిది యిందిరా! నీకంతబునఁ గ్రొమ్మెఱుంగుఁగు తుఱంగలించురతనాలదండలేకుండుటకు హేతువేమి?” యనఁగ నా యిందిరాదేవి కరంబునమెడందడవుకొని, హారములేకుండుటంతేసి “హా! యేమి నామంద బుద్ధి? స్నానమునేయునపుడు చిలుకకొయ్యకుఁదగిలించిన హారంబునుచేకొనిరాక మఱచితి” అనికడువడిలేచినచ్చి చిలుకకొయ్యనుజూడఁగ, నందుఁదాఁగిలించినదండ లేమించేసి చెలికత్తె లనురావించి భయంబుజూపి దండపోయిన హేతువడుగ నెవరును మాకుఁదెలియదనిచెప్పిరి. అందుఁ గడుకోపంబున రాజకడకేగి స్వామీ! యారత్నాభరణము చెలికత్తెలుతక్కు మఱెవ్వరుజూచినవారుగారు. నిశ్చయించిదియని చెప్పటంతేసి, రాజు వారలరావించి సయ భయోక్తులనడిగినను, వారు దేవునినానఁపెట్టి యానగఁజూడ లేనిద దృఢంబుగఁజెప్పిరి. ధనముపోయినయింటఁదనవారిసడుగుట వాడుకగనుండినను తమరినెల్లప్పుడుసేవించు పని వాండ్ర గుణగుణంబులు గనిపెట్టక యూరకనిందమోపుటదగునా? ఆహా! ధనమెంతనిర్ణయ గలది? ధనమెంత యసత్యముగలది? అంత నారాజు చెలికత్తెలతో రేపుదయము మీరు

రత్నాభరణంబు దెచ్చియావలయు, నట్లు లేకుండినచో మీరలలుడెగవడికింపెదనని చెప్పి భార్యతోడ శయ్యాగృహంబున నిద్రించి యొకనమయానలేచి యిట్లుతలంచె: “హారము చిలుకకొయ్యకుండగిలించి మఱచివచ్చినపు డాదండనుజూచి, తినెనుపదార్థమనితలంచి, కాకి గాని గ్రద్దగాని కాళ్లనిటికించుకొని యెటకేనియుంబోయి నేలంబడవేసియుండినచో నేమి నేయనగును? అట్లులేకుండినచో, నానగను బనివాండ్రెత్తుట కెంతదైర్యము? అట్లుదాచుటకునేర్చియుండిలేని యిన్నాళ్లవఱకు, నగరిలోనెంతగాముఖాచియుండరు? రంకులనము, దొంగలనముదాగదన్నట్లు ఇందాక యట్టిదొంగవనిచేసినట్లు చెప్పగావినలేదు. అట్లుండ నూరక పిండ్రబీడింపనేటికీ? అయిన నాకంతాభరణంబువలె నొకయాభరణంబునరెరారు. దానికెంతయుధనంబు వ్యయమొనర్పితి. ఆభూషణముపోవుటచేత నెంతయుంజంత మనంబు నగలంత వెట్టుచున్నది. దానివలె మఱియుకరత్నాభరణము చేయుంతమని తలంచినచో నీక నెన్నాళ్లకట్టి రత్నంబులుసంపాదించి చేయుచుటదుర్లభంబు. కానిమ్ము. దీనికేదైన నొకయుపాయంబు వన్ని నగవచ్చునట్లు చేసుకొనవలయును” పనినిశ్చయించి మరునాడు కొలుపుకూటంబునకువచ్చి మంత్రిరాక కెనురుచూచుచుండె.

ఆనాటిరాత్రి మంత్రికి సర్పముకఱచుటంతేసి మంత్రితంత్రౌషధంబులు చేయుచు కొనుచుండియు మరునాడు జాముపొద్దుకు మృతినొండె. ఆమరణవార్త మఱికొంత తడవుకు నేవకులవలన రాజునిని అక్కటా! ఏమి నాకాలబలము! రెండుమాసంబులపుడు చేయించిన యమూల్యాభరణముపోయిన జాడతెలియకపోయె. అది యొకదుష్కాలమని తలంచియుండగా, మంత్రిమరణవార్తయొక్కటి వింటినిగదా! యిట్టి వికృతభయవచనంబులు మఱింకెన్ని వినవలసియున్నదో తెలియలేదు. ఏమి నాదురదృష్టము? అని మంత్రికి సంస్కీర్తనలు బాగుగ జరిపించివచ్చి యిట్లుచింతించె:

ఆ.గీ. రాజా కొక్కహాని రాకుండ రాజ్యతం

త్రములానర్చుకొంచు ధర్మమఱసి

హితముగోరునట్టి మతిమంతుడేగదా

మంత్రియనగకొప్పు మహాదలంప

అనునట్లు రాజాకొకయావదరాకుండునట్లు రాజ్యతంత్రంబులు గడవుచు న్యాయ మార్గంబుననుసరించి మేలుగోరుచుండువాఁడుగదా మంత్రియనంబును? అట్టిమంత్రిలేనిరాజేం ద్రునిపదవియేల? మఱియు జ్ఞానంబులేని మనుజుజన్మంబును, మృదుమధురవచనలాలనంబులేని భార్యతోడికాపురంబును దైర్యసాహసాదార్యయువులులేని పుత్తుండును, నిశ్చలచిత్తంబు లేని లేపంబును, బాహువులులేని యుద్ధక్రమంబును, శిరంబులేని శరీరంబును, ఎట్లు ప్రయోజనములేదో యట్లు సచివోత్తముఁడులేని రాజ్యము ప్రయోజనమేమి? ఇంతవిశ్వాసముగల మంత్రివర్యునిపంటివాని నికెందుండి వెదకిదెత్తు? గులకతాలవలె జగంబున నెండలుమనుజు

లుండినను, గుణంబులతో మోటువడించురత్నంబులవలె మనుజులుండుట దుర్లభము. ఉండినను మంత్రివదలికి లభించునట్టివాడరుదు. లభించినను రాజకు హితముగోరి కపటవృత్తిలేక, పాపంబునకు వెలుచి, సత్కార్యములచేత లోకులచేబాగ డడతెంచి, మానప్రాణంబులు కాపాడుకొంచు, రాజసురక్షించువాడు లభించుటకష్టము. కానిమ్మింతకు, “సహసావిధదీపక్రియా,” మనునారోగ్యక్తివలె యోచింపక యొకకార్యము త్వరపడిసేయరాదు. “వెనుక చింతించుట వెట్టితనము” అనునట్లుచేసి వెనుక అయ్యో! యీరీతిచేసితిమిగదా! యని చింతించుకంటె వెట్టియేమున్నది. అనుచింతతో రెండుమాసములవఱకు నగరిలోఁబోయిన కంఠాహారమునుగురించి తలంపులేకయుండె.

ఇవ్వీధంబుండ నొకనాడు భార్యదగ్గఱకేతెంచి “మంత్రిమరణచింతతో నింటఁబోయిన యమూల్యాభరణచింత మానినట్లున్నది. దానివెదకిదెప్పించువ్రయత్నము సేయకున్నారేల?” అనినవిని రాజేంద్రుండట్లు సేయుతుననిచెప్పి ఏరీతిఁ బ్రయత్నించినచో నారత్నాభరణంబులభించుకొని కొంతతడవుయోచించఁగాఁ గట్టకడ నొకవెలుపు మనంబున కుత్తమంబనిదోచి యొకభటునిరావించి యిట్లనియె:

రాజగారింట రత్నాలహారంబాకండు పోయియున్నదనియు నది దెచ్చియిచ్చువారికి నత్యంబుపరికించి గొప్పబహుమానంబిచ్చుటగాక వారిపేరు జగత్ప్రసిద్ధిగనుండునట్లు వారు చెప్పినచోప్పున జరిగింతురనియు, నీవట్టణంజెల్లఁ జాటించుమని చెప్పుటంజేసి యాభటుండట్లు చాటించినవాడయ్యె. అట్లుచాటించినది శాంతమతిబాగుగవిని మనంబున నానందమొంది పొరిగింటికేగి యిత్తడిపల్లెరంజాకండు దీనుకునివచ్చి, భర్తనుబిలిచి నాథా! నాచెప్పినచోప్పుడప్పక యాయటవరహగొనిపోయి, నిమ్మపండ్లును, అనంటిపండ్లును, ఆరంజిపండ్లును, ద్రాక్షాపులకండంబులును, సుగంధపువ్వుంబులును, ఏలకలవంగములును, జావత్రిజాతకాయ వక్కలాకులును, గొనిరమ్మనిచెప్పుటంజేసి భానుగుప్తుండు శాంతమతిచెప్పినపండ్లు మున్నగు నవి దెచ్చియిచ్చె. అవన్నియు శాంతమతిపల్లెరంబునఁ బొందుపఱచి యందునం దనకులభించిన యమూల్యాభరణంబునిడికొని భర్తను దలచాగనిడుకొమ్మనిచెప్పి యిట్లనియె:

“ప్రాణేశ్వరా! నాతోడ రాజమందిరంబునకురండు. వచ్చి నేనారాజకు సాష్టాంగ సమస్కారముసేయునపుడు నాతోడఁదామునుజేయుఁడు. నేను లేచునపుడు తామును లేండు. రాజతో నే నన్నియుమాటాడెదను” అనిచెప్పి తనకు నాయమూల్యాభరణము లభించినవృత్తాంతమునుజెప్పి, అందులకు నాతండునగుచు సరిసరి! యిది చెచ్చినపామునలన లభించినదని పామునంగతి శాంతమతికిఁజెప్పి, పిదప నాపల్లెరంబునెత్తుకుని దంపతులిద్దఱు రాజమందిరంబునకేగి, సింహాసనాసీనుఁడై యుండు రాజమండట నాపల్లెరంబిడి యిద్దఱు సాష్టాంగసమస్కారంబులుచేసి లేవక యూరకయుండిరి.

శాంతమతి ప్రశాంతమహారాజువలన శ్రీలక్ష్మీవరలంబునకు నుత్తరువడుగుట

అంతఃప్రశాంతమహారాజు పల్లెరంబునఁజెట్టియుండు రత్నభరణంబుజూచి చేతికెత్తు తుని, తనయుంటఁబోయిన కంఠాభరణంబగుటంజేసి సంతసించి యాదంపతులంజూచి లెండని చెప్పెనుగాని వారులేవక యూరకుండిరి. అప్పుడు రాజు దగ్గఱకేఠించి, “దొంగతనమువలన నీదండపోయినందులకు మిమ్ముదండింతనని భయంపడకలెండు. పట్టణంబునఁ జాటింపించినట్ల కట్టనంజేదె సనిత్తు. కవటవృత్తి మిమ్ము వివత్తునకుఁద్రోయుటలేదు. అడిసమాట తప్పుట లేదు.” అనఁగ విని శాంతమతి “నాయనా! అడిసమాటతప్పుటలేదుగదా! ముమ్మారుచెప్పి, నాచెప్పెనుమాటను బాలించితివేని ఛాలు” ననుచు నిద్దఱులేచినిలువంబడిరి.

రాజాదంపతులంజూచి అడిసమాట తప్పుటలేదని ముమ్మారువల్కి కంఠాభరణ వృత్తాంతమడుగుటంజేసి శాంతమతియిట్లునియె:

“నాయనా! మేముండుకుడిసెమీఁదఁ జచ్చిసహమఃపిల్లయొకటి యుండినది. గ్రద్ద యొకటి యెందుండియో యీకంఠాభరణంబును గాల్గనిటికించుకునిదెచ్చి గుడిసెపైఁబడవేసి యాచచ్చిసహము నెత్తుకునిపోయినది. ఇది దైవసంకల్పమువలన జరిగినకార్యమనితలంచి వెన్నడి నేనియాభరణమును గట్టతోఁద్రోసి యెత్తుకునిచూచి

క. పరధనము నడువారించినఁ

బరలోకనుఖంబుపెడును బరమేశుఁడం న

త్కరుణంబొడఁడు గప్పము

అరయఁగఁజైచైవనమృ నవనీవాధా!

అనుసీతంబాటింది పరద్రవ్యమపహరించుటవలన దురితంబును, బరలోకనుఖహానియు గల్గును. మఱియును

శీ. కొటరాగ్నిర్వధాకేషం సమాలం పాదపంహారే

ధర్మాత్థాతు తథాల్పపి రాగదోషవివాకయేత్ ||

అనునట్లు చెట్టుతోట్టయందు నిప్పుకొంత నిల్చియుండినపక్షంబున నాచెట్టును పేలు తోనకుగంట నెట్లుకాల్చిచేయునో, యట్లు పేరాశయనుదోష మించుకయుండినచో నిజమగు మేలయిన ధర్మార్థములను నాశనముసేయుచున్నది. కాబట్టి పరద్రవ్యమును హరించుట శ్రేయంబుగాదనితలంచి జూచిపెట్టియుండి యీయాభరణము విషయమై యెన్నరైన నడిగె దనో వారికితమనియు, లేక కొన్నార్లుచూచి అనాధధనంబునకు మానవనాథుండు నాథుండను సామెతవలె నీకంఠాభరణంబును రాజుఁడలంచియుంటిని. “పల్లముండువోట నీరునిల్చునట్లు” ఏసాత్తు ఏవోటచేరవలెనో యావోటఁజేరుకాలము వచ్చుటంజేసియును దాముపట్టణంబున భూషణముదెచ్చి యిచ్చువారికి బహుమానం విత్తుననియుఁ జూరుని వలనఁ జాటింపించినందున విని, పరమానందభరితనై యిట్లుదెచ్చి భవచ్చరణారవిందంబుల కడ నిడితి, మేము కడుపేదవాండ్రము, మూకీయూరనిలుచుటకు నిల్లులేదు. మేమువైశ్య

కులసంజాతులము. మాకుఁదామేమియు బహుమాన మీయఁబనిలేదు. నామనంబున నొకతలంపున్నది. అదిపరిపూర్తిగావించితీరేని చాలు”ననఁగ నావ్రశాంతమహారాజు శాంతమతి నిబధర్మంబునకు సంగోపించి యిట్లనియె:

“అమ్మా! యీయాభరణమును దాచిపెట్టి యమ్ముకొనక యిమ్మెయిందెచ్చి ముదమ్ముగల్గించువారిమ్ముహింగలరే నీనచ్చరిత్రమ్మునకు మెఱమెచ్చువాడ. భవదభీష్టమొకంగించితీవేని యవ్యధమ్మునజరిగింతు. ఇంతప్రాయమ్మున సంతయుఁజక్కనిసీతులు పల్కి జగమ్మునఁగొమ్ములమిన్నలకు యశమ్ముచెచ్చితివిగదా!” యని యాదంపతులపేళ్లడిగి దెలుసుకుని సంతసించుచుండ శాంతమతి రాజేంద్రునకిట్లనియె:

“నాయనా! యీయవసీతలంబున, “అర్థాస్సాధారణా ఏవ వియజ్యంతే స్వభావతః” అనునట్లు ద్రవ్యాదివదార్థములు సర్వజనసామాన్యములుగాని వేఱుగాదు. మఱియుఁగొన్ని దినంబులకు నవి నశించిపోవునవిగనున్నవి. దానంతేసి నాకెట్టివిధములయిన బహుమానమునలదు. ఈశ్రావణశుద్ధపౌర్ణమికి ముందువచ్చు శుక్రవారమునాఁడు వరలక్ష్మీవ్రతము వచ్చుచున్నది. అనంతదిన మీపట్టణంబున నెనరుగాని వ్రతముచేయఁగూడదనియు, ముందు దినము మూసినవీధితల్పులు తేజవకూడదనియు, నొకవేళ యెవరైనఁ దల్పుదెఱచియలికి మ్రుగులిడిరేని దగుదండనవిధింతుననియు నిట్లుపురంబునఁ జాటంపించితీరేని చాలును.” అన విని రాజేంద్రుఁడు “భద్రా! శాంతమతి! ధనధాన్యములును, భూములును, భూషణాంబరములును, గ్రామంబులును, గోరక కట్టకడ యేమిట్లుగోరితివి? అయిన నీయభీష్టంబువొప్పున నిప్పుడఁచాటంపించెడఁబొమ్ము.” అనిచెప్పి శాంతమతి యభీష్టప్రకారంబుగ నప్పట్టణంబంతయుఁ జాటంపించె.

అసంతరము శాంతమతి భర్తందోడ్కొనివచ్చి గుడిసెఁజేరె. పురంబునఁగల జనులందఱారాజనాసతికి నచ్చెరువందిరి. ఇవిధంబుండ నావ్రతదినము వచ్చుటంతేసి శాంతమతి తానుండుగుడిసెను బాగుగనలికి మ్రుగులిడి యెఱుమన్నుబూసి, ద్వారంబునకు మావి, మట్టి, రావి గుత్తులతోడఁ పూగుత్తులఁజేర్చి తోరణంబుగట్టి వ్రతంబునకువలసిన వస్తుసముదాయంబును నేకరించుకొని భర్తకు మంగళస్నానంబుసేయించి తానుంజేసి శుద్ధివస్త్రంబుల లంకరించుకొని కక్కికొలది భక్ష్యభోజ్యాదులొనర్చి సాయంసమయంబున నాగుడిసెయందు తర్రభాగంబున, నొకమండపము కదలికా స్తంభంబులచే నిర్మించి, వివిధపుష్పవత్త్రంబులచే నలంకరించి యామంటపమధ్యంబున నొకపీఠపై గ్రోత్తరింపంబులుపోసి యందు లక్ష్మీకలశంబొండిడి యిరుప్రక్కలయందు దీపంబులు వెలిగించి, తానదివఱక వ్రతంబుకల్పప్రకారము చేయించుట కొకవిప్రోత్తముని రావించుకొనియుండుటంతేసి యాతని పూర్వకంబుగ భర్తయుండాను నిశ్చలభక్తిం బ్రభవంబున గణేశునారాధించుకొని యావల నాలక్ష్మిని ననేకవిధంబులంగొనియాడి విధిప్రకారము వ్రతంబాసర్పుచుండిరి.

శాంతమతికి లక్ష్మీదేవి ప్రసన్నమగుట

ఇవ్వినందుండ నాదిన మాపురనినాసియగు లక్ష్మీదేవియందందుఁదిరిగి యెందుంగాని పరిశుద్ధమగుచోటు లేనందులకు నచ్చెరువంది వచ్చుచుండి శాంతమతియుండు గుడిసెకడం జూడఁ గమరమ్యంబై యుండుటంతేసి యానందంబు నొంది యటకు

సీ. కందమ్మివన్నియ నొందినవెమ్మాయఁ గలికల్వలారగు నమ్మచోయఁ

దుమ్మెత్త శుక్కులఁ దుఱంగలించెడు నురుక్కిసిమిని కమ్మరిచుక్క యెనఁగునోపలఁ

నిగ్గుటద్దంబుల నెఱిఁచెల్పుచెక్కిళ్లు బంజాలకమ్మలు చులుచెవులుఁ

బలుచింతతోమ్మసొమ్ములసోయగంబు నొప్పెడుచేయిదమ్ములు పెద్దయదమఱుఁ

గ్రొమ్మెఱుంగులపోడిమి బిమ్మ చుసెడి

వలువఁకెన్నెందునోడలవందలు తెలంగు

నడుగుదమ్ములుఁ దవరార విడిగివిడగ

నట్టితోగదమ్మిపువుఁగల నందియెలమి.

అడుగుదమ్ముల నందియలు మ్రోయ లేనగవు నమ్మెగంబున మొలకలెత్త, వచ్చి వీధిగుమ్మముకడ నిలుచుటంజూచి శాంతమతి యించుకరడవు పూజమాని కడునడిఁ బ్రయుండోడ్కొని యెదురేగి యీమెలక్కియని నిశ్చయించి

శ్లో. మహాలక్ష్మీ నమస్తుభ్యం

నమస్తుభ్యం నురేశ్వరి

హరిప్రియే నమస్తుభ్యం

నమస్తుభ్యం దయానిధి

నమః క్షీరాననమతే

నమస్త్రై లోక్యధారిణి

నమస్త్యస్తే నమస్తుభ్యం

రక్షహం శరణాగతమ్.

అనిభ్యానంబుంతేసి దండప్రణామంబులాచరించి యాదేనితో నిట్లనియె: “తల్లీ! నీవెల్లలోకంబుల నుల్లాసంబుగఁ గ్రుమ్మరుదానవు, నాయమగుమాటలకుఁ గమంగృహ నుత్తర వీడలంతు. మఱియు నిష్కన్యాంగన యిది యెవతోవచ్చినదని తలంపక హంప్రియయని నిశ్చయించి వేడుదాన” ననఁగ నాయుండిర కరుగార్చిది త్తయై శాంతమతింజూచి “అమ్మా! యిమ్మహాపట్టణమ్మున నెందేని మంగళకరమ్ముగుచోటు లేనిొకదేని యందందుఁ గ్రుమ్మరి యిందు మనమ్మునకు సంతనమ్ముగనుండ వచ్చి నీవడిగడువరమ్ములిచ్చి యిందించుకగూర్చుండి పోవనెంచినదాన. నీవేమో యడుగనెంచినది యడుగుము” అనఁగ శాంతమతి, “లోక మాలా! ఈకరణింజెప్పు టుచితంబుగాదు. కాఁబట్టియ మున్నడిగ “లోకంబులంగ్రుమ్మరు దానవని యంటిని. అట్లు తడయక యిపుడపోవనెంచితివేని నాయునికికడనిలువక నాకెట్టి వరంబులేని యీక యెందేనిపోమ్ము. వచ్చినదానవు నిశ్చలము నాయుంట మఱియేమ్య

రతోనుండుము. మఱియు నాస్వస్థుంబున నిదివఱకే వ్రసన్నంబయి నన్నాదరించితివేని నీయభీష్టాపూర్తి సేయుదాననని వచించినదానవు. ఆడినమాటడప్పక నావేడితోలియకొని యుండుము. కాదంటివేని గుడిసెలోని కడుగిడక తడయకపోమ్ము. నాలేమిలో నిపుడుండు నట్లుండెన. లేడికిలేచినదే ప్రయాణమన్నట్లు యాదినమిక్కడ రేపింకొక్కయెడ మూడవ నాడు మఱొక్కడ యిట్లు పంచరించుట నించుక సేవలన సుఖంబుగనృట్టదు. రెన్నాళ్ల రెడ్డితనానికున్నదున్న సమ్మి డంబముగ దిరిగినట్ల నీవు రెండుదినంబులు నాగుడిసెనుండి లేనిపోని వెళ్లివేమంబులచాలు సేయకుము. దయగల్గి నామాట కీయ్యకొంటివేని గుమ్మము దాటి లోనికీగుము. నిర్దయహృదయముగల దావై నచో నిక నేతెప్పబనిలేదుగదా! దిట్టతనంబుగ మాటాడుదాననని యాయాసంపడకుము. ఎట్టివారికింగాని యొకపంగతికె గట్టడయుండుటమేలు. కాబట్టి యిందుండనేల?

కం. అమ్మా! మాయంటికిరా

జమ్మా! యందలున్న హెయ నడుగులిడుదు ని

త్యమ్మును మావలనంటే

కొమ్మా! పూజలును తెలగి గుడుగ్గుచ జవసి!

అనిప్రార్థించుటండేసి శాంతిమతి వచనంబుల కత్యంతసంతోషచిత్తయగుచు నాహరి కాంత సేవభ్యర్థించినట్ల నీయింటనుండుదాననని వచించి రెండడుగులు గుమ్మముదాటి గుడిసె లోనికీగి యంతర్హితయయ్యె. అంత నాశాంతమతి భర్తవోడ్కొని లోపలికీగి జరుపు చుండిన వ్రతంబు సంపూర్తిగావించి వచ్చియుండు విప్రోత్తమునకు శక్తికొలంది దక్షిణ తాంబూలంబులొసంగి యాతని శుభదాశీర్వచనంబులంది యతనింబంపి యావలదాను భర్తతో, నాలక్ష్మిడేవిని యనేకవిధంబుల వినుతించి, భర్తయుందాను భుజించిరి. మరు నాడు యథావిధి పునఃపూజచేసుకొని యెప్పటియట్ల యుండిరి. —కొదువ.

అ ర మో డ్దు

ప్రేయసీ! యేల నీవిట్టిబేలవైతి?
తెల్లసమయంబులందు నేనింటికడనె
యున్నచో, కార్యజాలంబులన్ని బుగ్గె
గలసిపోవే? విడేశంపుగమన మేను
వ్యర్థముగనిచ్చగింతునే! యాలసింప
కైదుదినములలోన, నేనన్నిపనుల
సరగఁగావించి, యింటికిమరలివత్తు
నంచు, నెట్టకేలకునునొప్పించి, పోవ
పయనమగునంత, గిన్నుల బాష్పకణము
లలముకొన, వీధికడనున్న యరుగుపై ని

కొన్లు నమంచి జోగయ్య శర్మ గారు
మందమారుతకంపితమాధవీల
తికముపోలిక నిలిచి, మదీయగమన
మగుపడెడుసంతవఱకు, ననన్యదృష్టిఁ
గాంచి, దైన్యంబు మోమునఁ గడలుకొనఁగ
నరుణుఁ డవదాది కేగఁగ నవసరమున
సర్థముకుళితవికసితార్థాంబుజద్య
యంపుశోభామనోహరం బరకరెంచి,
మద్వియోగవిషాదసంభ్రాంతయగుచు,
పాలపుచూపులతోడ నన్ జూచునట్టి,
మగువ యరమోడ్పుకన్దోయి మరువఁదర మో

దీపావళి నాడు

“ఇదిగో. మిమ్మల్నే. అబ్బ! యీ పాటికి రేడ్డుమా”
అంది సామితి భర్తను లేపుతూ.

“.....”

“లేవడటండీ... చాలా పడున్నాయండీ!”

“ఊర్లే ఒకటే అల్లరి. — కాస్తే పైవా పడుకోని
య్యోన్.” అన్నాడు ప్రకాశ్ తాను మునుగుతీస్తూ.

“మీరు పక్కకి రోజా అడ్డమొస్తున్నట్టు... రోజా
లేపుతున్నావా?... ఇవ్వాళే కాస్త పనుందిగదా అని
పండ్లగోళాయను. వాళ్ళ పిల్లలు చూడండి ఎలా అడుగు
కుంటున్నారో పార్డు చేశావే.”

“నన్ను అడుకోమన్నావేంటి?”

“అడుకోండి. రోప్పేంటి?”

“అ... యిహ అదొక్కటే ఉండిపోయింది. మా అ
మ్మ వంటి ఏం చేస్తుందో తెలుసా నువ్వు నన్ను అట్టే
పిస్తున్నావని.”

“లేవడండానే కలుగుచెప్తారే? అదిగో మీ అ
మ్మ పిలుస్తున్నారు. వివరమతోందా? త్వరగా రోజా
ద్దుమా. చిన్న బ్బాయిని బతిమిలాడినట్లు బతిమిలా
డావీ.”

“అ బతిమిలాడొద్దూ? మా అమ్మకు నేను చిన్న
బ్బాయినికానూమరి.”

“నరే, బతిమిలాడవలసివచ్చినప్పుడు బతిమిలాడ
తాల్సింది... లేవడగదూ?”

“నాకిప్పుడు నీళ్ళేమిటి? నీ శేంమరిపోయిందా
ఏమిటి?”

“అయ్యో! అలా అంటూ లేమిటి? పండ్లగోళాగదూ?
మీరు పోనుకోకపోలే నేను పోనుకోనూ. రారూ?”

“పిచ్చిరానా! నా కండువే మునీలివాణ్ణాయాను.”

“అప్పుడే మునీలివాళ్ళయారూ యిద్దరు పిల్లల్ని కన
గానే... మీ లేవన్నానరే యిహ రోపుడు.”

“ఏమిరా! అబ్బాయి! ఇంకా లేవలేదుగా? వీరర

శ్రీమతి కవులిగ లక్ష్మీ బాయమ్మ గారు
వారే ఎంతమందిపోనుకోవాలో చూడూ.” అంటూ

కామేశ్వరమ్మ కచ్చింది చేతిలో చెంబోకటి పట్టుకొని.

“వాళ్ళు పంటికి పోకాక నేనూ.”

“చిన్న పిల్లలా... ప్రార్డున్నే లేపులే మారాం పెడ
తారు. మాడుపుంటులకిలేరాం నేనూ, అదీనీ.”

“మందు దానికి పోయ్యి.”

“అలాక్కాడంటుంది. నీకు పోకాక అది పోనుకుం
టుందిట... కాస్త చలితే గాక పోస్తా దానికి.”

“అహ! దానికెవరిట, నాకు వల్లదుట, ఇదేవన్నీ
పాతం.”

“నీవెరుగు... అయ్యో! అప్పుడే నాలుగున్నరయిం
ది. లే త్వరగా. నేనింకా నీనూ, దానికి పోనీ పోయి
దగ్గరకెల్లా... వడ్డీమంగలాడు నావల్కు తలుపుతట్టు
న్నాడు... అ పస్తున్నా” అని తలుపుతీసినచ్చింది
కామేశ్వరమ్మ.

“ఇవ్వాళే విందివంటేమిలే?”

“ఏమిటో నువ్వే చెప్పు.”

“గాంధీ ఆస్పత్రికి తాడంబడిక ఆయాక ఏంచేశా
వు?”

“ఏమీలేదూ నాకు ఒంటలో రాసుండక, అదియిం
ట్లోకిరాక — అతర్వాత దళరాకి వాళ్ళింటికి చెళ్ళా
మా? మరిపీలైందికాదు.”

“చిలేయిప్పుడు... పోనీ రాస్తాడుగు.”

“ఇది బాగుందన్నీటికన్నాను” అంది సామితి తల
తిప్పుతూ.

“ఓన్. సిగ్గుపడక. మొన్న మీయింటికి వచ్చినప్పు
డదగలేదూ నన్ను ఏంచెయ్యమన్నారని.”

“చెప్పలే? సిగ్గెందుకు.” అంది అత్తగారు.

“నా శేంవద్దు.”

“ఏంవద్దూ... అమ్మా! దానికి జలేరీలిప్టుంటు. మొ
న్న చెప్పింది.”

“ఓన్, అటుపా వామీదెందుమా? మీకిష్టమంటే

చెయ్యరావమిటి?"

"ఇదొకరక మైవనీస్తు. అమ్మా! అవ్వే చెయ్యి."

"అ...లే...చద..."

౨

"బాబూ! బాబూ! లేలేమ్మా! లేలే చూచూ కళ్ళు తెరు... ఇవిగో నీళ్లు రానుకో బాగా చూచూ."

"ఊ" అంటూ రెండో చక్కకిరిగి వదులున్నాడు చిట్టి.

"లేలేరా బాబూ! లే! లే! అమ్మా, లే! బాబువుగదూ, లే. చూచూ అక్కయ్య ఎంచక్కనీళ్లు మునుంటోంది. ఆ నువ్వక్కడలేస్తావ్. ఆ అయ్యకొడుపువుగదూ ఒకాంకట లేస్తావు?"

"వాకోడుక్కాడని ఎవరంటారు." అంటూ వచ్చాడు ప్రకాశరావు.

"అమ్మయ్య! రెమిలాచూ... ఎరికాం బాబూ యిం టిల్లిపాడినీ... మీకోడుక్కాడని ఎవరగట్టారు. దూపు రేఖాచిలాసాలు గుణాలు అబ్బాయి చూడుమూర్తు టాను... లే, అమ్మా, లే."

"అబ్బ! ఏంటే"

"నీళ్లు ముఖామరి. టపాకీలవండగ్గాదు!"

"నీళ్లు క్షే... టపాకీలు కావాలి."

"నవ్వు నువ్వు బాబూ చిట్టేచూ నీళ్లు పోనుకోని వాళ్ళకి టపాకీలవ్వమని."

"బలే చద"

"నువ్వు మంచివాడవమ్మా, మీవాన్నలాక్కాడు, మల్లవడుకొంటున్నావా?... బామ్మ పిలుస్తున్నాడు. లే, మరీ."

"అయ్యో చిన్న పిల్లనో కూడ రిపోర్ట్ నామీద... ఇదుగో యిలారా."

"చాగ్గెండ్, వేరూపాళారేదు... అబ్బ... మీఅమ్మ పిలుస్తున్నాడు. పోవాలి... పిల్లాడుకడ పట్టించేదూ? సిగ్గులేకపోలేవరీ."

"సిగ్గు?"

"అబ్బ... అత్త... య్యా?"

3

"నాన్న! టపాకీలు నాన్నా!"

"కొంటూవమ్మా కొంటూ, కాస్త చల్లబడ్డాక వెళ్లిలేత్తె"

"మీవాన్న పాపం చాలా అలిసిపోయా రామరి ఆవన్నీరినీ, అంచాత చల్లబడ్డాక వచ్చాడు."

"నవ్వు నలు తిమ్మిచ్చావు? నేనుతిన్నే నీకుండ వేమో అని ఒకటేకేకలు రెండిలెందని."

"అబ్బో! అసలు నారాకారానిస్తారూ?" అంది చెయ్యితిప్పుతూ.

"నాన్న! ఎప్పుడుకొంటావుమరీ."

"చల్లబడ్డాక వెళ్తా. సరేగానినీ కేంగావాలి చెప్పు."

"నాకా! మరేం నాకేం మరి చీమటపాకీలూ,"

"ఇంకా."

"మరీ... చిటపటలు"

"నాన్న! వాడు చిటపటలుకాల్సిలేదు నాన్న!" అంది కమలం రెల్లిఒళ్లుకుళ్ళొని వాంబోలం వేసుకుంటూ.

"ఆ కాల్సిలేకేం పాపం. నేకాలుస్తా, నాన్నా!"

"ఆవలకాలుస్తారా? చిట్టి!"

"అవి ఓన్ నాకు లేవీదుగావుల్సి. దీపారీకి మట్టిం చిపారే వేసరి."

"అమ్మాయి నీ కేంగావాలే."

"నాకేంవద్దు" అంది కలతిప్పుతూ.

"నాన్న! అక్కకేం అన్నాడు చిట్టి అక్కయ్య కేపి చూసి వచ్చుతూ,

"ఆ ఏంకావాలందిరా? బాబూ!"

"మరేం... అమ్మా కొడుకుందిబాబూ."

"నెవ్వమ్మా మరేమో అందు నెవ్వు."

"చెప్పనా మరి. మొగుడుకావాలట."

"నీతో ఎప్పుడుచెప్పిందిరా? ఆ. ఆ. వాణ్ణేవనక. తీరికే అన్నాడు. చెప్పి పిల్లాడుకాచూమరి."

"ఆ. సరికే అన్నాడు పాపం. చూడుతంకాకో లేదో"

"పోనీ వాడితో ఏంకానీ నీ కేంగావాలో చెప్పు."

"నా కేంవద్దు"

“కోపవచ్చిందా ఏం? యిలా రా కోపమెందుకు? ఏంకావాలో చెప్పమరీ.”

“తాటాకుటపావీలు, కాకగిప్రవృత్తులు, మతా చాలు, అగ్గిపెట్టెలు...”

“వాన్నా! మాకూ కావాలి వాన్నా! అగ్గి పెట్టె.”

“సరేలే... యింకేంకావలెమ్యూ.”

“ఇంకానా... మరి అక్కడేవుంటే అది.”

“ఒరేయి మీ ఆమ్మనడగలేదని కోపమెచ్చింది కోయి. నీకేంకావాలోయి” అన్నాడు సావిత్రితో.

“నాకేమక్కర్లేదు.”

“ఒకే సేమండగా యివన్నీ ఎందుకునీకు?”

“నువ్వెందుకు నాన్నా!” అన్నాడు చిట్టి.

“చాలాదూరూ... సరసం... ఎవర్ని చూడకుండా మాట్లాడతారేం? చిన్నపిల్లలు, శేపు యివే వాళ్ళకు ఆటలు ఈకబుల్లే.”

“సరేలే. క్షమించు. లెక్కయితో భయలెగరగొడు కున్నావు.”

“క్షమించడవా యికా!”

“పోనీ కిషీంచు—పంచవాణాలు కావాలా— కాముకుల ఆయుధం నీదగ్గరేఉంది.”

“చాలాండి యిహాకవిత్వంగాబోయి—నాకో ఖద్దరుదీరలేద్దరు చాలు.”

“అది సరేలే. కాబ్బుకోదానికో.”

“నాకేంబద్ధగాని రంగంటపాకీలు మరది పోకండేం.”

“ఎందుకు? నామీద ప్రయోగించటానికా?”

౪

“అమ్మాయి! ఆమ్మదిటావీలు.”

“అ—వచ్చారూ—ఒరేయి అవినాయి. ఆణుట లోపలికి పుట్రారా!” అంది సావిత్రి చేతిలోనగం ఆల్లుకుంటున్న బడపట్టుకొనినవ్వు.

“అ. ఏమిటో చాలాతెచ్చారే.”

“ఇదేంటి నాన్నా!”

“ఒరేయి! మారంగాకూర్చోవాలి. లేకపోతే పేల్తాయి.

అంతాదురంగా కూర్చుంటారు.

“ఇది నీకు—ఇది అక్కయ్యాకి... యిదిఆమ్మకు.”

“అ—నాకెందుకు?”

“ఒన్ మొహమాటపడక.”

“నీకేందు కేమిటి నువ్వుమాత్రం కాబ్బుకోవు?”

అందికామేళ్ళరమ్మ వదులుచేసుకుంటూ.

“అమ్మా! యిందే” అనిపోట్లాం చేతికిస్తున్నాడు ప్రకాశరావు.

“నాకెందుకురా—నీకేంమరిపోయిందా?” అంది పున్నుకొంటూ.

“అబ్బ యివికావే. విప్పిచూడూ లెలుస్తుంది.”

“ఎంతక్కొన్నావురా.”

“పదిరూపాయిలు—బాగుందా?—మూరూ, వడల్పుచూచుకో.”

“అ బాగుంది—అదేమిటి?”

“ఇది దొరపానమ్మ గారికి.”

“ఇకంత?”

“పది పేనురూపాయిలు—లేమరు ప్యానుచెయ్యండి.” అన్నాడు సావిత్రితో.

“ఖద్దరే?” అందిసావిత్రి పరీక్షచేస్తూ.

“ఖద్దరేఅని నంకయింపెందుకు? ఏమాత్రం అనుచూసంవేసినా యివ్వుయ్యనా? ఖాదీబందారులో కొన్నాను. అటువంటి ఆనునూనాఅక్కర్లేదు.”

* * *

“ఒరేయి! రాత్రి నేను యింటికొచ్చాక తోంచేసి కాల్చుకుందాం. ఏం?”

“అలాగేలే—ఏమేఅక్కయ్యా!”

“ఒరేయి! ఇదికొనకపోతే ఏదోగుద్దకొని వాళ్లకియ్యారాదూ, దబ్బు కళ్లక్కనబడుతుంది.”

“దేశంఅంతా కాలిస్తుంటే పిట్టాయకుంటారా? ఏదోపిల్లలు కాలిస్తారు. మనకేందుకు?”

“అంతా వట్టుబడ్డా లక్షా! పిల్లిలిపేదూ ఈయన కాల్చటం. నాకులేనీదు. లేకపోతే యీకూటాలెందుకూ పిల్లిల్లి?”

“అవి చక్కింటిరాముడు తెచ్చుంటే తెచ్చా. నాకెందుకూఅవి? చెప్పావ్గదూ. ఉంచునీపని. మళ్లీ

సమయంరాదా? అన్నాడు పెళ్లాంటినింపాడిగా.

“అ. వచ్చేంచెయ్యగల ఆశ్రయదగ్గరుంటే?”

“మరెవ్వరూ రావుకాబోలులేక.”

“రానేరాదు. ఏంకేస్తారు?”

“ఒరేయి! దానిబోలికళ్ళద్దోసుమా మరి.”

“అచ్చే. ఊరికేటంటామగాని ఎప్పుడైనా ఒక చిన్న బెట్టుకొట్టావా?”

“ఊ. కొట్టలేదు పాపం. దొడు చిన్న బెట్టు ఎప్పుడూకొట్టలేదు. పెద్దబెట్టుకాని కొట్టివచ్చేదల్లా!”

“ఎప్పుడుకొట్టావే. ఇంకాపై పెయ్యమక్కోడు తున్నావునన్ను.”

“అ—పాపం. నాచేతబెట్టుకొనే యిలాచిక్కిపోయారు.”

గీ

రాత్రి అందరిభోజనాలూ అయ్యాయి. టపాకీల అదావడిలో పిల్లలు తిన్న గాభోజనం చెయ్యలేదు. అక్కారమ్మడు చెరోఅరుగుమీదా కూర్చున్నార ఏమిటేమిటో కాలిమూసు. తాంబూలం వేసుకొని వచ్చాడు ప్రకాశరావు పిల్లలంకేస్తున్నారోఅని.

“ఒరేయి జాగ్రత్తర్యోయి— ఉండునేవోస్తూ” అంటూ పిల్లవాణ్ణి తనవోల్లోకూర్చోబెట్టుకొని కాలుస్తున్నాడు ప్రకాశరావు. లోతున్నించి రంగం కాయలుపట్టుకొని వచ్చింది సావిత్రి. సమయంకని

పెట్టివదలనాకేల్సిం దతదీపితుమిద. కోమలచ్చింది కాబోలు పిల్లాణ్ణిదింపి తనదగ్గలున్న కాయలన్నీపట్టుకొని సావిత్రిని తేటాడుతున్నాడు. అది తప్పింబు కోదానికి ప్రయత్నిస్తోంది సావిత్రి.

“అయ్యో! అదేమిటా. టపాకీలతో కొట్టుకుంటారా ఎక్కడైనా?” అందికామేశ్వరమ్మ తులసి కోటదగ్గరున్న దీపాల్లో నూనెపోస్తూ.

“మరేంభయంలేదమ్మా. అది కాలవు. ఊరికే పేల్తాయి. ఇవి మాలాటివాళ్ళకోసమే గాబోలు కనిపెట్టారు”అన్నాడు వత్సరూ.

“చలే మియ్యపుం. పిల్లలు జాగ్రత్త. దీపావళంలే అనలేభయం రాబూ! నామా. కిందటేడుచూశావా వచ్చింటి కిరయ్యగాడికేమైందో? ఆగాయంవల్ల చచ్చివంత వస్తేంది.”

“అటువంటిది కాల్యకుండా గవర్న మెంటువారు జాగ్రత్తగాఉన్నారు. ఇవా మనకూతెలియూతమాదమని.”

“ఏంజాగ్రత్త?” అంటూ తులసికోటయట్టాఉన్న దీపాలారిపోకుండా ఎగసనదోస్తూ, పిల్లల్ని ఒక్కంటి కనిపెడుతూ, కొడుకుతెచ్చిన కొత్తచీరకట్టుకొని “కృష్ణా! రామా!”అంటూ కూర్చోంది ముసలానిద. సావిత్రి ప్రకాశరావు యింకాతేటలోనేఉన్నట్టుంది.

బుద్ధుఁడు

తేజంబుగలిగిన ధీశక్తికొఱవడు
 ధిమణగల్గిన శౌర్యదీప్తి నాస్తి
 శూరతఁగల్గినఁ గ్రూరుఁడై యగడందు
 శీలముండిన సల్పకవియగును
 పూర్ణాయువుండిన భూపతిల్వమునున్న
 సృపుఁడై సకపులే రిపులగుదురు
 భృత్యులుహితులైన నిల్లులుజగజంత
 డైవోపహతుఁడగుఁ దప్పినేని
 ఇన్నిగల్గినవాఁడు వేయేండ్లకొకఁడు
 పుట్టినేని విరాగియై భూపతిత్వ

అరవిల్లి నరసింహాచార్యులు గారు వి. ముజుగించి వనంబులనుండి సుజన వందితంండయి తుదిని నిర్వాణమందు. ప్రాజ్యసామ్రాజ్య, మనుకూలవలియగుసరి మమతఁబెంచినతండ్రి, నిర్మలులుహితులు, విశ్వకల్యాణదింత నావేతునాఁగఁ జాలమికి నీచరిత్రమే సామ్యమొనఁగు సర్వసర్వంసహాధారసహసపణము లైనయెగుభుజంబులను వ్రగార్తబాల మేషవహసంబు సల్పువమేయగుణివి బుద్ధమూరి! యోజగత్ప్రసిద్ధమూరి!

బాలవిజ్ఞానశాఖ

౧. పాటలు

చిన్న పిల్లల పాట

ఉత్తరము పురిమింది దక్షిణము మెరిసింది
పరిగెడుపోయి రామున్న పదునుచూచినచ్చె
ఇంటికడసీతమ్మ విత్తనాలుచేసె
వారితల్లి వసుదేవి కురులుసవరించె
నేనుచేసింది పన్నెండుభాగ్యాల ప్రతివిత్తులు
పగతి అసీతమ్మ విత్తనాలు వడికట్టె
సీతయెడపట్టంగ శ్రీరాముడు గొట్టుపట్టు
రంధయెడపట్టంగ రఘురాముడు గొట్టుపట్టు
ములకాలకట్టలు మున్నూరువేలు
పాపదాగుండెగలు పదహారువేలు

పిల్లల పాటలు

చిట్టిబొమ్మలపెల్లి చెయ్యవేమక
శ్రీరెండువాకర్లు సిరితోరణాలు
గాజగుమ్మలనూ రత్నకంబళ్లు
పసిబాలకుడకలో పచ్చపక్షితులు
అరటిస్థంబాలసీ అమరపెల్లెదుగు
చిన్నన్న పెట్టెకు చింతాకుచీర
పెద్దన్న పెట్టెకు పెట్టెళ్లసొమ్ము
నాయన్న పెట్టెకు నానుతోపుస్త
నాబొమ్మవెల్లింది దబ్బులుదాటి
నాబొమ్మవెల్లింది నిమ్మలుదాటి
నాబొమ్మవెల్లింది తోటల్లుదాటి

శ్రీమతి గాలం రంగ నాయకమ్మ గారు

అంబలిదుర్తిలు అవిదూరువేలు
జడ్డిగిమిసినయట్టి శతకోటియెదు
నాగేలుదున్నేటి నాచక్కవన్న
నాలెగవు తీర్చవయ్య.
చెల్లీ! సారెకావలెనా లేక చీరకావలెనా
సారవద్దుఅన్న చీరెవద్దన్న
వదిసతో వకమాట ఒప్పించుఅన్న
పాలుకావలెనా నీకు పట్టికావలెనా
పాలువద్దుఅన్న పట్టికానాలి
నీమాటనామాట ఒకటికానాలి.

తులసి లక్ష్మీ నారాయణ మూర్తి గారు
నాబొమ్మవెల్లింది అత్తవారింటిక.

చాలాచాలా చెక్కెల్లా
చెయ్యరానీ బొమ్మల్లా
నీబొమ్మచేరేమి
సీతమ్మ శ్రీరాములు
చక్కనికీలకడియాలూ
ఎవరు చేయించారు
శ్రీరాములు చేయించారు
సీతమ్మ పెట్టుకుంది.

అమ్మగారమ్మచ్చెమా

౪

అదొండ వండొచ్చెనూ
చిలకాల దండొచ్చెనూ
కెంపూల సత్తోచ్చెనూ
శ్రీలక్ష్మీ మొగుడొచ్చెనూ
వెంకమ్మ నీపేరు కుంకాలిభరణి.

చిట్టి చిట్టి ముత్యాలు
చెట్టుకిందా పోయింది
ఆరబోసి తెప్పించి
అందిపుచ్చుకు ఇప్పించి
శ్రీరాముని పిలిపించి
నీతమ్మ కిప్పించి.

తలుపు దగ్గర పాట

ముత్యాలవాసగురిసె ముదతీమీవదినెతడిసె రత్నాలవాసగురిసె రమణీమీవదినెతడిసె
తలుపులియ్యవేచెల్లల తడవై యున్నది ము॥ తలుపులియవెచెల్లల తడవయియున్నది ము॥
ముత్యాలవాసగురిసె తెముదతీమావదినెతడిసెతె రత్నాలవాసగురిసెతె రమణీమావదినెతడిసెతె
తలుపెట్లతీతునన్నా తలపులుండగనూ ము॥ తలుపెట్లతీతునన్నా తగవులుండగనూ. ము॥

పాత పాటలు

ఎంతచక్కనిదమ్మ ఏలూరుకోటా
యెక్కికూర్చున్నారు వెలమనాయకులు
పరులుచక్కనిదమ్మ చల్లవలికోటా

శ్రీమతి కొనరాజు సీతారామమ్మగారు ✓

చదురుమీదున్నారు పరికమ్మవోరలు
మానుచక్కనిదమ్మ మామట్టిమ్రాను
మ్రానుమీదున్నాడు మామపెదమామ.

బొమ్మల వెల్లి

కొబ్బరాకుబూరాలు చుట్టుకుందామ
తాటాకుబొమ్మలు అల్లుకుందామ
కాగితప్పల్లకీ కట్టుకొందామ
బొమ్మలకిబట్టలు కట్టుకొందామ
బొట్టుకాటుకలను పెట్టుకొందామ
బొమ్మలకిపూసల్లు గుచ్చుకొందామ
బొమ్మలూపెర్పిళ్లు చేసుకొందామ?
ఎక్కడాలేదేమె ఈలాటిబొమ్మ!
గంధంబుపూయదే గయ్యాభిబొమ్మ.
పురుషుడను నేనన్న పొంకమేగాని,

శ్రీమతి చావలిబంగారమ్మగారు ✓

సరసమేమెరుగునే తాటాకుబొమ్మ!
శ్రీయంతరసకేము సిగ్గుగ్గువంట
అందుచేతనుపూయదే ఆడబొమ్మ
నూతనపుదంపతులలేతలలుకల్లు
పాతవారలుచెప్ప చేతగాదంచు
మనకేమిమనకేమి మనకేమిటంచు
మనలోమనవారలే మరలదొలగేరు
మనకేమిమనకేమి మనకేమిటంచు
మగువతోమగడేము మాటాడినాడు.

౨. కథలు

నమ్మకం

శ్రీమతి తాయి రోజూ కృష్ణ వేణి గారు శ్రీకైలశఖరముచూస్తేనే పాపాలు పరిహారమాతాయంటారు. అవి యుల్సేవపు దినాలు. ఇసుకవేసినారాలపట్లు బతులు తండ్రిపతండాలుగా శ్రీకైలదేవుని దర్శనార్థమే వస్తున్నాడు. పార్వతీదేవి అన్నదిగదా పరమేశ్వరునితోటి “ఏమండీ శ్రీకైలశఖరం చూచిన మాతాన్న పాపాలు పరిహారమాతాయంటారు. వీళ్ళందరు ముక్తిపొందుతారా” అని. “వీళ్ళలో మోక్షార్థులొక్కళ్ళయినా ఉంటారో ఉండరో. ఎవ్వరు మోక్షార్థులలో నేనునీకు చూచిస్తా” వన్నాడు పరమేశ్వరుడు. ఇరువురూ వృద్ధబ్రాహ్మణదంపతులవేమాలవేసికొని భూలోకానికొచ్చారు కైలాసంనుంచి. యాత్రికులుపోవుమార్గంలో ఒకబురదగుంటలో మొలలోతున దిగబడ్డాడు పరమేశ్వరుడు. పార్వతి గట్టున కూర్చొని “ఎవరయినా పుణ్యాత్ములుంటే నాభర్తను బయటికిలియ్యండి” అని కేకలువేస్తూ ఏడుస్తోంది. “అమ్మా! నేను నీధర్మను బయటికిలిస్తా” నని ఒకయాత్రికుడు ఆమెవద్దకువచ్చేడు. “నాయనా! నీపుత్రీయవచ్చు. దానికేమిగాని నీవు ఏవిధమైన పాపాలుచేసియుండినా నాభర్త బయటికిరారు, సరిగదా గొంతులోతువరకు కూరుకొనిపోతార”న్నదిపార్వతి. “నేనుపుట్టినది మొదలుఎన్ని పాపాలుచేశేనో ఇప్పుడువ్రాయుతుంది ఈబ్రాహ్మణహత్యకూడా నెత్తినగట్టుకొనుటెందుల” కనుకొంటూ వెళ్ళాడు యాత్రికుడు. అనేకమంది “నేనుతీస్తాను నేనుతీస్తాను”ని వచ్చేరుగాని తీరా సమయం వచ్చేటప్పటికి చప్పబడి వెళ్లిపోయ్యేరు. చిట్టచివర కొకవేశ్యకాంతయౌవనవదళిలో అనేక మందిని తనవలలోవేసికొని వారిధనము హరించిన వేశ్యకాంత-పాపపంకిలమందుజక్కిన వేశ్యకాంత-శ్రీకైలశఖరంచూస్తే చేసినపాపాలు తుడిచివేయబడతాయన్న నమ్మకంతో ఆచారినేపోతోంది. ఇంతలో పార్వతివచ్చు ఆమెచెపులకుపోకింది. పార్వతివద్దకు వెళ్లి ఆమె పెదవులగుండా అంతావిన్నది. “అమ్మా! కనుమేరదూరంలో కనబడుతోందే అదే శ్రీకైలశఖరం. ఖిరంచూచినలేరువారే నాపాపాలెక్కడున్నాయి” అంటూ వృద్ధబ్రాహ్మణవేషంలో ఉన్న పరమేశ్వరుని బయటికితీసి వెడలిపోయింది వేశ్యకాంత. పరమేశ్వరుడన్నాడుగదా పార్వతితోటి “ఈకోటానోట్లదనంలో ఈమెఒక్కతే మోక్షార్థురా” అని. కథ కందికెల్లింది— మనమింటికొచ్చాం.

దీపముమాహాత్మ్యము

శ్రీమతి జరుగుమిల్లి రామా బాయి స్తు గారు ఒకయూర ఒకరాష్ట్రలో తమదండేవాడు. అతనిభార్య సుగుణవతి. పాగుశిల. ఆకలికి ముగ్గురు కొడుకులు. ఆరాష్ట్రముడు భార్యమమూపెట్టవలెనవితలచి కోడలవచ్చిన సుఖచదువని పెద్దకొడుకునకు వివాహముచేసెను. కోడలు కాపురమునకువచ్చెను. కాని అాధయలేదు. ఆమె యొకపనికూడ మట్టుటలేదు. ఇంక కొద్దిదినములకు రంజితకొడుకునకు వివాహంచేసి కోడలను తీసుకొనివచ్చిరి. పెద్దకోడలు కంచములో చెయ్యకడుక్కొంటే దిన్నకోడలికిపేడదొడతే అన్నముతీసుకొని పెళ్ళవలసివచ్చెను. ఈవివాహములకుఉన్న

పామ్యంతయు వ్యయమగుటవలన మూడవకొనుచునకు నీడయింటిపిల్లను వివాహముచేసిరి. అది కాపురమునకు వచ్చింది లగాయితు మామగార్లు, భావగార్లు సమర్థులచేయుచు ఆత్మగార్ని ఏమనియుచేయనియక ఆమె నిద్రలేచేసరికి పొదివని మొదలగుననులన్నియు చేసి యెంతో విషయవిధేయతోనుండెడి. తోడి కోడండొడ్డకు దీనిని గేలిచేసేవారు. దానికర్మము అదివనిచేస్తుంది మనకేమనిదర్శనగాయిందేవారు. అప్పు రాజాభార్య సిద్ధిపోసుకొనుటకు కోడేటికిపోయి ఆచ్చట తన మెడనున్న రత్నమాలతీని గట్టుపైనుంచి స్నానముచేసి తిరిగి మాలనుకేనుకొందమని చూడ మాటకనబడలేదు. ఎంతయోవరికి భిన్నురాలై ఇంటికి పోయెను. ఆమాల ఒకగరుత్మంతుడు తన్నుకొనిపోవుచు త్రోవలో జారనిదచెను. ఆమాల బ్రాహ్మణుని మూడవకోడలు సమీపమునకుదెను. ఆమెఆమాలనుతీసిచాలజాగ్రత్తగాదాచెను. ఇంటిలోఎవ్వరితోనుచెప్పలేదు. రాజాభార్యనుచూచి ఏల విచారంబునకుంటిదని ప్రశ్నించెను. నేడు నేను స్నానముచేసిటప్పుడు మాల గట్టుపై నుంచితిని, తిరిగి చూచిన అదికనబడలేదు. మాలపోయినను అంతవిచారములేదు. ఆమాలలో మిదుకట్టిన మంగళ మాత్రమండలవలన మిక్కిలివిచారముగానున్నదన రాజామూడమిగులవిచారించి అయ్యో అని ఏల తీసితివని దీనముగావరికి వెడలిపోయెను. ఈమాల ఎవ్వరికైనదొరకిన తీసుకొనివచ్చి ఇచ్చినచో తగినపహుమతి ఇచ్చె దనని ఊరంతయుచాటించెను. బ్రాహ్మణునికోడలు ఆచాటింపుదని భర్తతో ఇటులచెప్పెను. “వాదా! నేనెప్పటినుట శ్రద్ధతోనినుడు. ఇదిగో మాల నాకు దొరకినది. ఇది రాజాగారిచ్చివేయుడు. వారు ఏమికాన యొనని మిమ్ములనడుగవచ్చును. ఏమియువలదు. ఊరంతయు ఒక్కరాత్రిదీ మమలు పెట్టవద్దని చాటింపుడు. మీకోటలోకూడ, దీపము పెట్టవలదని చెప్పడు. ఏమియుకోరక ఇటులనడుగమంజీదని వచ్చుమారు ప్రశ్నించకు” డని మాలఇచ్చి భర్తనుకలపెను. ఆబ్రాహ్మణుడురాగానే భటులు రాజునప్పిధికి తీసుకొనిపోయిరి. మాల దొరకినవిషయముచెప్పి మాలలుచ్చెను. రాజు చాలసంతోషునకు నీకేమికానలయునో కోరుకోమని అడిగెను. భార్యచెప్పినటులనే చెప్పెను. ఇదేమి! దెబ్బలడగక ఇటులకోరితివని రాజుద్భుతపడెను. చివరకులవ్వకొనెను. ఊరంతయు ఆరాత్రియేయింటను దీపముండరాదని చాటించెను. తమకోటలోకూడ దీపములేకుండచేసెను. ఈబ్రాహ్మణుడుపోయి భార్యతో ఈసంగతీచెప్పెను. అందరును రాజీనుమనోయని భీతమ్మరై అయిదు గంటలకే భోజనములు చేసి తలపులుమాసిరి. ఆబ్రాహ్మణునికోడలు చక్కగ ఇల్లుఆరికి మ్రుగ్గుపెట్టి, ఇంట దీపము పెట్టి, తానరలంబుకొని, ఆమ్మవారివద్ద దీపములు పెట్టి, భావగార్లనువీలచి, ఈకోటన సేమిచేసినను, ఏమియు అనుకొనకుడు. నన్నునున్నించుడు, మీలోనకరు విధివాకిలివద్దను, రెండవవారు వొడ్డివాకిలివద్దను నుండుడు. ముందొక స్త్రీవచ్చును-ఆమెను ఇంట్లోనిదర్శిమనుడు. తిరిగి రెండవస్త్రీవచ్చును, ఆమె లోనికి పోవచ్చునా? యన పామ్య తిరిగివచ్చిన చంపెదమనిచెడరింపుడు. వొడ్డివాకిలివద్దనున్న ఆయనతో ఇటుల చెప్పెను. ఒకస్త్రీవచ్చును. ఇటులవెలువరికి పోయెదనన వరేపామ్య తిరిగియింటికిరాకుమని రలుపుమాయు డనిచెప్పి, తానుపూజచేయుచుండెను. ఈమెబుద్ధివలన భావగార్లకు ఆత్మకు, మామకు ఈమెయనిన యెంతో దయ. అందుచే భావగార్లు ఒప్పుతొందిరి. ఆమెమాటనుత్రోసిపుచ్చుటాలరెరి. తోడికోడండ్రు, భర్తలను, తోడికోడలని పోగొనవేయుచు మెడపైకొనించిరి. ఈమెచెప్పినటులనే గక ఆమెవచ్చిన భావగారు తెల్లరి. రెండవ ఆమెయొన చెప్పెను. మొదటి ఆమెలోనికోపోయి నాలుగుమాలలచూచి వొడ్డితోనకుపోయెను. రెండవ ఆమె లోనికిరాగానే అయనరలుపుమానినను. ఆమెతైదునకు, ఆబ్రాహ్మణునికోడలులేచి నమస్కరించి, పాలు దాహమిచ్చెను. ఆమె సంతోషిల్లెను. పెళ్లిపోవుదనున్న పాలు దాహమిచ్చెనుగదా? పాలుత్రాగినవాని వారికుమతారము చేయకుండనుండకుడదు. అది మనభర్త కాస్త్రీయననున్నది. ఆయననుండేయే యుక్తిమరరా లగుటవలన అటుల ఆమెపాలుఇచ్చెను. ఇంత ఎటులపోవుటకుమింపరేక ఆచ్చటనేయండిపోయెను. ఈయత్ర యిందులే లక్ష్మీదేవి. మొదటవచ్చినది మెదవత్త. అందుచే ఇకరావద్దని కంటిచేసిరి. ఈఅలుకులు, మ్రుగ్గులు

చూచి ఆమెపోయెను. పెద్దవృత్తానై లివికావుగదా? అలంకరించి, దీపములున్నచోట ఆమెయుండదు. లక్ష్మి ఆవూర ఏయింటచూచినను దీపములేక, సాక్షువారియున్న గృహములచెంతిపోలేక ఈయింట దీపముం దొటవలన, చూచిపోదమనిపెట్టెను. తిరిగిపోవుటకు నీలుదిక్కులేదు. తెల్లవాడేమికి ఇంటినిండాధనము-లక్ష్మి తొండనమాడుచుండెను. రాజులహనుతిక్రింద నందయు న్నయెంత? ఇవ్వకున్నయెంత? అందుచేతనే ఈమగునా రతి తెలివైనదనటంబందెన ఇటులకోరవన్నది. దీపములేకున్న లక్ష్మియుండదు. మనపెద్దలు ఇవ్వదుకూడ అనునందెవ్వరే లక్ష్మివచ్చేవేరే దీపములేవరగా పెట్టమని తొండన చేయుదురు. దీపమేలక్ష్మి. పూర్వచార పరాయణులు దీపము పెట్టి దీపమునకుననుస్కరించి, నాదుట మంతుమ పెట్టుకొని ద్వారపంథమునకునుండును పెట్టు దురు. అసలు దీపము పెట్టగానే ఇల్లుకలకలలాడును. ఆకలకలయే లక్ష్మిదిగ్నము.

జోహారులు శ్రీమతులు కొత్తపక్ష్యరీకుమారి, కొమ్మానేని వేంకటరత్న కుమారిగార్లు

శత్రురాజులు మాదుదేశమునుందు
కాలుపెట్టిన మామేని కండలూడ
చించిచెండాడెదము వారిజెవ్వయందు
తేరిపారచూచుదురె విద్యేషులెందు
దేశకళ్యాణశేఖ సాధించుటకును
ప్రాణమానముల తృణసమానములుగ
నర్పణంబిమవారమటంచటన్న
వీరనారీమణులకు జోహారులిడుదు.
ప్రాణప్రియుని యరాతులు పరిభవించ
ఓర్చుటలక వెంటనే యురకటారి
పెరికి భర్తకు దోడియి పేరుగన్న
వీరనారీమణులకు జోహారులిడుదు.
దేశమండెల్ల శత్రులు దిరుగుచుండ
యదనున కెదురుచూచుచు మెదలకుండ
నుండి నిపురుగప్పిన నివృహారె యపుడు
శాత్రువులదాడి యధికల్గింబుకాగ
తోకత్రొక్కినత్రాచు చందానగినిసి
శత్రులను దెగటార్చి యశస్సుగన్న
వీరనారీమణులకు జోహారులిడుదు.
కడలనాల్గింట శత్రులు గ్రమ్మియుండ
యించుకంత చలింపక మించిరాజ్య
శ్రీని గాపాడి యధికప్రసిద్ధిగన్న
వీరనారీమణులకు జోహారులిడుదు.

శత్రువ్రథలు మోసాన రాజ్యంబుగెలువ
యడవుల దిరుగునప్పుడు కమమెలకువ
యమర ప్రాణప్రియులకు ధైర్యంబుగొలిపి
కార్యదీక్షను గల్గించి శౌర్యముపు
పగల నెదిరింపజాలెడి బలముగూర్చి
భర్తలకు మేలుచేకూర్చి కీర్తిగన్న
వీరనారీమణులకు జోహారులిడుదు.
ప్రాణనాథుం డెపుడు విషవ్రణముచేత
బాధపడుచుండగా నూచి పరితపించి
విషవ్రణమ్ము నాఘ్రూణించి ప్రియునిప్రాణ
ములను గాపాడిరాజ్యమ్ము విలిపినట్టి
వీరనారీమణులకు జోహారులిడుదు.
బుద్ధిబలమున ప్రభులకు ముదముగొలిపి
మంత్రిపదమునుపొంది బ్రహ్మాండమెల్ల
తెల్లక్రిందుజేసెడి సమరతేజస్విల్ల
పుడమితేను తనకు నీలుబొమ్మకాగ
పగలు పుట్టించిపెంచియు రగులుకొలిపి
తమతాతమకు యుద్ధంబు సిద్ధంబుగాగ
ఆడసింగంబుమాడ్కి రణాంగణంబు
తేరి శత్రులదీక్షిని శిరముల వడి
ద్రెళ్ళవేయుచు పేరుప్రతిష్ఠగన్న
వీరనారీమణులకు జోహారులిడుదు.

మ గ పు ట్టు క

పంతుల విశ్వనాథముగారు

పొరుగు జగన్నాథరావు భార్యకొరడకు పుస్తలనాను చేయించెనట. ప్రక్కయింటి బంగారమ్మ బనారసుచీర కొనుక్కొనెనట. వాసుదేవరావుభార్యకు వాచీగోలును చేయించెనట. ధర్మారావుభార్యకు డైమండ్ సిల్కు జాకెట్టుకుట్టించెనట. చెవులు దిల్లులుపడుచున్నది ఈలోకాభిరామాాయణము వినునదికి. ప్రాప్తపాయినది మొదలు తెల్లవారుపాటకు నిదేశధ— ప్రాణము విసిగిపోవుచున్నది. రసకుసుకొనమని నాభార్యసీత ప్రాణము తినివేయుచున్నది.

సత్రములో భోజనముచేసి, పానర్టీసర్టిఫికేటు ప్రాహ్లాన్ చేసి, సహాయవేతనము సంపాదించుకొని “విద్యాతురాగాం నమః శుభానంద”యని కట్టములకోర్చి బి. ఏ. ప్యాసయి నౌకరీలో ప్రవేశించి నాలుగువత్సరములైనది. ఇల్లు, వాకిలి సంపాదించితిని. బిల్లపెల్ల చేసితిని— సాటివారందరు “అరులేలప్పులో లేలడము అదృష్టమే”యనునట్లు.

ఉదయముననేలేచి హెడ్ క్లర్కుంటికి పోయితిని. ఏడిచినట్టయున్నది. తెల్లవారుపాటి హాజరయ్యెదవు తీతము లెప్పుడిచ్చెదరని—శ్రీనివాసరావు—నిన్నరికార్డు తగులపెట్టితివి యని హెడ్ క్లర్కునెను.

దివానుగారిదర్శమునకుపోయిన అచ్చటి జవాను సమయము కాదనెను. ఇంటికిపోయిన యడల ఏదీచీర, వాచీగోలునుకొన్నారా అని యడుగును సీత.

లేదన్నయడల పోసిండి కాఫీకేళయిందా యని సీతయనును. కాఫీతాగి అగీనునకు పోవునప్పటికి యుఆర్ లేట్ (You are late) వాన్సెన్స్ (Nonsense) అని మేనేజరనును.

ఏమిమగపుట్టుక?—అడదే యదృష్టవంతురాలు—భర్తయెటులనో అప్పసాప్పతెచ్చి కోరిననగ అడిగినబట్టయిచ్చి, అప్పులనెటుల తీర్చుటయని యాలోచించుచు తలవంచుకొని భార్యముంగుడుల సరిశేయుచుండ—పెండ్లికూతురునలె నుసిముసిగవుల నవ్వుచు, అందముగానున్నాయని ఆమెయడుగ, నవరరతివలె నున్నావని యారడన. కుటుంబముమను అనెను శ్రీనివాసరావు.

పిన్ననాటను తండ్రియు, పెద్దయైన భర్త, ముదిమిని తనయును, కర్తృయ రక్షణముచేయుచుండుడు; రమణీయ తమ్యకెంతటిసౌఖ్యపడమ్ముభువిని! స్వార్థపరులంచుపురుషులన్ ననిత కెపుడు లేదుస్వార్థతృప్తిమనుచును వాడులేల? మాత శాసించు పురుషు కొమారదశను భార్యశాసించు యవ్వనాభ్యంతరమున

పురుషస్వార్థతృప్తిమొల యవ్వనాభ్యంతర భారవాహుడు పురుషుడు, భారవాహ నమ్ము, సంసారశకటము, నాతి రాజ్ఞి, అధిపతి చెడివారలు అర్థముతులు బాంధవులు; కల్లములు భనబంధనములు సారథి తలంప మోహముజగతియందు స్వార్థపరుల? పురుషులు, పరారపరుల?

చదువరుల సమాధానములు

9

శ్రీమతి సామి సేని మామూలుమ్మ గారి దసరాసంచిలోని 'పట్టికథ' యందు 'చస్తాదులు' తమ పాదు యామము చేరినే బ్రాహ్మణులు, కాని యట్టిబలకాలుట పీ ప్రదర్శనమును తన చేతిపై బరిపించుకొనిన అవ్వ మలేయు బలకాదినయగుట సుస్పష్టము. అంతకంటే వశేకర్తద్రగజములను తన ప్రెరక్షయందే బంధించిన యవ్వమేమారుడొకను బలవంతుడు. ఈవాపోపాలయందును, పరిపూగుమువందును మానవునికంటే మిక్కిలి విప్లయని యెప్పుడగిన గృధ్రము ప్రేమగులముటను సువాయాసముగా తమ్ముకొనిపోవుటచే నది ప్రయందటి కంటే బలయికులదనుట నిర్వివాదాంశము. కొంతకై వినియోగించుట అంతరిక్షమున కెగురదీయబడిన ఏను గులముట వలనవలె కేవలము లెక్కచేయబడినదిగా రాజకన్యకుతోయటచే ఆపె ముతంతలబలవంతురాలు, కాని ప్రయందటికంటే లెక్కనిశ్వాసనిలిపిచూయరుమతో ఏనుగులముటను వికానికలుగమారంతయు విర జమ్మిన 'రాజకుమారిదాసి' నిక్కయగ నెక్కుడుబలవంతురాలని చెప్పుకొరవ్వదు.

దసరాసంచిలోని 'రహస్యము' అనుకథలో 'గోపాలబాబు' భార్య మొదట నొకకలగవ్వది. ఆవ్వ ప్పుమం దామె నొకసాందర్భము త్రిదర్శనయ్యింది. పిమ్మట దేవీపూజ కామి చెరిక త్రెయ్యన 'మమ'తో వెళ్ళింది. పూజానంతర మొకప్పుడుచ్చాయ నొకయాగంతుకి ఉమతోమాటలాడింది. అచ్చటనే గోపాల బాబు భార్య తన వ్యష్ట సుందరియ, నీమూతవాగంతుకియ నొకటెయని తెలిసికొన్నది. ఈసరిలలామకు ధర్తదలనికట్టుమలన్నియు అగంతుకి క్రద్ధతో ఉమతలనెత్తింది. హిందూసంఘటి సుగుణవంతదను, పరిభక్తికి అగంతుకి ప్రాప్తయింది. తానై గోపాలబాబుతో సహవాసముచేసి వగలనుపొందినందులకు పిట్టపడింది. వెంటనే చక్కాతాపరిప్రాప్తులందువు లాగంతుకి శీత్రాల్లోదందులాడినై. ముఱుమాటలేక సురిగిపోయింది. ముఱువాడు పశ్చిమ్రాతకోమగియింటికి తన దాసీచేరికి వగలిచ్చిపంపించింది అగంతుకి. గోపాలబాబే పంపి వాడమకొని అతనికల్లి వానిని స్వీకరించింది. వాటిచాత్ర ప్రస్తావనలో వగలనంగతి గోపాలుడు తెలిసి కొన్నాడు. ప్రంభితుడైవాడు. చేతిక్లివనమిట్లు చూచుచుదులుటకు తన ప్రణయిని దేవీమూర్తియాయను కున్నాడు. నిజముకనుగొన్నాడు. చక్కాత్రెత్తడైవాడు. భార్యమక్షమించవచ్చున్నాడు. మఱల అన్యోన్యము రాగలత యాదంపతులనడుమ మొగ్గతోడిగింది. ఈపరిపర్తవకుకారణ మాగోపాలుని ప్రణయినియను అగం తుకియే. ఇదియే యిందలి రహస్యము.

— గాలం రంగనాయకమ్మ.

10

అవ్వ, చస్తాదులలో అవ్వలవంతురాలు. ఎట్లవగా చస్తాదు చాలబలముగానుండును. అటువంటి చస్తా దులందరును మానవక్రియకొనుట కష్టమగుననికాని తేలికగాదు. కనుక అవ్వలముగలది. కథయంతయు రెండుభాగములుగానున్నది. అవ్వకథ తరువాత మరిచెప్పలేదు. అవ్వకొడుకు తనఏనుగులన్నిటిని మాట గట్టును. తనవిగర్తమండగానే గ్రద్ధతమ్ముకపోయెను. అనగా గ్రద్ధ ఏనుగులకాపరితో పోట్లాడి అతనిని ఓడించి అతనిదగ్గరనున్న మాటకెత్తుకొనిపోయినట్లు భావము. కనుక గ్రద్ధ ఏనుగులకాపరికన్న బలము గలది. గ్రద్ధ విడుపుచేకాబోలు చాలమూలములను మోసుకొనిపోయి దిట్టవిలరకు చారవేసెను. అది రాజా గారికూతురికంటిలో పడిపోయెను. గ్రద్ధకాళ్ళలో చిక్కినమాట కంటిలోపలుసుమాచిరిగనున్న ఆమె ఆమాట కన్న ఎన్నియోలెట్లు ఎక్కువబరువుగనుండలేదు. కనుక, దీనినిబట్టి గ్రద్ధకన్న ఆమెయే మిగులబలవంతు రాలు. ఆ కంటిలోపడ్డవలమును తమతోనికొనుటకు ప్రయత్నించగా రాసందునల్ల కాబోలు ప్రక్కనున్న దాసికిచూపెను. ఆదాసి, మామూలుమాదిరిగానే 'హూ' అని పిడగానే, ఆమాటవిచ్చి యేనుగలన్నియు డిరినిండలుడెను. మనిషిఎంతో బలముగనుండునెగాని, మనిషి దేహముతోనుండినయ్య డిరినిసూదా బాగా

గట్టిగా రాదు. కనుక, దాని ఎంతయోలలముగ నుంటేవగాని, అంత పెద్ద ఏనుగులమూటను ఊదినంతమాత్రమున, మూటవిడగొట్టి ఏనుగులను చదవేయగల్గును. కనుక వీరలందరికన్న దాని బలవంతురాలు. కాని మొదటి భాగములో అవ్వ బలవంతురాలు. రెండవభాగములో దాని బలవంతురాలు. ఎంత పెద్దవస్త్రాస్త్రమును బయటలో ఏనుగుతో సరికాదు. ఇద్దరువస్త్రాదులను మోచినది 'అవ్వ'. ఊరిఏనుగులన్నియును పైకి ఎగురుగొట్టినది దాని. కనుక వీరలిద్దరిలో దానియే బలవంతురాలు. — చలచల్లి చలచలిరావు.

3

రహస్యము: అమ్మ! సాధ్వీ! నీవు న్నొచ్చు మందుగాంచితి దేవీమూర్తియే. నీవు కాలిగర్వగుడిరలువునద్ద పడివున్నపుడు ఉమనిన్ను రేపదీసి పృథ్వీచ్ఛాయనద్దకు తీసుకొనిపోయినపుడు ఉమవల్ల నీధర్మసంగతింతవని నీకు కనుపించినదలెనదియు ఆమెయే. నీధర్మ నీలభరణములన్నియు ఒక్కొక్కటిగా చేర్చి ఏతెనువదలగల ప్రీతి ఇచ్చివున్నాడో అస్త్రీయుక్కవ్యవృత్తు మందగూడా నీఇష్టజేతవల్ల నీధర్మను నీకర్పించి నీమార్గము సహ్యార్థము చేసుకొనమనియు, నీసామ్య నీకు వచ్చురెప్పుమనియు ఆనతిచ్చియుండవలెను. అస్త్రీయే ఒక వృద్ధురాలితోకే నీవగలన్నియు ఇచ్చిపంపివేసెను. ఇదిఅంతయు దేవికటాక్షము. ఇదిగాక లోకములో కొందరుస్త్రీలు తమధర్మం కలిగినదానిలో ఎంతలాగా మోచినను విలువగలచీరలేనిదే సింగారములేదనియు, పాములులేకున్న సోగనుకాదనియు, పేరంటమునకుపోమనియు, పెండ్లిండ్లకుపోమనియు అవసరమైనపాదా విడిచేయించుదురు. అమ్మ! నీవట్లుగాక పంటసామ్యంతయువదిలి పతికప్పించి పతిచర్మనమే పరమభాగ్యం బనితలచిన పతివ్రత, నీవదయస్పృహయునకు సంతసించితివి. నీతోటి సరులెందరో నీవలెనే—పరులవల్ల చలువోములుపడుచున్నావ. వారినిగూడా నీవంటిసతీత్వముగలుగుటకున్న, వారిపరులను సహ్యార్థవంతులుగా చేయుటకున్న దేవిప్రార్థించుముగాక.

క్రిమతి సామి నేని హనుమాయమ్మ గారుదానిన పట్టకథలో సద్భక్తితోగూడినమనస్సు అనేఅవ్వ-అనం దమనే అన్నముమూట నెత్తినిడుకొని యేగుచుండగా జ్ఞానవైరాగ్యములనియెడుపస్తాదులను చూచినది. వారు అవ్వనుచూచి మాలో ఎవరుగలుస్తారని అడిగిన ఇద్దరు నాచేతులయందు సామచేయుదనిరెప్పి చేతు లందువుంచుకొని వ్రేలెను. ఇంతలో అత్తు అనేకొమారుడు కల్గినిచూచి కామక్రోధాదులనే ఏనుగులను మూటకట్టెను. అమూటను అహంకారమనేగద్ద తన్నుకుపోయి పైకిఎగురగా ఆమూట బుద్ధి అనేరాజకొమరై కంట్లోపడెను. బుద్ధి ఇదేమిటోచూడమని వివేకమునుపడుగగా భారవోరాతికధిదేశతలగు స్త్రీపురుషులు యొద్ద యుండునట్లు ఆమూటను రావకొమరైకంట్లోనుంచి వ్రాదివేసెను. ఏదిన్న పనులకయినను మంచిచెడ్డల రెండీ-మనస్సువుంచి పనిచేయకున్న పనిపాడనును, కావున వీరందరిలో ఘనురాలు అవ్వఅని నాకుతోచినది. —దాహాశ్వురపు రామాయమ్మ.

సాధ్వీ అనసూయ

మునిశాపమున దేహమునుబయలుగానున్న
సర్వదాపతికి ప్రాణంబులిచ్చి,
బ్రహ్మాదులను ఆన్ని బాలురంగారేసి
యనుగుపొత్తిక చన్నవియనిచ్చి,
కాలసర్పము ధవత్కంఠమందునవ్రేల
నదాని సుమదామమట్లానర్చి,

క్రిమతి చదలవాడ రాఘవమ్మగారు
లక్ష్మీయావతిని విరాళిజేసెడిపంచ
బాణుగర్వము పటాపంచలేసి,
నారదుండిచ్చియున్న కంకరనువండి,
అతులభక్త్యభోజ్యంబులొనల్టానర్చి,
పరమపతిభక్తి ఫలము కన్నబిచినావు,
సాధ్వీ! అనసూయ! వందిరెతననికాయ!

నాగులచవుతి

కల్యాణసింగనారు

కన్నచీకటి యున్నపై నన్ను లేపి
యక్క తలయంటి దొడ్డిలో మొక్కలందుఁ
బూవులనుగోయు మీవేళబుట్టలోనఁ
బాలుపోయఁగవలయును బూలతోడ
పాపరాజును బూజింపవలయుననియె.
అల్లెపువ్వులఁ దెచ్చి అక్కయ్యకచ్చి
పట్టులాగుఁదొడిగి చిన్ని పట్టుకంకు
వాపయినివేసికొని పోవఁబయనమైతిఁ
జటికలోన; నమ్మయ్యఁ బట్టుచీరఁగట్టి
నెండివల్లెములోఁ జలివిడియు బుట్ట
గుంజ తేగలు చిమ్మిలి కొచ్చెరయును
అరటిపండ్లును నడపప్పు అవుపాలు
మంచినీతాఫలంబులు మఱియుఁబాది
పండ్లు తెల్లముపెట్టించి బయలుదేరెఁ
బుట్టలోనున్న నాగన్న పొట్టలోనఁ
బాలుపోయఁగ నేనును పూలనజ్జఁ

డోరట

మధురవర్చస్వినీ! యెడ మమలలేలఁ
విగతభాసియునై ప్రాప్తబింబమొప్పుఁ
బ్రక్కలితీలల వెలిఁకేయు భానుమూర్తి
అస్సగిరిమత్తమున వివ్యస్తుఁడయ్యె.
లలన! ప్రియమారఁగా నిజగళమునందుఁ
దాల్చు కోమలమందారదామమట్ట
కాలసాశంబుగానగుట కల్లునెడల
విశ్వమందున నెద్దాని విశ్వసింతో?
తీవహింసయె తననిర్వ్రజీవమున
సాధపంబుగఁగొన్న (కసాయియైన)
స్వీయజనములపట్ల సుస్థిగ్ధహృదయ
జనితసుమనోనురాగత శాంతిఁజెందు

కేతఁబట్టి యమ్మ వెనుకసిద్ధమైతి.
తోటలోనికిఁపోయి యహోబనున్న
పుట్టయొద్దనలికి చక్కఁముగ్గుజెట్టి
పసుపుకుంకుమ పత్తిరి పండ్లు పూలు
చక్కనమరిచి పుట్టముసాబుచేసి
ప్రమిదలోవత్తికాల్చి దీపమ్ముపెట్టి
ముమ్మరముగ సాంబ్రాణిధూపమ్మునైచి
హారతియొసంగి యమ్మతోహాదుచేయ
నేనుమొక్కితిసంత నాగేంద్రునకును.
మాకుచుండెను పొట్ట యమ్మ యపువోసఁగఁ
దీయనిప్రసాదమును బండ్లుదింటినేను.
అమ్మపెట్టినచలిమిచీ చిమ్మిలియును
బుట్టలోనున్న నాగన్న పొట్టలోనఁ
బడెనోలేదోయెఱుంగ నాకడుపుమాత్ర
మల్ల నాగన్న పుగ్గానఁజల్లనయ్యె
అమ్మతో మెల్లగా నింటికరిగినాను.

పండాదు ఆంజనేయులుగారు

బాలపీకమునకు రసాలపల్లవంబు
సాగరునకు సుధాకరుచంద్రికలును
నమదపుష్పంథయమునకు సారసంబు
నై జవరిపాటి వానిఁ బోనకువగలవె
పంకమున పుండరీక ముద్భవమునొండె
మకరవక్త్రాంతరమున మానికమువెల్లె
ప్రళితపాళోధి బడబాసలంబుపుట్టె
క్షీరఫలగర్భకుపారాన క్రిములుగల్గె
ముచ్చటలమూటఁగట్టిన ముద్దరాలఁ
పూతకదలికి నామూలపాతనమ్ము
వృక్షకమునకు గర్భనిర్భేదనమ్ము
ఏపురాకృతకర్మమో యెఱుంగరాదు.

గ్రంథ పరిచయము

శ్రీ సిద్ధేశ్వరీయము :—

శ్రీ. శ్రీ. అలూరు వాసుదేవయ్యగారిచే రచితము. తంజనగరము లేదప్పెరుమాళ్లయ్యగారిచే బరిశోధితము. మొకంబిద్దోరవారు సంగ్రహించిన పానికచరితములోని సిద్ధాంతముకైసియెరువును ఈసిద్ధేశ్వరీయమును పుష్కరావ్యయనందలి పౌరాణికకథలను పాద్యత్యములు జతపడుచున్నవి. స్వలహాచార్యము. చక్కని కథలు. భారతపద్యమైన కవిత్వము. వ్యాయములు, పామెలలు వివరముగనుండి ఇందలి శైలి ఆకర్షణీయముగ నున్నది. వలయువారు ఆలూరు రామచంద్రయ్యగారు, 8 మూర్తిలేను, పొయ్యటవున, మదరాసు అని వ్రాయునది. డెమ్మిపైజాన 130 పుటలు. వెల 0-10-0 అకాయి.

వదరుబోతు :—

ఆంగ్లవాఙ్మయమునందలి స్టీల'టూట్లు' మాదిరి వనునదిని తెలుగున రదియింపబడిన వ్యాసముల సంపుటి. అధికారపద్యములు, వయోపద్యములు, విద్యార్థిపద్యములు వాచరించుదుండిన కొన్ని పద్యములను, ఆచారములను తప్పలది తోచినపద్యము విమర్శించి ఖండించుటకై జరియించిన పివ్యాసములు. శివసాగ్రము, మృదుజైన నంద ఈవాసముల ముఖ్యములు. విలాసముగా వ్రాపుకొనుటకు దగియుండును. గ్రంథముద్రణము నుండ రము. క్రానుపైజాన 142 పుటలు. వెల 0-10-0. చిరునామా: పాధన ప్రకటనాంశును, అనంతపురము.

కథావళి :—

చిన్నకథలు. గుంటూరు పాపాత్యమండలిపత్తులు వ్రాసినవి. కొమరవోలు వాగధూరణరావుగారి 'నేను వాడైతి' హాస్యమిరితము. తుమ్మలపల్లి వేంకటేశారామరావుగారి 'నిమ్మలి' హాస్యము. మున్న రామమూర్తిగారి 'గిరిశంగారి చాకచక్రము' వరుసదగియున్నది. తెలుగుపల్లి శివరామయ్యగారి 'మొలత్రాడు' పాంసారికకథ. ప్రతిక్రియ, పరివర్తనము, కైలేన్, కాత్యాయని మున్నగు ఇతరకథలను పకనార్తములై యున్నవి. కథావాఙ్మయమునట ఇది విశేషప్రచారమునకు రాగలదనినమ్ముచున్నాము. పాపాత్యమండలివారి పారస్పరకేస పరుగులువారుగాకయని కోరెదము. గ్రంథము క్రానుపైజాన 188 పుటలు. వెల 1-0-0.

పల్లెటూరి పంచులు :—

గ్రంథకర్త. కొవ్వలి లక్ష్మీవరసింహారావుగారు. ఈగ్రంథమునకు గరిమెళ్ల సత్యవారాయణ (బి. ఏ) గారు మున్నడివ్రాసియున్నారు. ఇది కట్టజీవి, పెరిందేవికేపెల్లి, పంచముడెవడులను మూడుకథల సంపుటి. పట్టవాసపు దాంకితజీవనమునకు మెలసి పల్లెటూరివారు చెడుచుండుట మొదలగు కేటిపంచుస్వరే ఈకథలకు జీవమునిచ్చుచున్నది. గ్రామపునర్నిర్మాణము కొనలుసాగుచున్న ఈశేటిదివములలో ఇట్టిగ్రంథములరచనము ప్రోత్సహించదగినది. క్రానుపైజా 160 పుటలు. వెల 0-4-0. పల్లిపర్: ప్రగల్భపాటి ధవరాజు, బుక్కెల్లర్, రాజమండ్రి.

ఆంధ్ర విజ్ఞాన సర్వస్వము :—

ఇరువదిసంవత్సరములకు పూర్వము శ్రీకొమఱ్ఱ లక్ష్మణరావుగారిచే ప్రారంభించబడి ప్రస్తుతము జ్యోత్సావహించే పునరుద్ధరంచుచు నడుపబడుచున్న ఆంధ్రవిజ్ఞానసర్వస్వము ప్రథమసంపుటము అయ్యిరి సిద్ధమైయున్నదని తెలిసికొనుటకు అనందించుచున్నాము. ఈప్రథమసంపుటయన 'ఆ' నుండి 'ఆ' వరకు 'అ' వరకు సుగలురు. డెమ్మిపైజాన 800 పుటలు. త్రివర్ణ పటములు 8, ఇతరపటములు 125, చిదిగదెయములు 400 కలవు. సంపుటము చక్కనిస్వరేఖచర్మముతోను బంగారురేఖలతోను సంపుటికృతము. ఇట్టి సంపుటములు రమారమి 25 అంకున విజ్ఞానసర్వస్వము పూర్తియగునని సంపాదకులు తెలుపుచున్నారు. పూర్తి

యైన విజ్ఞానవ్యవస్థముగలభాష వాగరికభాషలలో పరగణనయేమగును. ఆంగ్లభాష వాగరికభాషగా పరిగణింపబడవలసిందని ఆంగ్లభాషావేదమునందు? కావున ఈ ప్రయత్నము సర్వాంగప్రజ్ఞాపరిపూర్ణమైనది. ఆంగ్లదేశమునందున్న ప్రతివిద్యార్థినియు, ప్రతివిద్యార్థినియును యాదాక్షిప్తం ఈయన్యమునకు తోడ్పడవలసియున్నది. శ్రీకాశీవాసని సాగర్ రావుసంఘము గారు ఆంగ్లమున ప్రవేశించిందేమిట? ఈవిజ్ఞానవ్యవస్థయు ప్రతి ప్రయత్నము కాగలదు. ఈ ప్రయత్నములకు సంఖ్య 10.0.0, చిరునామా: 7, రెండుచెట్టిపేట, జార్జ్టౌన్, మదరాసు.

పత్రికా పరిచయము

పరిచయము :-

ఆయుర్వేదపరిచిత్యాలుయేమిట? మూడుమాసముల కొకసారి ప్రకటింపబడు సంచికపత్రిక. సంపాదకుడు డాక్టర్ డి.కె. శ్రీరాములుచేదరిగాదు. పరిచయముగ్రంథరచయితలుగా శ్రీచాదరిగాయలుగువారికి సుపరిచితులై యున్నారు. వీరు పరిచయములందే తమ పరిశ్రమను, బుద్ధిని కేంద్రీకరించియుండుట ఎంతయుసంతోషదగినది. భారతదేశభాగ్యము రైతుమీదను, అరైతుభాగ్యము అరైతు పశుసంపదమీదను ఆధారపడియున్నది. అట్టి పశుసంపదనుగూర్చిన సమస్తవిషయములను రైతులకుబోధించెత్తుటకు భారతదేశపు అయాభాగపు భాషలయందు పత్రికలు, పుస్తకములు వెలువరింపట అవసరము. తెలుగువారికి శ్రీచాదరిగారివలన అవిని జరుగుచున్నది. 1932 డిసెంబరు 15వ తేదీన వెలువడిన పశుసంరక్షణ తొలిసంచికకు మామహాత్మాగారు స్వాగతము నిచ్చుచున్నారు. గోహతనుగూర్చి శ్రీమతి అట్లూరి వేంకటసర్వమ్మగారు చద్యవ్యాసము వ్రాసియున్నారు. శ్రీరాంగోపాల్ లక్ష్మీనారాయణగారి గోపార్థనాథుని గద్యవ్యాసము బాలినీరేవుచున్నది. సూర్యదేవర రాఘవయ్యచేదరిగారి 'గోరక్షాసంఘవిధులు,' చల్లగుళ్ల వేంకటరామయ్య చేదరిగారి 'పశువైద్యవిస్తరుగుములు' చదువదగినవి. పశురోగములను చట్టాధికారి, పశువైద్యసూత్రములు, పశుసామూహము వ్యాసములు రైతులకు చాలవలె చేయొగకరములైనవి. సాంప్రదాయముగల ఒంగోలుబాతిగోవు పత్రికయనుభవత్రయమై ముద్రింపట సమచితము. పత్రికయందలి ఇతరపత్రికలు విషయావబోధమునకును, పత్రిక సాంస్కృతికమునకును తోడ్పడుచున్నవి. పత్రిక క్రామకావ్యవైజ్ఞాన శ్లోకాగితిములమీద ముద్రితము. 32 పుటలు. సాలు చందా రు.2.0.0. చిరునామా: అంగలూరు, కృష్ణాజిల్లా.

ఆంగ్లవిశ్వకళా పరిచయము కళాకళాంధ్ర సంఘ సంపాదక :-

ప్రథమసంచిక 1932 ఆక్టోబరుమాసమున వెలువడినది. సంపాదకుడు పింగళి లక్ష్మీకాంతముగారు ఎం. ఏ. క్రామకావ్యవైజ్ఞాన శ్లోకాగితిములపై ముద్రితము. సంఘసభ్యుల భాషాపత్రికలు తొలుత చేర్చబడినది. విద్యార్థులరచనాసాధనధామిగవలెండుటకై ఇది ప్రయోగపడుచున్నది. ఆంగ్లభాషాకళకము, తిక్కనపద్య, శ్రీమత్సీతామరామానుజము, తిరుమలవేంకటేశ్వరులు, పరమేశ్వరము, కామంతలము: ప్రకృతియోగము, భారతావతరణములను వ్యాసములుగలవు. చిరునామా: విశాఖపట్టణము. సంఘకార్యదర్శి: జి. యచ్. వరదినేనిచాళ్య.

'వై ఇండియన్' :-

మద్రాసు వై ఇండియన్ పత్రిక వారి అంగమాసపత్రిక. వ్యవసాయసాహిత్యము వానిప్రధానోద్దేశము. ర్యాంకింగు, ఇన్సురెన్సు, షిప్పింగు మొదలగు విషయములనుగూడ రివ్వించును. ప్రథమసంచిక ఆక్టోబరుమాసమున వెలువడినది. క్రామకావ్యవైజ్ఞాన సుమారు 40 పుటలు. శ్లోకాగితిములు. సాలుచందా రు.2.8.0. విడిసంచిక రు.0.4.0. ఖద్దరు: నిరుత్సాహము; ఆర్థిక స్వార్థపత్రిక; ర్యాంకింగు మొదలగు వ్యాసములుగలవు. చిరునామా: 3 వై ఇండియన్ బీగ్, హిందూస్థాన్ బిల్డింగ్స్, ఆస్ట్రేలియన్బీగ్, మదరాసు.

గ్రామ పంచాయతలు: స్త్రీలు:—

“గ్రామపంచాయతుల పునర్నిర్మాణమునకై బొంబాయిగవర్నమెంటువారు కానవసరలో నొక బిల్లుగొనివచ్చిరి. ఆబిల్లులో గ్రామపంచాయతులయందు స్త్రీలెవ్వరును సభ్యులుగా ఎన్నికనబడరాదని ఒకనియమము ఉంచబడినది. రాష్ట్రీయకానవసరమందును, జేకియకానవసరమందును స్త్రీలు సభ్యులుగావచ్చును. ఆయాకానవసరమందు వారు సభ్యులై రాష్ట్రీయ, జేకియసమస్యలను పరిష్కరించుటకు స్త్రీలు సమర్థులైయుండగా గ్రామపంచాయతులమంది వారిని జలియేటు సమంజసముగ గవ్వట్టదు. గ్రామపంచాయతులు స్త్రీలప్రవేశముచే మరింతప్రజోపయోగకరములగునని మానవ్యుకము. బిల్లు కానవసరమగుట పూర్వమే బొంబాయి కానవసరవారు అందుండి ఈఅవమానకరమగు నియమము తొలగింపబడుటకు ప్రయత్నించుదుగాక! ఈపంక్షులు మద్రాస్లోనుండగా బొంబాయి కానవసరలో ఈబిల్లునుగూర్చి సామాన్యచర్చజరిగెను. కాని ఇంతవఱకు ఏసభ్యుడును ఈవిషయమునుగూర్చి తలపోయకుండుట అసభ్య గౌరవములెప్పునది కాదు.”

—The Indian Social Reformer.

అల్యూమినియము, ప్లాటినియములో హామిలనిచిత్రచరిత్ర:—

“1854 ప్రాంతమున అల్యూమినియము బంగారముతో ననుమైన ఖరీదుగలిగియుండెను. ఫ్రెంచిచక్రవర్తి మూడవ నెపోలియను రాజబంధువులకు అల్యూమినియముకంఠములలో విందుచేసెను. అదియెంతయో గొప్పగా చెప్పుకొనబడెను. ప్లేటినియము అప్పటినుండిద్వైఫెంచిఅభరణనిర్మాత లేలికయగు అల్యూమినియములోహముతో ఉత్తమజాతి అభరణములు, ఇతరఅలంకారవస్తువులుచేసెడివాడు. కాని ముప్పదిసంవత్సరములకు తరువాత 1894 ప్రాంతమున అల్యూమినియము చవుకయై రాజగృహములందలి విలాసవస్తువులకు బదులు సామాన్యగృహములందు సామాన్యపుంబుప్రయయ్యెను. ఇప్పుడు బంగారముకంటె విలువయైనలోహముగా చూడబడుచున్న ప్లాటినియము రష్యాలో పరుషినిమిదన శతాబ్దియందు స్త్రీలకు పైపులు (Stove Pipes) చేయుటకు వాడబడుచుండునది. ఈఅల్యూమినియము, ప్లాటినియము లోహములచరిత్ర ఇట్లు విచిత్రమైనది.”

—Scientific American.

‘అమృతబహు’:—

“‘అమృతబహు’ అనునది తెన్సూరుజిల్లాలో నొకగ్రామము. ఆగ్రామమునుండి అర్ధశతాబ్దికి పూర్వము ఘోషకుటుంబమునకువెందిన కలుగురు పోదరులు కలకత్తానువచ్చిరి. కలకత్తాలో నొకవార్తాపత్రికను నెల

కొల్పట వార్యముదేశము, వారిగ్రామవాసుమే పురికటను ఉండుటచేసి, అదియే అమృతలబ్ధిపరిక. అది శేటికిని ఘోషుకుటుంబమువారి చేతులయందుగలదు. దానిని స్థాపించిన అనలుగురు ఘోషసోదరులలో ఇతరమును బేరించుచున్న ఒక్కఁడు గోల్కలలో ఘోష నిన్నను వరమనందించినాడు. తనమిత్రునిసోదరుడు మోతీలాల్ ఘోష చనిపోయినతరువాత తండ్రి అమృతలబ్ధిపరికను సంపాదకుడైనాడు. వార్ధక్యము ముందుకొనిరాగా తనసంపాదకత్వమును బోదరపుత్రునకు ఇచ్చినాడు. ప్రస్తుతసంపాదకు డిలడే. వంగ రాష్ట్రపు గతఅర్ధశతాబ్దపుచరిత్రలోను అమృతలబ్ధిపరికను ఒక గొప్పస్థానముగలదు. ఏకకుటుంబమువారి దిన పురికాయమటకు ఇదియే తగియున్నది. తమరాష్ట్రమునకిట్టి ఉత్తమజాతినిపురికను ప్రసాదించిన ఘోష కుటుంబమువారిని బంగారీలు మిక్కిలిగా ప్రేమించుదు. నేడు ప్లీటుప్రీటులో తుక్రతారయై వెలుగొందు తమ గ్రామపురాలకునిగూర్చి స్కాట్లండుదేశపు ఒక గ్రామము ఎంతగగర్వించునో అమృతలబ్ధిగ్రామమును ఘోషకుటుంబపుత్రుసోదరులనుగూర్చియు ఎంతగ నేగర్వించుగలదు.”

—The Statesman.

అస్పృశ్యత : మన పూర్వులు :—

“ఘోరమైనట్టిదియు తరతరములనుండి ఆచారరీత్యా వచ్చుచుండినట్టిదియు అస్పృశ్యతను మహాత్మాగాంధీగారు స్వల్పకాలనిరతశ్రమముచే నిర్మూలించుట భారతచరిత్రయందు మనర్హాక్షరములచే లిఖించబడగలదు. ఈఅస్పృశ్యతను రూపుమాపుటకును వారికి దైవదర్శనమిప్పించుటకును మిక్కిలివాటుపడినవాడు శ్రీరామానుజులు. ఈమహాపురుషుడు దేవాలయగోపురముపై నందేహగతుడనట్లు నిలుచుండి నిమ్మజాతుల నెలుగెత్తిపిలిచి, గురుడు తనకత్తంతరసాస్యముగ బోధించిన మంత్రమును, అది ఇతరులకు చెల్వినచో నరకమును బొందవని గురుడు తెల్పినను, తానొక్కఁడు నరకమునుబోదినను నెలయినయు, నిమ్మజాతులవారెల్లరుమోక్షమునకేగిన, తానేమైనను, నరకమునకు పోవలసినచిచ్చినను భయపడననియెనుచులికి యా తారకమంత్రరాజము నులుగెత్తి నిమ్మజాతులనుబోధించి వారిని తనమతమునగల్గుకొనినాడు. తరళదేశమునందు కాలటినాజను నగ్రహారముండుగలదు. అందు శంకరాచార్యులవారను గొప్పమతకర్త యుద్భవించెను. అయన హిందూదేశమునంతటను గలియిదిగి తన ఆచార్యతమతమును బోధించెను. ఆచార్యతమతస్థాపనకై శ్రీశంకరాచార్యులు శిష్యునమేళుండై యుకనాడు కాకినగరంబునకు జనియెను. అభువివాళియగు గంగామహాపదయందు శంకరులందు గ్రంథులిడి శిష్యులు తన్ను పరివేషించిరా, రాజమాన్యంబున తనవిచారణునకరుగుచుండ విశ్వవాధుం డీతని బరీక్షించడలంచి మాతంగునిదిగమున నాలుగువేదములను శునకంబులుగనోనర్చి పంటనిడుకొని ఎదురయ్యెను. అంత శంకరాచార్యుండు, అనిమ్మజాతివానినిగాంచి కన్నుల నిస్సకంబులుదల “ఒరీ! శ్వసనా! యతీంద్రులము మేమరుదెంచుచుండ మాగ్రమునుండి లొలంగగ నుమ్ములదరయిలూనెదవు. నీవలన మేము మైలవడుచుము. దానిలోలంగు” మనవామాటకు “అయ్యా! పంచధూతాత్మకమైన యాశరీరమా లేక యందుండెడు దివ్యశ్రోత్రస్వరూపకమును ఆత్మా తమరంటరానిది? ఈశరీరమే యంటరానిదని తమరు వాక్రచ్చెదరని యాశరీరము పంచధూతమనునొకమేగదా? మీశరీరమును వాశరీరమును పంచధూతాత్మకమైనతే యంటరానితనమెటునుండి యరుదెంచినది? లేక ఆత్మ యంటరానిదందులేని మియందును నాయందును నిఖిలనరావర ప్రపంచమందును ప్రకాశించుచున్న ఆత్మ ఎన్నడైన యంటరానిదగునా? దానికి మైలయనుపదము చేరనియధగునా? తొల్లి బుధులు శ్వసమనియందును బ్రాహ్మణునియందునుగూడ సమభావంబున జూడుమనిరిగదా? ఆలోచించి నేలల్లి నదానియందేదైన వీనమేని దోసముండేనేని తమరు వెలచిచ్చినంతనే యావాటనుండి నేతోలంగెద” ననవని శంకరాచార్యుండావాదనల్లి నపల్కులు తనమనంబున వదిలియున్న దివ్యశ్రోత్రిని లేపినంతనే సంతసిల్లి “అర్యవర్యా! ఇంకను మూఢనమ్మకములచే అజ్ఞానాంధకారమునలడి ప్రాపరాడుచున్న

వాడు జ్ఞానభాస్కరునివలె తోడ్పడిన నీకంటరానితనమెక్కడిది? నన్నురక్షించు నరుడెంచిన కాశీవిశ్వ వాధుండవీడ గానోపుదువు. ఇది మొదలు నిన్ను వాడులయొడ నభేదముద్ధితోడ సంబంధించెదోవనిన విశ్వవాధుం దాతనికీ తననిజరూపించున పాపాత్మ్యంబు. అప్పుడు శంకరాచార్యుం దాతని కిట్టులనియె.

దేహదృష్టిచే త్వదీయరాసుండ
 శీవాత్మదృష్టిచే ద్వదంశమండ
 నాత్మదృష్టిచేత సైతనివేదేను.
 దేవ! ఇదియే నాదు దృఢమతంబు.

అప్పుడు భగవంతు దాతని వాగ్వినియోగి యంతర్ధానుండయ్యెనుమన చరిత్రములు వాగోనుచున్నవి. దీనినిబట్టిచూచినచో భగవానుడగు శంకరునియొక్కయు, మరకర్తయగు శంకరునియొక్కయు వ్యాధయములు గూడ అస్పృశ్యతానివారణమవశ్యక కర్తవ్యమని చింతించుచుండుట మనకు బోధపడగలదు.

—పుటనర్తి కమలావతీదేవి.

దక్షిణకోసలదేశము:—

“అశ్వయుజమాన(దనరా) సంచికలోను, రా. శ్రీ టేకుమల్లరాజగోపాలరావు పంతులుగారువ్రాసిన “ఆంధ్రవీరామహాండు” అనువాగ్యసముద్రై గృహలక్ష్యసంపాదకులుచేసిన విమర్శనమంతయు రమణీయమై యుక్తియుక్తమైయున్నది. జగదేశవీరుడును, బ్రభువు, దైవమునగు శ్రీరామచంద్రమూర్తి యాంధ్రులదోహిత్రుడను నంశము నూతనముగఁబెలిసిపండులకు మనయాంధ్రులు గర్వించవలసియైయున్నది. ఈయంశమును వ్రాయుచున్నపుడు సంపాదకులు కోసలదేశమునుగూర్చి కొంచెముప్రస్తావించుటచే వాచిమయమున నేనెఱింగిన కొలఁదివిషయములను ప్రకటపార్థము వ్రాయుచున్నాను. ఈవిషయములు ప్రస్తుతేతరములు కాఁజాలవని నానమ్మకము. కోసలదేశాధీశ్వరుడగు దశరథుడు కోసలదేశరాజపుత్రయగుఁ గౌసల్యును వివాహమునకుట నవాచికాఁజాలదు; కావున దశరథుడు వేటొక కోసలదేశపునోడయనిపట్టిని బాణిగ్రహణముచేసికొనియెనని విశ్వయంపవలసియైయున్నచుట సమచిత్తము. రఘునంశపురుషులందఱు నుత్తరకోసలదేశములకే ప్రభువులుగాని దక్షిణకోసలకుఁ బ్రభువులుకారని నంశము ప్రాచీనగ్రంథములనుబట్టియే తెలియుచున్నది. కారితాను తన మహాకావ్యరత్నమగు రఘునంశమునఁ బొన్నిదడ నర్పయొక్కప్రారంభమున “పిరుదనంతర ముత్తరకోసలాం త్సమధిగమ్య సమాధితీర్ణేంద్రియః॥ దశరథః ప్రళకాపమహారథో యమమతా మనరాంబధునిశ్చితః॥” అని వ్రాసి యున్నాడు. “తేంద్రిగారగు నజమహారాజ ననంతరమున సమాధియందుఁగూడ నిష్క్రగ్ని మహారథుడగు దశరథమహారాజ “ఉత్తరకోసలము”నకురాజై ప్రజలనుబాలించెను” అనివీడివద్యముననుభావము. కావునఁ గౌసల్యుడేది దక్షిణకోసలదేశ రాజపుత్రయయియుండవచ్చును. అప్పుడామెను దశరథుడు పరిగ్రహించుట కధ్యంతరముండదు. దీనికి మహాంధ్రమును మునునీడవామముండుటంబట్టి యిది యాంధ్రదేశమేయగుటలో సందేహములేదు. ఈకోసలదేశము గంజాము, విశాఖపట్టణము జిల్లాలలోని పర్వతప్రాంతమును, దర్శినిసరప్రాంతమును గావలసియున్నది. మధ్యపరగణాలకుఁ బెరిసిన బస్తూరాజ్యమునూడ దీనిలోనిదేయని కొందఱు చరిత్ర చరిత్రబోధకులనుచున్నారు. దక్షిణకోసలదేశముల వివరములు నాగుగఁబెలియవుకాని నేటికినిగూడఁ గోసలదేశీయ వ్రాహ్మణులకాఖ యిపుడాంధ్రులలోఁ బ్రసిద్ధమై యలరారుచున్నది. వారే కాసలవాణివాదు. కోసల వాణి కాసలవాణిని వాడుకయైపోయినది. కోసలేయిలే కాసలేయైపోయిరి. దక్షిణకోసల మాంధ్రమగుటకు మనకాసలవాణివాదు ప్రబలపాత్రులనుచున్నారు. సామాన్యముగ నీకాఖవ్రాహ్మణులు గంజాము, విశాఖపట్టణముండలములలోనే యధికసంఖ్యాకులు కావునముండుటయు, సగ్రహరదారులయియుండుటయు మనముచూచుచున్నాము. దీనినిబట్టి కోసలదేశములు రెండవయుఁ, గోసలదేశములు రెండుతెగలవారనియుఁ తెలిసినది. ఈదేశభేదములంబట్టి యాచారభేదములును గన్పించుచున్నవి. ప్రస్తుతము “ఓరిస్సా” అని పిలవఁ

బడుచున్న రాజ్యముతోఁగలిపిన యుత్తరదేశమునకుట వార్యమతాచారము, దక్షిణహిందూస్థానమునకుటను
 ద్రావిడమతాచారము. ఆర్యమతస్థులగు బ్రాహ్మణులు మత్స్యనాంసములను భక్షించుదు. బ్రాహ్మణేతరులతోఁ
 గల్గిన భుజించుటకు వారికట్టి యాటంకమును, సంకోచమునులేదు. రెండవతెగవారు మత్స్యనాంసములను
 భక్షించుదు. వారు బ్రాహ్మణేతరులతోఁగలిపి భోజనముచేయు వాటంకముకలదు. అట్లుచేయు వారు సంకోచిం
 చుదు. ఆర్యమతస్థులగు బ్రాహ్మణులు గొడుగునియు, ద్రావిడమతస్థులు ద్రావణులనియుఁ నిలవఁబడు
 మిన్నారు. ఈవిశిష్టతవారీకఁగూడఁ బరస్పరము సంక్షిభోజనముచులేవు. ఆక్బార్లునున నాంధ్రులనుఁ
 గోసలేయులు ద్రావిడమతస్థులనుట నిర్వివాదాంశము. ఉత్తరదక్షిణభేదముల రెండువిధములగు నీకోసలేశ
 ములలో నుత్తరకోసలము ప్రస్తుతపంథుల క్రాష్ట్రీనిహారురాష్ట్రములతోఁగలిపి దేశమునకు మిక్కిలి యుత్త
 రముగనుండుటకును, దక్షిణకోసలము మద్రాసురాష్ట్రమునఁజేరి దక్షిణహిందూస్థానములోఁ గలిసియుండుట
 కునుగల కారణము కొంచెము క్షిణీకరించుననియున్నది. దక్షిణహిందూస్థానము (ప్రత్యేకముగ మద్రాసురాష్ట్ర)
 మునఁ ప్రత్యేకింపఁబడినట్లే విహారోత్కళములు రెండును ప్రత్యేకరాష్ట్రముగ [Behar and Orissa] నేర్ప
 రుపఁబడియున్నవి. ఒరిస్సాప్రదేశము గంజాముమండలపు టుత్తరపుసరిహద్దుతోఁ బ్రారంభమగుచున్నది.
 అట్లే విశాఖపట్టణమండలపు టుత్తరపుసరిహద్దుతోఁగూడఁ (నెంబలవూరుజిల్లా) ప్రారంభించఁబడుచున్నది.
 పూనీ, కిటకము, చాలమారు జిల్లా లుత్కళరాష్ట్రములోనివి. వానితోఁగూడ మిథునాపురమండలము కల
 పఁబడి యాపై విహారదేశములగు పాట్నూ, దర్భంగాలు పేర్కొనింపఁబడినవి. ఇంచుమించుగ హిమాలయ
 ప్రారంభమువలకును నీహారుదేశమువ్యాపించియున్నది. కాన దక్షిణహిందూస్థానమునంటియున్న యెరిస్సాభాగ
 ముల నటు హిమచల్పర్వతములనంటుచున్న విహారముతోఁగలిపి యొకరాష్ట్రముగ దొరతనమువారివర్సినట్లే
 యించుమించుగ విహారభాగమునవీలఁగల్గి (విహారమునంటియుండి) పంథుల క్రాష్ట్రమునకుఁ జెందియున్న
 Behar and Orissa Provinces కు మఖ్యపట్టణమును పాట్నూనగరము విహారమునకు నొకమూలయందుఁ
 గాక ప్రారంభముననేయున్నది. దానికి కోసలదేశరాజధానియగు నయోధ్యప్రక్కనేగలదు. —కోసలదేశ
 రాజధానియగు నయోధ్యకును, గోసలదేశమునకును, దక్షిణకోసలమును మహాంధ్రముతో సంబంధ మెక్కాల
 మునఁ గల్గియుండుటలో వింతలేదు. కాఁగా మహాంధ్రమును నుప్రసిద్ధనామముగల దక్షిణకోసలదేశ మాంధ్ర
 దేశపు టుత్తరభాగమునియు, రిజ్జీకియులాంధ్రులేమనియుఁ జేలుచున్న పారాంశము. శ్రీరామచంద్రుఁడాం
 ద్రదోహిత్రుడనియు, నాంధ్రవీరు లప్రతిహతకక్షిణిభవులనియుఁ జేరుతెచ్చి యాంధ్రులకు గౌరవము, వ్యక్తి
 త్వము స్వప్రభుగ నాపాదించుటలో నీదక్షిణకోసలమే యుత్కళగననవయోగించినది. ఇట్టిరాష్ట్రము దక్షిణ
 కోసలమును నామమునుబిడి చాలయుగములు గడచినవి. కాని శేఁటిపతి కాంధ్రమునునామముమాత్రము మాసి
 పోయియుండలేదు. కాని వర్తమానయుగమున నాందోళనములన్నిటితోఁగా టుత్కళులప్రత్యేకరాష్ట్ర
 విషయకమును నాందోళమును, దక్షిణకోసలభాగములగు గంజాము విశాఖపట్టణమండలలోత్తరభాగములను
 స్వాధీనముచేసికొనుటకుఁ బ్రారంభించిన నాందోళనమును జెలరేగి యాంధ్రులకున్న సోకర్యములను, గౌర
 వమును నశింపఁజేయఁ తొరకొన్నది. ఇట్టియెడ నాంధ్రులు తగురీతి నుత్సాహకృతుల నుపయోగించి యుత్కళ
 సోదరులచేతఁబడనున్న తమకోసలదేశభాగములనుబిడికొని తమస్వాధీనమునందేయుంచుకొని తమగౌరవ
 మును గాపాడుకొనవలసియున్నది. ప్రస్తుత మీవిషయమున నాంధ్రులకుఁగోరి జయముకలిగిన, నుత్కళుల
 యాందోళనగాని ప్రభుత్వమువారి యాలోచనములుగాని యంతటితో ముగియుననికాని తెలిసికొనవలెను.
 అంధ్రులట్లు చేయుటయేగాక భారతీయులలో మిన్నలగు తమకుఁ ప్రత్యేక రాష్ట్రములేని కొంతరితరుల కం
 దోళనమునన్ని జయలక్ష్మిని జొండవలసియున్నది. లేనిచో నాంధ్రులు తమ కీర్తితోఁజాటుఁ నమప్రాచీనుల
 యొక్కయు, నాంధ్రదోహిత్రుడగు శ్రీరామచంద్రమూర్తియొక్కయుఁ గీర్తికొనఁగల గళంకము నాపా
 దించినవారనుదురు.”

—బులును శేంకటరమణయ్య.

స్త్రీలు: సంస్కృతకవిత్వము:—

“పరమేశ్వరునిదయవలన మమజానన్యస్యము మాట్లాడుకొనుటకులభించిన అభిప్రాయతోధకవ్యక్తగ్రన్థ న్యాయకథావస్తుద్ధిలించి వాన్మయముగజరిగిమించును. అట్టి వాన్మయములలో ప్రాచీనతమము సంస్కృతక వాన్మయము. సంస్కృతమును ప్రధానముగా పురుషులయొద్దయోగించినట్లును, స్త్రీలు ప్రాకృతమునువయో గించినట్లును తెలియుచున్నది. కాని స్త్రీలుకూడ సంస్కృతమును బాగుగా నెఱుగుదురు. ఎఱుగుటయేకాక కాస్త్రగ్రంథములగూడ వశేకములవ్రాసినట్లు విమర్శకమహాకవియును అలంకారాదికాస్త్రవిషయపరిశోధన గ్రంథములలో వ్రాసియున్నారు. నిజమైనను కాకున్నను జయచేపుడుకాక పద్మావతియే గీతగోవిందమును వ్రాసెననియు, రాజశేఖరుడుకాక అవంతిసుందరియే బాలరామాయణాదికాటకములవ్రాసెననియు, భాస్కరా చార్యుడుకాక శీలావతియే గణితమువ్రాసెననియు, అదియిదియవశేల? అచాలగోపాలమునెఱుగు కావ్యకయ మును కాలిదాసుకాక విలాసవతియే వ్రాసెననియు, ఇట్లే భిషమూర్త్యాదులగూర్చియు ప్రవాచములున్నవి. కాని కవిత్వము, శిల్పము, చిత్రశిల్పమున్నగు రమణీయకల్పనలకు (లలితకళలకు) స్త్రీలుకూడ వన్నే శ్రేగలరు. సంస్కృతమున కవిత్వరచించిన స్త్రీలనేకులుకలరు. అందు గంగాదేవినిగూర్చి చాలమంది యెరిగియున్నారు. ఈమెరచించిన మధురావిజయకావ్యమున శ్లోకములు రసవంతములుగాను, సత్యాదయవ్యాదయాకర్షకములై మనోరంజకములుగాను నున్నవి. మచ్చునకందు శ్లోకముల గొన్నిటినిందు పొందుపఱచెదను. మహమ్మ దీయులు దక్షిణమునకు వెట్టమొదట 13 వ శతాబ్దినివచ్చిరి. వీరికాక చల్లనిదికాదు. వీరినాగరకత, వాన్మ యము, మతము, భిన్నములగుటచేతను; మతవ్యాపనమును, భవార్జనమును, భారీ ముఖ్యోద్దేశ్యములగుటను, భయమును, పీడయును, వారిమించునడచెను. బలవంతముగ మతమున కలంపుకొనిరి. దోపిడిచేసిరి. దక్షిణ భారతము వీరికి 75 వత్సరములుగురియయ్యెను. ఈకాలమువందల యాదేశశిథి గంగాదేవియొట్లు కండ్లకుకట్టి నట్లుగను, రసవంతముగను వర్ణించినదో పరికింపుడు:

సతతాధ్వరధామపారశ్చైపాక
నియమోద్ధోషణవద్విరగ్రహరైః |
అభువాజనివిస్రమాంసగంధైః
అధికక్షీలకులుమ్మసింహవాహైః ||
మధురోపవనం నిరీత్యదూయే
బహుశిఖండిత వారిశేరఖండం |
చరితోన్మకశోటికాటిహార
ప్రచలయ్యులపరంపరాపరితమ్ ||
శ్వసితానలకోషితాధరాణి
శ్లధజీర్ణాయిత చూర్ణకుంఠలాని |
బహువాప్యపరిపుత్రేక్షణాని
ప్రమిదానాం పదనాని పీత్యదూయే ||

చరిత ప్రకతంబువాయులంబు
వ్యతిషం గాఢులరాని బాలకాని |
పురగోపురసాలభంజకానాం
దధతేచీన పటాచనుంకనత్వమ్ ||
హిమచందన వారిశేకసీతా
వ్యభిషన్యాని గృహంగణానిరాజ్ఞామ్ |
వృద్ధయం మమవేదయ ద్రితాని
ద్విజబంధీనయినాంబుదూషితాని ||
శృతిరస్తమితా, నయఃప్రసీనః
విరతాధర్మకథా, ద్యుతించరితమ్ |
సుకృతంకృత, మాభిజాత్యము స్తం
విమివాన్యత్ ? కవిరేకవీధనన్యః ||

—మధురావిజయకావ్యమ్.

ఇట్టి మహానియచరితలుకల పనితామతలులెందఱో కాలగర్భమున లీనమైయున్నారు. అట్టివారిల చరిత్రలను పాద్యమగునంతవరకు బయలుపఱచి పుత్రికాముఖమున “గృహలక్ష్మి” యందునో మఱి యితర పుత్రికలయందునో ప్రకటించుటయత్నించుటకు మహద్దయంబగు విమర్శకపరిశోధకులుప్రొమోదనలెనని మనవి.

—సాహిత్యవిద్యాప్రసంగ పీఠటి కేంకటసుబ్బరాయకాస్త్రి

పాము కాటుకు చిత్రమైన చికిత్స:—

“1932-3 సంవత్సరము మార్చి 23-న లేదీని ఒకరాష్ట్రాస్త్రీచేతిపై పాముకాచెను. కలువ
 పడిన 15 నిమిషములకు ఆమె మలర్నా అనువృత్తి గొనిరావడెను. విషయ ఎక్కువయి
 దిప్పుములు అప్పు
 దప్పుడే అగుచుచుండెను. ఈక్రింది చికిత్సగావించితిమి. గుర్తింపైన ఒకటియు మోచేతిదిగువ నొకటియు
 కట్టుకట్టితిమి. పాముకాటుగల పలమును బాగుగగిరి పోటాపీయనుపేరేమాంగనేటుక్రిప్తయ్య గాయములో
 నికి తొనిపితిమి. పదినిమిషములలోగా కొన్నికోడిపిల్లలను తెప్పించి సిద్ధముగానుంచితిమి. ఇప్పుడు పోటాపి
 యముపెర్మాంగనేటు తీసివైచితిమి. గాయముకడిగి అది బాగుగా ప్రవిందునట్లు చేసితిమి. విషపుగాయ
 మునుండి విషమును పీల్చివైచుటలో కోడిపిల్లలపృష్ఠము మంచినబాకారిఅని అనుభవముచే కనుగొనియుంటిమి
 గావున ఒక కోడిపిల్లముడ్డిని గాయములోనికి తొనిపితిమి. కోడిపిల్ల ఎంతదీన్నిదిగానుండిన విషమును పీల్చి
 వైచుటలో అంత యెక్కువ సమర్థమైయుండును. సాధారణముగా మాడుపెలలుగల కోడిపిల్లలను ఈవిషయ
 మున ఉపయోగించవచ్చును. చిన్నపిల్లముపట్టి గాయమునకు అతకరించుటకు సులభము; దానిబలమును కొద్దిగా
 నుండును గావున విషమెక్కి వెంటనే చనిపోవును. ఇట్లు వెంటనే చనిపోవగలుగుటచే కాటువేసినపాము
 విషపుతో కాకో మలభముగ నిశ్చయించుటకు వీలగును. గాయమునకు అతకరించుటచేసి కోడిపిల్ల చిక్కితలత్తుగా
 ములు చూపుటకు ప్రారంభించుటతోడనే దానిని తీసివైచి మలయొక కోడిపిల్లను అతకరింపవలయును.
 ఈప్రవృత్తికోకి మేము రెండున్నరగంటలలో పదకొండుకోడిపిల్లలను వాడితిమి. తుదిరెండును బ్రతికెను.
 అందుతో కోకి నిషేధము క్షయగుట నిశ్చయమయ్యెను. పూర్తిగనయమయ్యెను. ఈమాదిరి చికిత్సలో గాయ
 మున రక్తము ముద్దకట్టునుండ గాయమును అపుడప్పుడు కడుగుచుండవలెను; తలుచుగోరుచు గాయము నిరంత
 రము స్రవించుచుండునట్లు చేయవలెను. కోడిపిల్లపృష్ఠముమాడ తలెంచుకడుగుచుండవలయును. కోడిపిల్లలు
 విరివిగాను, సులభముగాను, శ్రమముగాను దొరుకు పల్లెటిప్రాంతములందు ఈవిధచికిత్స ప్రత్యేకముగ విని
 పగలదియైయుండును. తెలుపురుసంస్థానపు దైవ్యాధికారి ఈచికిత్సనివేదికను ప్రచురింప ఆమజ్జఇచ్చిం
 చుటకు కృతజ్ఞుడను. —మలర్నా దాక్షిణ్య: గోపాల్ దాసువారింగు. యల్. యం. పి.”

—Antiseptic.

ఐ న నే మా యె?

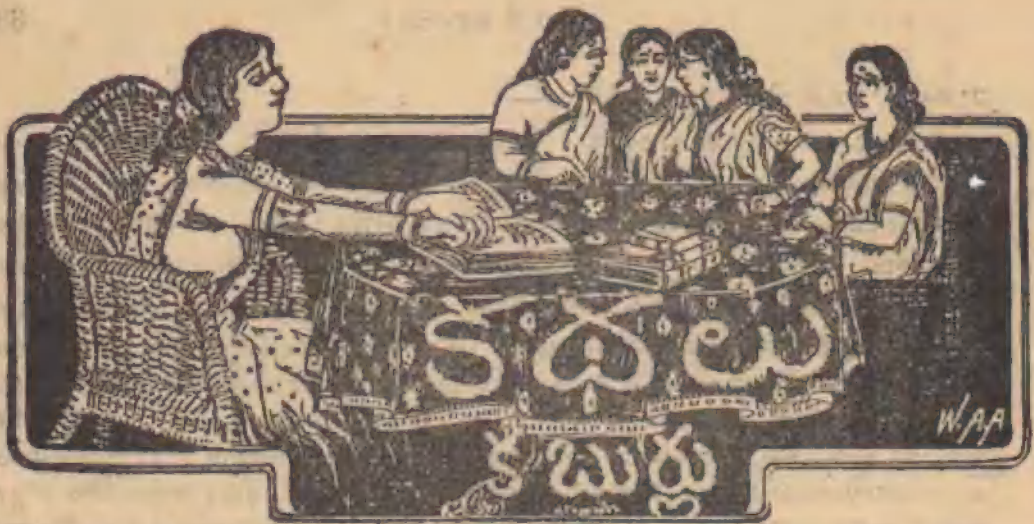
కొమర్రాజు వినాయక రావుగారి

శుభ్రమల్లీమనోజ్ఞకీశోరమపుడే
 పవనకాలునిచే రాల్పబడియె నార!
 అల్ల నుదయించు ముద్దుజాబిల్లిపాప
 నప్పుడే మృత్యుజేమూత మావరించె!
 అల యుపాసుందరీగర్భమందు పుట్టు
 మంజులంబైన మృదువైన మంచుచుక్క,
 యక్కటా! శుభ్రమాక్తికం బవకమున్నె
 తీక్ష్ణబాల్కారు చుంబనత్పవ్ణతీర్చె!

* * *

ఐననేమాయె? నిలఁపూసి కనులమూసి
 విచ్చకేవాడిపోవు యీవిరి, యనంత
 పానసానూనసూననుప్రభల ప్రబలు

నందనారామనీమ, యానందఘోరిః
 మోదమొప్పార విచ్చుకాబోలు కులికి!
 ఐననేమాయె? నిలఁపుట్టు వందనేమొ,
 కాలజేమూతమందున గలిసెనేమొ,
 యనగఁజెల్లెడు జాబిల్లి యమరసీమః
 గురియుకాబోలు చంద్రికల్ తిరముకాగ!
 ఐననేమాయె? ప్రత్యూషజనితమంజు
 తుహినబిందువు రవిప్రేమత్పవ్ణ వాప
 మెచ్చి విధి నిత్యమగు రూపమిచ్చెనేమొ?
 రుచిరకమనీయతారాస్వరూపమునను
 కురియుమింటను త్యాగమథారసంబు!
 ఐననేమాయె?

రాక్ ఫెల్లరుల ధన సంపద :—

ప్రపంచ మెటీగిన్ ధనవంతులలో రాక్ ఫెల్లరులకడు, అతనితీవితదర్శితను చదివించిన జాక్ ఫ్లయిన్ రాక్ ఫెల్లరులతోండి కొడుకుల ధనసంపదనుసూర్చి ఇట్లు చెప్పుదున్నాడు: రాక్ ఫెల్లరుల ధనసంపద 1929లో 100,000,000 పానులు. ఆర్థికమాంద్యమువలన అది ఇచ్చడు 30,000,000 పానులకు తగ్గిపోయెను. జి. డి. రాక్ ఫెల్లరు(తండ్రి) వ్యాపారమునుండి 1938లో 1.2 మిలియన్లకు నెను. అప్పటికనుక 40,000,000 పానులు. అతనిపైజీవే ఆధనము 200,000,000 పానులకు పెరిగెను. తండ్రికొడుకులుగావించిన దానధర్మములచే ఈ ధనము 1928-వ సంవత్సరమునాటికి 100,000,000 పానులకు దిగిపోయెను.

గాలి విమానము సూర్య గోళమును చేరదలచిన :—

గంటకు 105 మైళ్ళవేగమునతోపు గాలియోడ ధూగోళమునుండి సూర్యగోళమునకు 105 సంవత్సరములలో చేరగలదు.

ఒకే కాన్పున నలుగురు పుత్రికలు :—

ఏలూరుపట్టణమునకు ఉత్తరభాగమందున్న గానుగపేటయందు నుమారు నలుగురి సంవత్సరముల వయస్సుగల బోమ్మి రెడ్డుల విజయనాగధూషణరావుగారి భార్యయగుబోమ్మి రెడ్డుల పార్వతమ్మగారు పెద్దెంబరుమాసమున నాలుగుతేదీయందు రాత్రి పండ్లెండుగంటలకు వరుసగా నలుగురి యాడశిశువులను కనెను. కనుటలో మిక్కిలి యవస్థకుటయేగాక సూర్యోదయానంతరము ఆమె కాలగతివొందెను. తల్లిదనిపోయియుండుటచేతను పిల్లల నలగ్రతలో జూచుటచేతను తల్లి మరణాంతరము ముగ్గురు అడశిశువులు గలిగించిరి. ఒక్క శిశువునుత్రమే మిగిలియుండి యింతవరకు శ్రేయముగానే యున్నది. పెక్కుజను నీవంతముకాది కలత తెందుచూ తల్లిమరణమునకు విచారించుచుండిరి.

—వై. వి. రామచంద్రరావు.

ఇరు మొగములతో పుట్టిన బిడ్డ :—

అటుక్కుండిగ్రామమునకు చెందిన ఒక ఇండియన్ క్రైస్తవస్త్రీ బిడ్డకోవ్వలచే బాధపడుచుండగా మాయవరమునందలి గవర్నమెంటు ఆసుపత్రికి గొనిరాబడెను. విశేషమైనబిడ్డకుట్లులేక ఆమెఅక్కడ పెద్దెంబరు 17-వ తారీఖున ప్రసవించెను. బిడ్డ వికృతాకారముననుండెను. నాలుగుకాళ్లు, నాలుగుచేతులు, నాలుగుచేవులు, అంటియున్న రెండుమొగములు, పుట్టిన పదినిమిషములతరువాత అబిడ్డ మరణించెను.

గొంగలిపురుగులురైలునావినవి:—

నల్లగుల్లలురైలునావినవిషయముగృహలక్ష్మీపాశకులలోగడరైలుపుకొనియుంటిమి. ఇప్పుడు హిందూకుత్తిక విల్లిపురము విలేజులో గొంగలిపురుగులు రైలునావిన విధమున రైలుపురున్నాడు: ఆక్టోబరు 21-వ తారీఖున కడలూరు పృథ్విరాజులము రైలుబాటలో నుత్తంగలమంగరమురైలువేపునుచెంత ఒక మెలుదూరంలో రైలు బాటయంతయు గొంగలిపురుగులలో కప్పబడియుండెను. అయినను డ్రైవరు సందేహించక రైలును పోనిచ్చెను. చక్రములక్రిందబడి ఆపురుగులు నాడుడువచ్చుదుయ్యెను. ఆనాడుకులన ప్రేక్షకుపోయి చక్రములు తిడుగుచుండుటయేకాని యందునను పాగనయ్యెను. అప్పుడు చేయువదిలేక వాయుఅచ్చటికి వెంతగల్గెగాను ములసాయమున అవారిఅంతయు చీపుళ్లలో తుడిపించి ఇమకచల్లించిరి. అనంతరము రైలు కడలిపోయెను. ఒకగంట ఆలస్యముజరిగెను. నల్లగుల్లలు రైలునుఆరగా బాగులువచ్చి దారిచేసినవి; గొంగలిపురుగులు రైలునావగా చీపుళ్లువచ్చి దారిచేసినవి.

కత్తిని, గడియారమును తిన్న నావికుడు:—

గ్రీన్ ఫుల్ నావికులవైద్యశాలలో నోక నావికునికి యిప్పులేపేక్షగావించగా ఆతని కడుపులో గొలుసుతోగడియారముకట్టియు, కత్తియుకట్టియు గావనచ్చెను. అంతకువారమునములకు పూర్వము ప్రయాణములో నిరుత్సాహముగనుండి తానుపట్టిని మ్రింగితివని ఆనావికుడుచెప్పెను.

వెలలేని ముక్కము:—

పెరియనగల్వులో ఈనడును ఒకముక్కముదొరకెను. దానిబరువు 18 రతులు. ప్రపంచమున అంత పెద్దముక్కము ఈముకులేదు.

రెండుతలల విడ్డ:—

“తిరువల్లూరుకు చేరువను తన్నీరుకులనునుగ్రామములలో నొకరెడ్డకుటుంబములో ఇటీవలనొక స్త్రీ ప్రసవించెను. మగపిల్లవాడుపుట్టెను. పిల్లవాడు పుట్టిగానున్నాడు. అన్ని అవయవములు సలక్షణముగా నున్నవి గాని కడుపుమీద కుడిచక్కను రొమ్ముకు దిగువభాగమున మరియొక చిన్నతలకలదు. దానికి రెండు కండ్లున్నవి. కండ్లు మాతలబడియున్నవి. ముక్కులకును నోటికిని బరులుగా రంధ్రములున్నవి. గడ్డయున్నది. తలమీద కెంటుకలున్నవి. మెడలేదు. కాని యీతలచక్కనురెండుచేతులు వ్రేలాడుచున్నవి. అసలురెండు చేతులుసరిగానున్నవి. పైగా నీతలపద్దరెండుచిన్నచేతులున్నవి. ఈతలబట్టకాయంతవున్నది. పిల్లవాడు మామూలుగానే ఏడ్చుచున్నాడు. పాలుత్రాగుచున్నాడు.” —ఆంధ్రపత్రిక.

ఏడేండ్ల బాలిక ప్రసవించుట:—

1832 జూనునెల 7-వ తేదీన థిల్లిలో బిక్టోరియా జనావాహాస్పిటలులో ఏడేండ్లబాలిక ప్రసవమైనది. ఆబాలికకు ఏడవనెలరాగానే ఈస్పిటలుకు తీసికొనివచ్చిరి. ఆమెను రెండునెలలు ఈస్పిటలులోనుంచి పరిక్షించుచుంటిమి. నొచ్చులుప్రారంభమైనవిగాని శిశువుతల పెల్లినుజనగా పాత్రకుపులుట్టునుండు అనిసంజరములోనిక రావందున క్షిప్రపాదనకు (నీపారించుకొను) చేయుటదను. అడపిల్లపుట్టినది. పుట్టిగానే కూడగా నాశువు 4 పానుల 3 అవుతులుకూగినది. తల్లికి పాలిండు బాగుగా కేర్పడినది. ఆమెకుపుడు పాలిచ్చుచున్నది. పోతపాలు ఆవసరములేకుండనే పాలు సరిపోవుచున్నది. రెండునెలలైనతరువాత మరల కూడగా శిశువు 8 పానుల 8 అవుతులుకూగినది. ఈబాలికనయను యేడేండ్లఅని యుద్దీనినలు రిజిస్టరుల ప్రకటనలు అభివృద్ధిచుగాను నిర్ధారణచేసిరి. అపిల్లలంత్రీ తెలివినతేటిల సరిగారిజపుడులో దాఖలయిచ్చినది. ఈబాలికకు అన్నయున్నాడు. అతనినయను 8 ఏళ్లు. అతడు ఈబాలికకంటె పొట్టిగాకనటదెను. ఈబాలిక గర్భవతియగుటవలన అతడునములన్నియును బాగుగా వికసించినందున ఆమె అతనికంటె పెద్దదిగాకనటదుచున్నది. శిశువును తల్లియును ఇంకను వైద్యశాలలోనేయున్నారు. వారిద్దరును చాలఅలోగ్యముగానున్నాడు. —ఆంధ్రపత్రిక.

- 21:—మహాత్ముని ఉపవాసదీక్ష. శ్రీమతి పోజినేనిగారు సాయంతాలమునకు మహాత్మునిచెంత మండి.
:—కోయంబునూరు. శ్రీమతులు రాఘవాచారిగారి, ముప్ప, దిశకమయ్యలు పితరంగుల 10 అర్థశతాబ్ద
క్రమివలలూపనరణవట్టము 17 పెళ్ళిమగ్గింద ఒక్కొక్కరికి 4 నెలలు కలిపివట్టారు, రు. 5 చరిమానా, లేక
వారమురోజులు వైదువిధించిరి. వీరికందరికి 10. తరగతి నొసంగిరి.
- 22:—చెరసాలలోనున్న శ్రీమతి కన్నారాయణగారిని బొంబాయి ఎక్స్ ప్రెస్సులో కర్మివేషమును తీసుకొని
వచ్చిరి. ఆమెవలదినిపి తలుపులుమూయబడిన మోటారుకారులో ఎరవాడ తీసికొనివచ్చిరి.
- 23:—బొంబాయిలోగల వొమ్మిడిస్ట్రీలసంఘముల యాజమాన్యమున లేడి లక్ష్మీదాసు జగన్మోహనదాసు
గారి ఆధ్యక్షతనుజరిగిన స్త్రీలసభలో మహాత్ముని ఉపవాసము ముగిసిపడని చిర్యక్షణ ప్రధాన
మంత్రిని, బైప్రానిని, చెల్లింగ్లపల్లివినోదము తీర్మానించిరి.
- :—కలకత్తా. చిత్రరంజనదాసుగారి సతీమణి శ్రీమతి వాసంతీదేవిగారు మహాత్ముని కుశ్రూపార్థము
యొజనాడ చెజసాలకేనును పంకదేవియును 'అస్పృశ్యతను నిర్మూలించు' అను సంకేతమునిచ్చెను.
- 24:—పాట్నా. మినెవిల్లిచ్చునుగారు ఇండియా రీగునభ్యురాలు గాంధీవద్దనుండి తంజివార్త వచ్చినందున
పూవాకు బయలుదేరిరి.
- :—మున్సిగంటి. శ్రీమతి పూర్ణబహదూరీ దీక్షకార్తాలో ప్రథమ మహాత్ముని కాంగ్రెసుప్రచారకురాలు
మరి ముగ్గురు హిందూ స్త్రీలు యూరంగింపు జరిపిరి. వీరికందరికి ఒక్కొక్కరికి 8 నెలలు కలిపివట్టెను.
- 25:—పండిత మోతీలాలునెహ్రూగారి భార్య శ్రీమతి స్వయాపరాణిగారు మహాత్ముని సందర్శించినపుడు
దుఃఖము వాపుకొనబాలక విగ్రహా నేడిపిరి.
- 26:—మహాత్మునకు శ్రీమతి పూర్ణిదేవిగారు తంజివార్తవంచిరి.
- 27:—ఫిరీ. అఖిలభారత స్త్రీలసభగౌరవకార్యవర్తియగు రావీలక్ష్మీ దేవి రాయల రాజవాడిగారు ఈవిధముగా
ప్రధానమంత్రికి తంజివార్తవంచిరి: "హిందూ పరిష్కారములో స్త్రీలకు సంబంధించినభాగము సభ
వారికి చాలనిచారము కలిగియున్నది. మేము మావిజ్ఞాపనయందు చెప్పినవారినే ఇప్పుడును బల
పఱచుచున్నాము. మాఅంతఃమన చక్కగా గుర్తించని పరిష్కారము మాకక్కరలేదు."
- :—బరంపురము. రామమోహనవర్ధంతి. సర స్వతి బాయి ఎం. ఎ. డి. ఇ. డి. ఆధ్యక్షతనహించెను.
- 28:—బొంబాయి. వాతీయపతాకవందనము. తెమ్మలలో శ్రీమతి మందరబాయిగణపతి, వీరిపోదరి, మణి
యిద్దరు సేవకాయనకులు ఆరెచ్చయిరి.
- :—శ్రీమతి గంగాదేవీలకు, కైకూపూగార్లు తెమ్మలలోనుండి విడుదలచేయబడిరి.
- 29:—బొంబాయి. కాంగ్రెసు ఆనంద్రి మెడికలుఆఫీసు భాష్యురపలేలుగారి సతీమణి శ్రీమతి కాంతా
బాయి పలేలుగారి విడుదల.
- 30:—డక్కా. జయశ్రీ అనిపంగ స్త్రీల మాసపత్రిక. శ్రీమతి భీమాదేవి పేనుగుప్తా గారు ప్రింటరు, పబ్లిషరు.
ఈపత్రికకు రు 500 ధరావకు కోరబడిన. శ్రీమతిగారు చెల్లించిరి.

- 1:—ఆదిలికెంటమ్మగారి 80-వ జన్మదినోత్సవము.
- 2:—గాంధీమహాత్ముని జన్మదినోత్సవము.

- 3:—రాజమాయి. ఇం.పి.కో.అయ్యధవట్టు 18 యేళ్లు, 20 పెళ్లములక్రింద నేరమునకై కాంటిబాయిఅరెస్టు.
- 4:—తెనాలి. శ్రీమతులు కొల్లా కనకవల్లితాయారమ్మ, చెలగలేటి చుర్రాంబగార్లు. కృష్ణిచేరి పోజనీ స్వదేరి పన్నువిక్రయకాల ప్రత్యేకముగా స్త్రీలకోరకు ప్రారంభించబడెను.
- 5:—మెరెస్టు పర్వతలోహానంఘమువారికగు వ్యయమునంతను హొప్పనునలి పహించునని లండ్లనువార్లు.
- 6:—విశాఖపట్టణము. శ్రీమతి పిరుగురి రత్నమాంబగారిచే నెలకొల్పబడిన హిందీబాలికాపాఠశాల పంచమ వార్షికోత్సవము. శ్రీమతి తాడేపల్లి నుండరమ్మగారు అధ్యక్షురాలు.
- 7:—దీపావళి స్వదేశీసంఘమువారి యాజమాన్యమున గోఖలేహాలులో జరిగినపథకు శ్రీమతి డాక్టరు సుబ్బు రాయనునలిగారు అధ్యక్షతవహించిరి.
- 8:—మద్రాసు. స్త్రీసంఘపు 7-వ సాంవత్సరికసమావేశము న్యూజెయింథియోటరులో శ్రీమతి మీర్జా, యిం. ఇస్కూయిల్ సలిగారి అధ్యక్షతక్రింద జరిగినది.
- 9:—విశాఖపట్టణముజిల్లా మూడవ డిస్ట్రిక్టుగా నిర్వహించబడి ఆరునెలలు కారాగృహశిక్షననుభవించిన శ్రీమతి మర్రితాల రామసీతమ్మగారు రాయచెల్లూరు స్త్రీలశిక్షయిలునుండి విడుదలఅయిరి.
- 10:—బీనా. స్త్రీలను, లిడలను తీసికొనిపోయి విక్రయించువారు శిక్షార్హులగుదురు. ఆ స్త్రీలు యుక్తవయసు వచ్చినవారైనను వారిసమ్మతితోనే వారిని తీసికొనివచ్చిననుగూడ ఈవ్యాపారముచేయువారు శిక్షార్హు లేయగుదురుఅని అన్నికొరతనములవారును చట్టములుచేయవలెనని నానాదేశసంఘటిర్యానము.
- 11:—నెల్లూరు. పెప్టెంబరు 20 వ తేదీన నెల్లూరుమండలరాజకీయసమావేశసందర్భమున అధ్యక్షోపన్యాస ములను ఇల్లెరకరపత్రములను పంచినందులకు జాతీయపతాకముతో ఈరేగింపుచేసినందులకు ఆరెస్టుచేయ బడిన స్త్రీలకు నెల్లూరుసబ్ మేజిస్ట్రేటు రి నెలలు కఠినశ్రద్దు, రు 200 జరిమానా చెల్లించనిచో మఱి రి వారములు శ్రద్దునిధించెను. అందఱికిని “సి” తరగతి నొసగెను. కిక్కిరులశ్రద్దు—చవనం తిరుపాలమ్మ, దార్వంపాలమ్మ, నుడి పాలమ్మ, రామలింగం సుబ్బమ్మ, పుల్లూ పీఠమ్మ, పినకోటి పాలమ్మ, నుడి పిచ్చమ్మగార్లు. తిరుపాలమ్మగారు తాను పైనమావేశమున కధ్యక్షత వహించియుచున్నెను.
- :—భీమవరము. పొండాడ కాపురమ్మరాలు శ్రీమతి వారణాసి సీతమ్మగారిని చెరుకుమిల్లిలో వీరభారతి పంచిపెట్టినందుకు ఆరెస్టుచేసిరి.
- 12:—హుగ్లీ. శ్రీమతి ఆధరగజాలదేవిగారు ఆరంభానులో కాంగ్రెసుప్రచారకురాలు ఆరెస్టు చేయబడిరి.
- 13:—ఏలూరు. శ్రీమాగంటి అన్నపూర్ణాదేవిగారి పంచమవార్షికోత్సవము. సర్ ఎస్. రాధాకృష్ణన్ గారు ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయోపాధ్యక్షులు అధ్యక్షతవహించిరి.
- 14:—లండ్లను కొంతకాలము లూరు విజిట్ ఆఫ్ టామ్ గానుండినట్టి రెండవబారన్ అఫ్ బ్లస్ట్రేట్ గారి కుమార్తె యగు హానరబుల్ కాథరీన్ బ్లస్ట్రేట్ ఆమె ఐరిష్ స్త్రీ 112 యేండ్లు జీవించి యిటేల మరణించెను. 90 యేండ్లు వచ్చువరకు ఆమె ప్రపంచమంతటను యాత్రలుగావించుచునే యుండెననియు స్వదేశవిజే తవిషయములను తెలుసుకొనుటయందు ఆమెకు మిక్కిలి ఉత్సాహము కలదనియు, నేర్వణదీప ఆంగ్ల నవలగ్రంథకర్తయగు సర్ వాలర్ స్కాట్ గారి మోకాలుపై 1825 వ సంవత్సరములో ఆమెకుగొప్ప నిన దినములుకూడ ఆమెకు జూపకముండినననియు చెలియుచున్నది.
- :—ధర్మి. కన్యూరీబాయిగారి నాయకత్వమున స్త్రీలు ఇండియాలోనుపత్తినగులయొద్దకు రాయబారమువెల్లిరి.
- 15:—బందరు. తాడేపల్లివారి సత్రములో ఆర్యచైత్యసంఘసంస్కరణసభవారి యాజమాన్యముక్రింద, నంది గామ తాలూకా దర్బానుపట్టి గ్రామకాపురములు చలవాడి రామయ్యగారి చెల్లెలు, విలింకుపు చి|| సా|| భాగ్యమ్మకును, బందరుతాలూకా నూడూరు గ్రామకాపురములు పొనుగొండ సీతయ్యగారి కుమారుడు వెంకటేశ్వరులకును వివాహముజరిగినది. వివాహమహోత్సవమునకు 5 వేలమంది ప్రేక్షకులు విచ్చేసిరి.

వివాహము అతిచైత్రవముగ జరిగెను. పద్మపుత్రు నుమారు 14 సంవత్సరములు, ఇదివరకు వివాహము ఏ వ సంవత్సరమున జరిగియుండెను. తి వ సంవత్సరమున భర్తమరణించెను. ఈవరునకు నుమారు 22 సంవత్సరములు. ప్రథమవివాహము.

16:—మద్రాసు. శివాజీవిజయమండలి వార్షికోత్సవము. శ్రీమతి సి. యన్. వల్లమతులపూర్ణగారు బహుమతులను పంచిపెట్టిరి.

17:—లక్నో. అలీజహీరు సతిగారి అధ్యక్షతను జరిగిన హిందూముసల్మాను స్త్రీలసభలో స్త్రీలకు ప్రత్యేక నియోజకవర్గములను ఖండించిరి.

18:—నువ్రసిద్ధ కాలగ్రనుప్రచారకురాలను పెద్దాడ కామేశ్వరమ్మగారికిని విశ్వవిద్యాలయమునకాస్త్రాకాఖ లోనున్న శ్రీలి. కుత్తుప్పామి లి. ఏ. గారికిని ఒక్కడ హెదరాబాదులో విలంకువివాహము.

19:—గ్వాలియరు స్త్రీలసభయందు నిర్బంధోచితవిద్యావిధానమును కోరుచు ఆస్పృశ్యత, పరదావ్యవస్థ, బాల్యవివాహములను తొలగించవలెననియు వివాహితులకు జన్మనిగ్రహపద్ధతులను చెప్పెడి సంస్థలు స్థాపించవలెననియు తీర్మానించిరి.

ఆ త బో ధ

కోక్కరోయని కోళ్ళకూసెను
దిశలునిండెను ధ్వనులచేత
మిక్కుటంబగు జీవరాసులు
గ్రక్కునను మేల్కొంచె కాపున
గడచిపోయిన దానికింతగ
కలతిజెందగ నేల జీవము!
ఉన్నదానితో తృప్తిజెందుము
ఉహాకెడమీక

మనసా.

ఉహాకెడమీకా.

అంధకారములోని కరుగక
అంధతమనమునుండి వేగమె
అఖిలవస్తువు లతనిమహిమని
ఆశిషడకుము భవిష్యదర్శము
వర్తమానసుఖంబె నుఖముగు
ఉన్నదానితో తృప్తిబొందుము

ఉహాకెడమీకా.

3

చారుతరయామినులయందున

శ్రీ మతి దేవులవల్లి సత్యవతిమ్మగారు

శ్రావ్యమంగళగీతములతో
నాట్యవ్రేలల నాటకంబులు
ప్రణయనాదము మధురధ్వనిలో
భువనమోహనమురళిరతము
ఉన్నయట్టులె గానుపించును
విమలలయమునావలసనమున
దూరమగుచును దృశ్యమయ్యె
వేయనేల కరాళగంభీర
భీమకాలప్రవంతిలోబడి

కానబడడయ్యె.

కృష్ణనియంతవాడు

కానబడడయ్యె.

ఉండుమామనమిక. ఉహాకెడమీకా...

౪

తల్లులెవ్వరు తండ్రులెవ్వరు
తనయులంచును తల్లడిల్లక
హృదయనాధుని ముదముమీరగ
భక్తితోడుత పరమగతియని
ముక్తిబొందుము మాయమనసా!
ఉన్నదానితో తృప్తిబొందుము

ఉహాకెడమీకా.

మంగళసూత్రము జప్తు చేయ బడరాదు:—

మదరాసు ప్రభుత్వమువారిట్లు ప్రచురించుచున్నారు: “క్రిమినలు ప్రొసీజరు కోడ్డు 386 సెక్షనుకు ఈక్రింది అనుబంధముగూడ చేర్చబడినది: కట్టుబట్టలు, వంటప్రారాలు, నేరస్తుని యొక్కగాని లేక నేరస్తుని భార్య, బిడ్డలయొక్క పరువులు, ప్రక్కబట్టలును, మత లేక ఆచార సంప్రదాయమైన యితరవస్తువులు అనగా ఒక స్త్రీ విషయమున మంగళసూత్రము లేక వివాహపుటుంగరము మొదలై నవి జప్తు చేయబడరాదు. నేలము వేయబడరాదు.” ఈ అర్థము ప్రభునతి మంగళసూత్రపారణమునకు ప్రత్యక్ష ఫలము.

స్త్రీ విషయమున వివాహము ఉద్యోగమున కొక యుద్ధు:—

భారతదేశ కేంద్ర ప్రభుత్వపు సెక్రటేరియటు కార్యాలయమునకు కావలసిన గుమాస్తాలను, పైపిస్తులను సెలక్టు చేయుటకు ఈ నెల 31వ తేదీని బొంబాయి, కలకత్తా, ఢిల్లీ, మద్రాసు, సిమ్లా, లాహోరు, అలహాబాదు నగరములయందు పరీక్షలు జరుగనున్నవి. స్త్రీ అభ్యర్థులలో అవివాహితలు, వితంతువులు మాత్రమే ఉద్యోగమును పొందుటకు అర్హులు. ఇట్టివారు వివాహము చేసికొనగానే తమ ఉద్యోగములకు రాజీనామా నీయవలసియుండును. ఈ ప్రకటన ప్రభుత్వమువారి గెజెటునందుగలదు. భర్తతోనుండు స్త్రీకి ఉద్యోగములేదు. ఈ పద్ధతిపూర్తి పాశ్చాత్యానుసరణమగుటలో సందేహములేదు. వివాహము చేసికొనకుండుట దోషముగాని క్రైస్తవమతమునకు చెందిన స్త్రీలు తొలిదినములలో ఈ ఉద్యోగములందు అధిక సంఖ్యాకలుగా చేరగలుగుదురు. ప్రస్తుతములో ఇతర మతస్థులకివి విశేష మందు బాటున నుండవు.

తిరువాన్కూరు: న్యాయాధికారి ణులు:—

తిరువాన్కూరు సంస్థానమునందు జడ్జిలుగను, గౌరవమేజిస్ట్రేటులుగను స్త్రీలను నియమింపనుండుటకు ఆనందించుచున్నాము. సంఘసంస్కార విషయమున స్వదేశ సంస్థానములే బ్రటిష్ ఇండియా ప్రభుత్వమునకు దారిచూపుచున్నవి. శారదా చట్టము వంటి చట్టమును తొలుత

గావించినది బరోడా రాష్ట్రము. ఇప్పుడు న్యాయాధికారిలు నియామకవిషయమున తిరువాన్కూరు సంస్థానము దారిటీసినది. బ్రిటీషుఇండియా ప్రభుత్వమువారును స్త్రీలను గౌరవ మేజిస్ట్రేటులుగ అడటచట నియమించుచునే యున్నారు. కాని వారిసంఖ్య ప్రస్తుతము అత్యల్పముగానున్నది. ఇకముందు హెచ్చరించని నమ్మకము.

సరీహిత సమితి : తా దే పల్లి గూ డె ము :—

స్త్రీలలో విద్యాభివృద్ధినిగావించుట, స్త్రీలలోఁ జూపి ప్రత్యేకముగా బాండాగారమును సాహితులు, అంటరానితనమును దూపుమాపుట మొదలగు ఉద్దేశములతో తాదేపల్లిగూడెమునందు సరీహిత సమితి నెలకొల్పబడినదనివిని ఆనందితులమగుచున్నాము. ధూరార్ ఇట్టి సమితులు వెలయుట వరణీయము. గృహలక్ష్మికి వ్యాసభూష లర్పించుచున్న విదుషీమణులలో నొకరిగు శ్రీమతి దామోదపురపు లక్ష్మీనరసమ్మగారి తాదేపల్లిగూడెము సరీహిత సమితికి ప్రాపులగుట దానిస్వక్రమనిర్వహణవిషయమై ఎట్టి సందేహమును పెట్టుకొనుటకు అవకాశములేదు.

శ్రీ పితా పురము మహారాజా వారు : అస్పృశ్య తాని వారణము :—

పలునత్సరములుగ శ్రీపితాపురముమహారాజావారు అస్పృశ్యతానివారణమునకు విశేషధనమును వెచ్చించుచు దేశకల్యాణమునకు లోడ్చుచున్నారు. ఇప్పుడు మిక్కిలి సంచలనమునకు వచ్చిన అస్పృశ్యతానివారణమునకై దేశీయులు కూర్చుచున్న నిధికి అయిదు వేలరూప్యములు నిరాశముఁబడి శ్రీమహారాజావారు అస్పృశ్యతానివారణవిషయమున వారికిగల కాంతాక్షిప్తతనము వెల్లడించిరి. 'ఉదారభావముతో నీవిరాళము నొసంగిసండులకు శ్రీపితాపురము మహారాజా వారియెడల దేశమునందలి హరిజనులందరును చిరకృతజ్ఞులై యుందురు' అని యం. సి. రాజాగారనుమాట యెంతయునత్యము.

గృహలక్ష్మి ద స రా సంచిక :—

ఈవత్సరపు ఉపరాసంచిక మేము అనుకొన్నదానికంటె ప్రజలనుండి హెచ్చుఅదరణమును పొందినదని మాఅభిమానులకు నివేదించుటకు ఆనందితులమగుచున్నారము. మామూలు మాససంచికలను విడిగాఅమ్ము మా ఏజంట్లందరును ఈఉపరాసంచికను మామూలుకంటె రెట్టింపు, మూడురెట్లు కాపీలను అమ్మిరి. ముగ్గురు నలుగురు ఏతెంట్లు రెండవసారి అర్డరును తెలిగ్రాములద్వారా ఇచ్చిరి. ఈఉపరాసంచికతో చేరిన క్రొత్తచందాదారుల సంఖ్యయు చాలాప్రోత్సాహకరముగ నున్నది. పాతచందాదారులలో నూటికి తొంబది పాళ్లు మేము చేసిన వీ. పీ. లను గౌరవించిరి. ఆంగ్లప్రజాసంఘము మాచరికయేడ చూపుచున్న అదరగాభిమానములకు కృతజ్ఞతెలుపుకొనుచున్నారము.